
LOKALNA RAZVOJNA STRATEGIJA U
RIBARSTVU ZA PROGRAMSKO RAZDOBLJE
2021. – 2027.

Verzija 1.2.

Sufinancira
Europska unija

Program
ZA RIBARSTVO
I AKVAKULTURU

Sadržaj

1. Opis zemljopisnog područja	1
1.1. Zemljopisno područje.....	1
1.2. Broj stanovnika	2
1.3. Reljefne i klimatske karakteristike	3
1.4. Kulturna, povijesna i prirodna baština	4
1.5. Natura 2000	6
1.6. Stanje društvene i komunalne infrastrukture.....	7
1.6.1. Društvena infrastruktura	7
1.6.2. Zdravstvena infrastruktura	8
1.7. Stanje komunalne infrastrukture	8
1.7.1. Prometna infrastruktura	8
1.7.2. Vodoopskrba, odvodnja i gospodarenje otpadom	10
1.8. Gospodarske značajke područja	10
1.8.1. Glavne gospodarske djelatnosti	10
1.8.2. Turizam	11
1.8.3. Ribarstvo	13
1.8.4. Broj gospodarskih subjekata u ribarstvu na ribarstvenom području LAGUR-a Tramuntana	15
1.8.5. Poljoprivreda.....	17
1.8.6. Stanje gospodarstva	18
1.8.7. Tržište radne snage.....	19
1.9. Demografske i socijalne značajke ribarstvenog područja	20
1.10. Obrazovna struktura stanovništva	21
1.11. Školstvo.....	22
1.12. Organizacije civilnog društva (OCD)	22
2. REZULTATI PROVEDBE LRSR U RAZDOBLJU 2014.-2020.....	23
3. OPIS PROCESA I POSTUPKA UKLJUČENOSTI LOKALNIH DIONIKA I ZAJEDNICE U PRIPREMI, IZRADI I PROVEDBI LRSR-A.....	27
3.1. Uključenost lokalnih dionika u provedbu LRSR	31
4. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA PODRUČJA (GOSPODARSKE, SOCIJALNE I OKOLIŠNE MEĐUPOVEZANOSTI), UKLJUČUJUĆI SWOT ANALIZU 32	
4.1. SWOT ANALIZA	32
4.2. Rezultati analize stanja.....	34
5. OPIS I HIJERARHIJA CILJEVA LRSR-A, UKLJUČUJUĆI JASNE I MJERLJIVE POKAZATELJE, ODNOSNO MJERLJIVE CILJNE VRIJEDNOSTI U POGLEDU OSTVARENJA ILI REZULTATA, TE POVEZANA PLANIRANA DJELOVANJA	35

5.1.	Prikaz potreba LAGUR područja	35
5.2.	Opći ciljevi, prioriteti i mjere LRSR	37
5.3.	Opis mjera LRSR	39
5.4.	Projekti suradnje	47
5.5.	Dodjeljivanje većeg intenziteta potpore	48
5.6.	Sinergijski karakter LRSR-a	48
5.6.1.	Plavo gospodarstvo i doprinos ciljevima iz članka 29. Uredbe (EU) br. 2021/1139 i PRARH	48
5.6.2.	Usklađenost s županijskim Planovima razvoja (Primorsko-goranske i Ličko-senjske županije)	49
5.6.3.	Jačanje veza između različitih sektora i različitih vrsta dionika u okviru ribarstvenog područja	50
5.6.4.	Doprinos održivom plavom gospodarstvu i prioritetnim područjima strategije pametne specijalizacije (S3)	51
6.	MEHANIZMI I NAČINI UPRAVLJANJA, PRAĆENJA I EVALUACIJE (NAČIN UPRAVLJANJA PROVEDBOM, NADZORA PROVEDBE I OCJENJIVANJA USPJEŠNOSTI PROVEDBE STRATEGIJE), KOJIMA SE DOKAZUJU KAPACITETI LOKALNE AKCIJSKE SKUPINE ZA PROVEDBU LRSR-A	52
6.1.	Opis partnerstva	52
6.2.	Kapacitet LAGUR-a za provedbu LRSR	52
6.2.1.	Ljudski kapacitet	52
6.2.2.	Financijski kapacitet	53
6.3.	Praćenje i evaluacija LRSR	53
6.3.1.	Indikatori za Mjerenje Učinka LRSR	54
6.3.2.	Vrednovanje LRSR	54
6.4.	Opis postupka odabira projekta na razini LAGUR-a	54
6.4.1.	Opis postupka odabira projekta kada je nositelj projekta LAGUR	54
7.	FINANCIJSKI PLAN PROVEDBE LRSR-A I RADA FLAG-A	55
7.1.	Financijski plan	55
7.2.	Akcijski plan	56
8.	PRILOZI	57
8.1.	Prilog 1. Popis Natura 2000 (Ekološka mreža) unutar područja LAGUR-a	57
8.2.	Prilog 2. Sektor ribarstva	59
8.3.	Prilog 3. Indikatori za mjerenje učinka provedbe LRSR Tramuntana	62

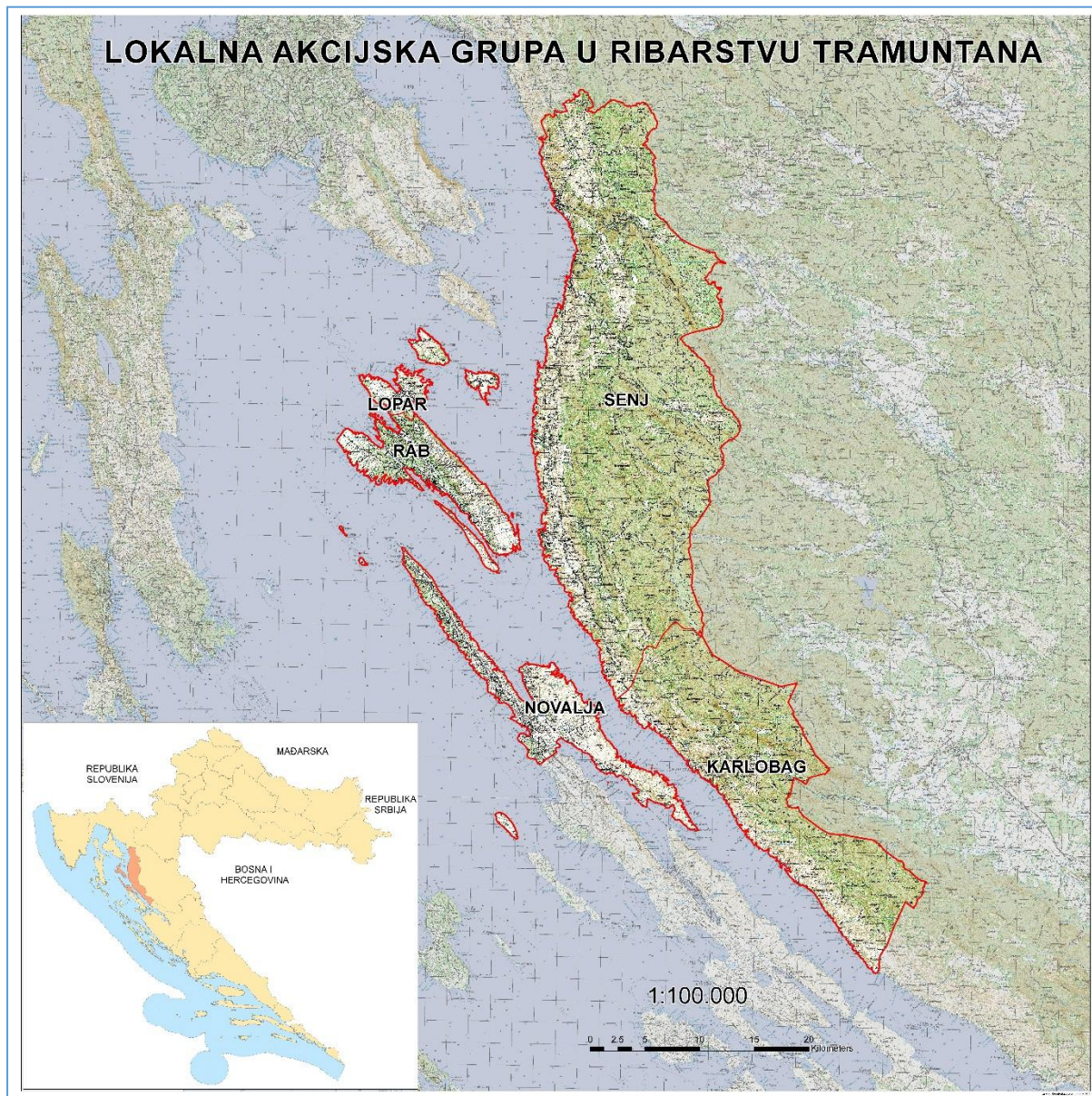
Tablica 1. Opće značajke područja LAGUR-a Tramuntana	2
Tablica 2. Kulturna baština područja LAGUR-a Tramuntana	4
Tablica 3. Indeks turističke razvijenosti 2017.-2021.	13
Tablica 4. Dolasci turista na području LAGUR-a Tramuntana u periodu od 2019.-2021.	13
Tablica 5. Noćenja turista na području LAGUR-a Tramuntana u periodu od 2019.-2021.	13
Tablica 6. Registriran broj aktivnih ribarskih plovila u gospodarskom ribolovu na području LAGUR-a.....	15
Tablica 7. Broj poduzetnika prema području djelatnosti (NKD 2007).....	18
Tablica 8. Broj poduzetnika i osnovni pokazatelji poslovanja u 2021. i 2022. godini	18
Tablica 9. Nezaposlenost na području LAGUR-a Tramuntana na dan 31.08.2023.	20
Tablica 10. Vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti 2018.	20
Tablica 11. Dobna struktura stanovništva na području LAGUR-a Tramuntana	21
Tablica 12. Rezultati provedbe projekata za programski period 2014.-2020.	26
Tablica 13. Financijski plan provedbe LRSR	55
Tablica 14. Planirani Financijski plan provedbe LRSR po godinama	56
Tablica 15. Planirani Akcijski plan provedbe LRSR	56
Tablica 16.Registriran broj aktivnih ribarskih plovila u gospodarskom ribolovu	59
Tablica 17. Iskrcaj ribe u iskrcajnim mjestima na području LAGUR-a	59
Tablica 18. Iskrcaj morskih organizama (2019.-2022.) za područja: RH, PGŽ, LSŽ i LAGUR-a.....	60
Tablica 19. Iskrcaj morskih organizama (2019.-2022.) za područje LAGUR-a.....	61
Slika 1. Topografska karta ribarstvenog područja LAGUR-a Tramuntana	1
Slika 2. Ocjena kakvoće mora za kupanje (2017.-2020., 2019.-2022.).....	7

1. OPIS ZEMLJOPISNOG PODRUČJA

1.1. Zemljopisno područje

Ribarstveno područje LAGUR-a Tramuntana, površine 1.169,64 km², teritorijalno se proteže kroz dvije županije, Primorsko – goransku i Ličko – senjsku i obuhvaća pet jedinica lokalne samouprave, tri grada i dvije općine s ukupno 59 naselja. Gradovi Novalja i Senj (površinom najveći) te Općina Karlobag nalaze se u Ličko-senjskoj, a Grad Rab i Općina Lopar (površinom najmanja) u Primorsko-goranskoj-županiji.

Slika 1. Topografska karta ribarstvenog područja LAGUR-a Tramuntana

Izvor: Geodetika d.o.o.

Granice LAGUR-a Tramuntana prate administrativne granice JLS-ova koji se nalaze u njegovom sastavu. Na sjeverno- zapadnom dijelu graniči s općinama Baška i Punat Baška koje su smještene na otoku Krku koji se nalazi unutar Primorsko-goranske županije kao i s Gradom Novi Vinodolskim koji je smješten na sjeveru LAGUR područja. Na sjeverno–istočnom dijelu graniči sa Općinom Brinje u Ličko-senjskoj županiji, a na istočnom dijelu s Gradom Otočcem,

Općinom Perušić i Gradom Gospićem na jugo-istočnom dijelu koji su, također, u sastavu te županije. Na južnom dijelu s Općinom Starigrad, jugozapadnom dijelu s Gradom Pagom, a na zapadnom dijelu s Općinom Kolan i gradovima Mali Lošinj i Cres s kojima dijeli morsku granicu unutar granica Primorsko-goranske županije. Ribarstveno područje LAGUR-a Tramuntana pripada statističkoj regiji Jadranska Hrvatska, karakteriziraju ga geografske i prirodne značajke, kulturni identitet, tradicijske vrijednosti i povezano gospodarstvo te se nije promijenilo u novom Programskom periodu 2021. – 2027.

1.2. Broj stanovnika

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (Popis stanovništva 2021.), područje LAGUR-a je imalo ukupno 18.701 stanovnika i prosječnu gustoću naseljenosti od 32,08 stanovnika po km². Novalja je imala 3.680 stanovnika i gustoću naseljenosti od 37,04 stanovnika po km². Rab, 7.161 stanovnika i gustoću naseljenosti 69,63 stanovnika po km². Senj je, sa svojom površinom od 658 km², imao 5.973 stanovnika i gustoću naseljenosti od samo 9,08 stanovnika po km². Karlobag je imao 780 stanovnika i gustoću naseljenosti 2,76 stanovnika po km², dok je Lopar imao 1.107 stanovnika i gustoću naseljenosti od 41,88 stanovnika po km².

Tablica 1. Opće značajke područja LAGUR-a Tramuntana

JLS	POVRŠINA (km ²)	BROJ NASELJA	BROJ STANOVNIKA 2021.	GUSTOĆA NASELJENOSTI (st/km ²)
Novalja	99,36	12	3.680	37,04
Rab	102,85	7	7.161	69,63
Senj	658	27	5.973	9,08
Karlobag	283	14	780	2,76
Lopar	26,43	1	1.107	41,88
Ukupno	1.169,64	59	18.701	32,08

Izvor: DZS, Popis stanovništva 2021.

Usporedbom podataka DZS-a, Popisa stanovništva 2021. i Popisa stanovništva 2011. (relevantni u prošlom Programskom razdoblju 2014.-2021.), uočljivi su sljedeći trendovi:

Broj stanovnika u Novalji blago je porastao sa 3.663 na 3.680, što je porast od 0,46%.

- U Rabu je došlo do smanjenja broja stanovnika sa 8.065 na 7.161, što je pad od 11,2%.
- Senj je doživio pad broja stanovnika sa 7.182 na 5.973, smanjenje od 16,8%.
- Karlobag je doživio pad broja stanovnika sa 917 na 780, smanjenje od 14,9%.
- Lopar je doživio pad broja stanovnika sa 1.263 na 1.107, smanjenje od 12,3%.

Ukupno, broj stanovnika na području LAGUR-a smanjio se sa 21.090 na 18.701, što je pad od 11,3%. Prema službenim podacima DZS, područje LAGUR-a prolazi kroz značajne demografske promjene, koje su uglavnom negativne, izuzev blagog porasta u Novalji. Ovi trendovi padajućeg broja stanovnika i smanjene gustoće naseljenosti odražavaju šire demografske izazove u Republici Hrvatskoj i relevantnim županijama. Dodatno, za Hrvatsku, broj stanovnika je smanjen sa 4.284.889 u 2011. godini na 3.871.833 u 2021. godini, što predstavlja pad od 9,6%. Ličko-senjska županija je imala smanjenje broja stanovnika sa 50.927 na 42.748, što je pad od 16,1%. Primorsko-goranska županija je imala smanjenje broja stanovnika sa 296.195 na 265.419, što je pad od 10,4%. U kontekstu ovih širih demografskih izazova, podaci za područje LAGUR-a, koji pokazuju pad broja stanovnika od 11,3%, nisu izolirani fenomen. Ti podaci mogu poslužiti kao temelj za buduće strategije i akcijske planove u novom programskom razdoblju 2021.–2027., s ciljem poboljšanja demografske slike i održivog razvoja ovih područja.

1.3. Reljefne i klimatske karakteristike

Područjem LAGUR-a dominira **krški reljef** (razvijen reljef s puno udubina i uzvisina), značajno bogat raznovrsnim tipovima tla (u pedološkom smislu) poput smeđeg tla na vapnencu, crvenice, antropogena tla, rendzine i kamenjara (litosola). Za šumska tla i pašnjake pretežno se koristi smeđe tlo na vapnencu, dok za uzgoj maslina crvenica (plitka do srednje duboka), vrlo propusno i prozračno tlo koje ne drži vodu. Antropogena tla na kršu zbog nagiba i/ili erozije, dubine, vertičnosti, skeletnosti, kiselosti, stjenovitosti, kamenitosti i kapaciteta tla za vodu ograničena su za obradu, dok je rendzina na laporu, mekim vapnencima i trošini vapnenca, pogodna za korištenje u poljoprivredi i šumarstvu (ovisno o dubini tla, podlozi i nagibu terena), jer je to humusno-aktivno tlo koje se razvija na rastresitim i fizikalno lako trošivim karbonatnim sedimentima. Kamenjar (litosol) je, iako minimalno plodno tlo nepogodno za obradu, važan čimbenik zaštite prirode u pogledu ozelenjivanja krajolika. Planinsko područje LAGUR-a je i speleološki značajno (špilje i jame u potpunosti ili djelomično istražene i otvorene za javnost), zahvaljujući karbonatnom sastavu. Na području Hajdučkih kukova u Nacionalnom parku Sjeverni Velebit nalazi se Lukina jama, najdublja jama u Hrvatskoj (-1431 m). Na području LAGUR-a, konkretno u otočnim JLS (grad Novalja, grad Rab i općina Lopar) i u najnižem dijelu velebitske primorske padine priobalnih JLS (grada Senja i općine Karlobag), prisutna je **mediteranska klima** (vruća i suha ljeta te blage i kišovite zime), a u području istočne kontinentalne (ličke) padine, **planinska**.

Meditranska klima, s prosječnom godišnjom temperaturom zraka od 14°C, srednjim temperaturama mora između 21 i 24°C u ljetnim mjesecima (ujedno i najsuši dio godine) i preko 2.300 sunčanih sati godišnje, dominantna je u priobalnim i otočnim područjima. Padaline su najučestalije u jesenskim mjesecima (listopad i studeni). Zimi se rijetko temperatura u priobalnom i otočnom području spusti ispod nule. Snijeg je rijetka pojava na području LAGUR-a, osim na vršnim područjima sjevernog Velebita (snježni prekrivač viši od 30 cm, oko 70 dana godišnje). Zimski vjetrovi karakteristični za područje LAGUR-a su **bura i jugo**, pri čemu je Senjska bura lokalni i prirodni fenomen u području Senja i Karlobaga, jer nerijetko dostiže olujne i orkanske brzine. Jugo, iako ne razvija orkanske brzine, u određenim područjima izaziva snažne valove koji otežavaju pomorski promet, razvoj akvakulture na lokacijama predviđenim prostornim planovima i uništava obalnu infrastrukturu. Osim bure i juga, karakterističan vjetar područja LAGUR-a, je ugodni povjetarac koji ublažava ljetnu sparinu, **maestral**.

Područje LAGUR-a karakterizira bogata i raznolika **vegetacija**; hrast crnika, bijeli i crni grab, crni i alepski bor, smreka, bukva, hrast plutnjak te autohtono i endemsko bilje. Šuma Dundo na otoku Rabu je jedan od najljepših i ušćuvanih posebnih rezervata šumske vegetacije – hrasta crnike na Sredozemlju. Park Komrčar je jedan od najljepših parkova na Jadranu, koji zadivljuje posjetitelje, raznolikim zasađenim biljnim vrstama: primorski i crni bor, čempres, jasen, crnika, smreka, zimzeleni grmovi, agava i indijska smokvica. Šuma smreke i bukve najzastupljenije su na području kotline Štirovače (sekundarna prašuma). Prema podacima Parka prirode Velebit, na području Velebita raste oko 2000 biljnih vrsta i podvrsta i velik je udio rijetkih, ugroženih, endemičnih i zaštićenih biljaka. Na području Modrič doca je smješten Velebitski botanički vrt (iz 1967. godine) - oaza na 1480 m, u kojem se nalazi oko 300 biljnih vrsta, od kojih i neke rjeđe velebitske vrste: najpoznatiji hrvatski endem ili relikv **velebitska degenija** (*Degenia velebitica*), **hrvatska sibireja** (*Sibirea altaiensis* ssp. *croatica*), **krški runolist** (*Leontopodium alpinum* ssp. *krasense*), **velebitski klinčić** (*Dianthus velebiticus*), **Kitajbelov jaglac** (*Primula kitaibeliana*), **Kitajbelov pakujac** (*Aquilegia kitaibelii*) i **hrvatska gušarka** (*Cardaminopsis croatica*).

Područje LAGUR-a karakterizira i velika raznolikost **faune**; ptice selice (kukavica, grlica, lastavica i slavuj), ptice plivačice (gnjurac i galeb), ptice grabljivice (jastreb, kobac, sova, čuk,

orlovi i zakonom zaštićeni bjeloglavi supovi), velike zvijeri (smeđi medvjed, ris i vuk), male zvijeri (kuna, bjelica), sisavci (zec, kunić, šišmiš), gmazovi (gušteri-gušterica, sljepić, zeleni gušter i zmije-bjelouška, bjelica obična i poskok), vodozemci (žabe, daždevnjak) i kukci (razni leptiri svakojakih boja te cvrčci kao najprepoznatljiviji zbog ispuštanja ritmičkih i prodornih zvukova, posebice ljeti). U kontekstu gospodarskog ribolova, raznovrsnost reljefa i klimatskih uvjeta omogućava bogatu morsku faunu koja uključuje gospodarski važne morske organizme.

1.4. Kulturna, povijesna i prirodna baština

Materijalna i nematerijalna kulturna baština je zajedničko bogatstvo čovječanstva u svojoj raznolikosti i posebnosti, a čine ju pokretna i nepokretna te nematerijalna kulturna dobra šireg značenja (umjetničkog, povijesnog, paleontološkog, arheološkog, antropološkog i znanstvenog). Nepokretno kulturno dobro primjerice, može biti grad, selo, naselje ili njegov dio, građevina ili njezini dijelovi, memorijalno područje, mjesto, spomenik i obilježje u svezi s povijesnim događajima i osobama, arheološko nalazište i arheološka zona, uključujući i podvodna nalazišta i zone, područje i mjesto s etnološkim i toponimskim sadržajima, krajolik, vrtovi, perivoji i parkovi i dr. Pokretna kulturna dobra mogu biti zbirke predmeta (u muzejima, galerijama, knjižnicama...), crkveni inventar i predmeti, arhivska građa, zapisi, dokumenti, pisma, rukopisi, filmovi, arheološki nalazi, etnografski predmeti, novac, vrijednosni papiri i druge pokretne stvari od umjetničkog, povijesnog, paleontološkog, arheološkog, antropološkog i znanstvenog značenja. Nematerijalno kulturno dobro se prenosi usmenom predajom ili na drugi način, posebice jezik, dijalekti, usmena književnost, folklorno stvaralaštvo, tradicijska umijeća i obrti. Materijalna ili nematerijalna, kulturna baština se istražuje, proučava, prati, evidentira, dokumentira i promiče. Stoga je njezina zaštita važan čimbenik prepoznavanja, definiranja i afirmacije kulturnog identiteta. Prema Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske, javna knjiga koju vodi Ministarstvo kulture i medija, u kulturnoj baštini područja LAGUR-a prevladavaju nepokretna pojedinačna zaštićena kulturna dobra¹(47), a slijede arheologija (18), kulturno povijesne cjeline (5) i nematerijalna kulturna dobra (5).

Tablica 2. Kulturna baština područja LAGUR-a Tramuntana

Zaštićeno kulturno dobro				Preventivno zaštićeno kulturno dobro	
Vrsta kulturnog dobra					
Nepokretna pojedinačna	Kult. pov. cjelina	Arheologija	Nematerijalna	Kult. pov. cjelina	Arheologija
47	5	18	5	1	4

Izvor: Ministarstvo kulture, Registar kulturnih dobara, 2023.

Od brojnih bogatstava ribarstvenog područja LAGUR-a Tramuntana, daleko poznata nematerijalna kulturna dobra su tradicionalna proizvodnja paškog sira, tradicijska pjevanja otoka Paga, umijeće pripreme rapske torte i Loparski maskari koji pjevaju stare loparske pjesme odjeveni u tradicionalnu pokladnu masku, klobuk i vizeru te obilaze kuće (pokladni običaji). Od materijalne kulturne baštine posebno se ističu:

Tvrđava Nehaj je sagrađena 1558. godine i simbol je obrane grada Senja od Turaka i Mlečana s čijeg se vrha tvrđave pruža pogled na Hrvatsko primorje i otoke Rab, Goli, Prvić, Cres, Krk, na planine Gorskog kotara te Učku i Velebit;

Gradski muzej Senj, čija je zadaća skupljanje, čuvanje, sređivanje, proučavanje, obrađivanje, prezentiranje i objavljivanje muzejske i povijesno – kulturne građe, nalazi se u palači gotičko

¹ Popis kulturnih dobara na području LAGUR-a Tramuntana nalazi se u Prilogu 2.

– renesansnog stila jedne od najuglednijih i najutjecajnijih senjskih plemićkih obitelji Vukasović;

Premužićeva staza građena u kamenu – suhozidu (remek-djelo graditeljstva, službeno zaštićena 2009.), svojim položajem vodi u najsurovije i najkrševitije dijelove sjevernog Velebita – Hajdučke i Rožanske kukove. Duga je 57 km, od čega 16 km prolazi kroz Nacionalni park „Sjeverni Velebit“, i proteže se hrptom planine od Zavižana do Baških Oštarija u srednjem Velebitu;

Katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije u Gradu Rabu, za koju se pretpostavlja da je nastala u 4. st. i kasnije preuređena u romaničkom stilu, je prava riznica dragocjenih slika, različitih relikvija i relikvijara, a posebno se ističe lubanja sv. Kristofora (svetac zaštitnik Raba koji je spasio otok i njegove stanovnike, a umro je mučeničkom smrću);

Unutar arheološkog nalazišta Gradina – stari Vidovgrad, nalaze se ostaci crkve sv. Vida koja je nastala na prijelazu 13. na 14. st. i koja je jedinstven primjer ranogotičke arhitekture na području Hrvatskog primorja;

Antički vodovod „Talijanova buža“ nalazi se u Gradu Novalji i predstavlja podzemni vodovod (tunel) najvećim dijelom uklesan u živoj stijeni (u dužini 1042 m), koji je u Novalju dovodio vodu iz Novaljskog polja. Osim napajanja mjesta pitkom vodom, antički podzemni vodovod služio je i za potrebe keramičkih radionica i opskrbu luke i brodovlja u novaljskoj luci. „Talijanova buža“, osim što je jedinstvena na području Republike Hrvatske, jedna je od rijetkih antičkih objekata očuvana gotovo u cijelosti i predstavlja kulturno dobro izuzetne vrijednosti.

Također, postoji nekoliko pomorskih lokaliteta, koji cjelovito prezentiraju, kroz ostatke i rekonstrukciju arhitekture, tradiciju ribarstva na području LAGUR-a Tramuntana, a najistaknutiji su ostaci ribarskih nastambi za motrenje tuna na poluotoku Malta u Lukovu (grad Senj) napravljeni od drveta, hidroarheološko nalazište u uvali Caska, Tunera - vrijedan spomenik tradicije ribarstva u Caskoj, hidroarheološko nalazište u uvali Vlaška mala (jedno od važnijih hidroarheoloških nalazišta ove vrste na Jadranu zbog očuvanosti, bogatstva nalaza i prezentiranosti), hidroarheološko nalazište u uvali Slatina te olupina potonulog parobroda „Euterpe“ (na pješčanom dnu, na dubini od oko 79 m) i olupina potonulog parobroda „Albanien“ (na pješčanom dnu, na dubini od oko 72 m) u podmorju Luna.

Osim kulturne baštine područje LAGUR-a krasi i druge posebnosti od umjetničkog, povijesnog, arheološkog i znanstvenog značaja. Na području LAGUR-a djeluje 43 udruga iz područja kulture i umjetnosti koje kontinuirano doprinose oživljavanju specifičnosti lokalnih i regionalnih obilježja identiteta. Tradicionalnim manifestacijama i događanjima kojima se promoviraju ribarsko naslijeđe, način života i običaji, još je jedan u nizu bogatstava područja LAGUR-a Tramuntana. Tijekom ljetnih mjeseci najpoznatije su **ribarske fešte/ribarske večeri/ribarske noći**, koje se održavaju u svim gradovima i općinama LAGUR-a i koje vrhunskom gastronomskom ponudom i bogatim programom privlače mnogobrojne posjetitelje i turiste. Neizostavan dio programa su i prezentacija ribarskih vještina poput krpanja i pletenja mreža te starinskog načina ribolova potežući mrežu iz mora, a svježe ulovljena riba se potom priprema na razne načine, pred očima prisutnih.

Od manifestacija koje se održavaju na području LAGUR-a i koje su itekako vrijedan dio turističke ponude s obzirom da je područje LAGUR-a postalo mjesto okupljanja posjetitelja iz svih krajeva Hrvatske i inozemstva, mogu se izdvojiti: **Rabska fjera** (najstariji i najveći srednjovjekovni ljetni festival u Hrvatskoj) i **Viteške igre** (tradicija viteških igara rapskih samostrelčara), **Rab Nautic Passion** (sajam tradicijske brodogradnje), **Kantuni** (kulturno – turistička manifestacija, autohtona i posebna urbana zabava), **Novaljski fuštan** (tradicionalna modna revija s etnografskim elementima), **Međunarodni senjski ljetni karneval** (najveći

ljetni karneval s tradicijom preko 45 godina), **Karlobaško kulturno ljetno** (niz kulturno-umjetničkih događanja s ciljem očuvanja tradicije) i **Loparska noć** (oživljavanje i prezentiranje starih zanata i umijeća kojima su se stanovnici bavili, autentične alate kojima su se koristili, njihove davne prehrambene navike). Jedinstven spoj ribarske tradicije i proizvoda ribarstva temelj je daljnjeg razvoja i ulaganja u turizam i djelatnosti koje se njime podupiru, stoga očuvanje tradicije i njegovanje kulturno-povijesne baštine zauzima visoko mjesto na listi prioriteta gradova i općina LAGUR-a.

Područje LAGUR-a, osim bogate kulturne baštine, karakterizira i bogata i raznolika **prirodna baština**. Prema podacima Državnog zavoda za zaštitu prirode, na području LAGUR-a nalazi se **15 zaštićenih područja** čija ukupna površina iznosi 222.938,93 ha. Međunarodna unija za očuvanje prirode definirala je zaštićeno područje kao jasno definirano područje koje je priznato sa svrhom i kojim se upravlja s ciljem trajnog očuvanja cjelokupne prirode, usluga ekosustava koje ono osigurava te pripadajućih kulturnih vrijednosti, na zakonski ili drugi učinkoviti način. Prema kategorijama zaštićenih područja, na području LAGUR-a nalazi se **7 posebnih rezervata** (Stirovača, Visibaba, Zavižan – Balinovac – Zavižanska (Velika) kosa, Kolanjsko blato - Blato Rogoza, Lun – nalazište divlje masline, Otok Prvić s priobalnim vodama i Grgurov kanal te Dundo), **jedan strogi rezervat** (Hajdučki i Rožanski kukovi), **jedan nacionalni park** (Sjeverni Velebit), **jedan park prirode** (Velebit), **tri značajna krajobraza** (Zavratnica, Zrće i Lopar), **jedan spomenik parkovne arhitekture** (Velebitski botanički vrt) i **jedna park šuma** (Komrčar). Prema Upisniku zaštićenih površina s Bioportala (<https://www.bioportal.hr/gis/>) ukupna površina (GIS) zaštićenih područja je 96.585,96 ha, od čega je 94.499,87 ha površina kopnenog, a 2.086,09 ha površina morskog dijela. Važno je istaknuti i UNESCO-zaštitu na području LAGUR-a Tramuntana. Tako je područje Planine Velebit proglašeno svjetskim rezervatom biosfere u okviru UNESCO-vog programa „Man and biosphere“ MaB 1978., a 1.289,11 ha bukove šume u Nacionalnom parku Sjeverni Velebit, strogom rezervatu "Hajdučki i Rožanski kukovi", upisano na Popis svjetske baštine UNESCO-a 07.17.2017. godine. U prosincu 2013. je Mediteranska prehrana upisana na „Reprezentativnu listu nematerijalne baštine čovječanstva“ UNESCO-a (obuhvaća i područje LAGUR-a).

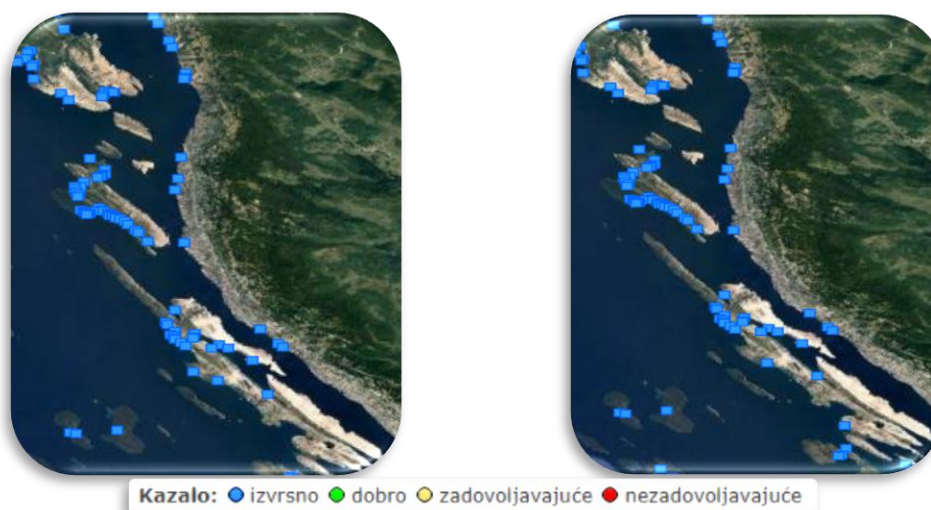
1.5. Natura 2000

Neki dijelovi LAGUR-a Tramuntana se nalaze u Naturi 2000, ekološkoj mreži sastavljenoj od područja važnih za očuvanje ugroženih vrsta i stanišnih tipova Europske unije, čiji je cilj očuvati ili ponovno uspostaviti povoljno stanje ugroženih i rijetkih vrsta te prirodnih i polu prirodnih stanišnih tipova. Ekološka mreža RH (NATURA 2000), **zauzima oko 50%** teritorija LAGUR-a, a obuhvaća četiri područja očuvanja značajna za ptice (SPA/POP) i 31 područje očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove (SCI/POVS).

Kontinuirano informiranje i educiranje stanovništva o potrebi zaštite i očuvanja okoliša i bioraznolikosti područja, neizostavan je u kontekstu očuvanja prirodne baštine područja. Na okoliš nepovoljan utjecaj imaju nedovoljno riješeni sustavi komunalnih, industrijskih i oborinskih otpadnih voda, neprimjereno postupanje s krutim otpadom, tzv. „divlja“ odlagališta otpada te uporaba agrotehničkih sredstava koja onečišćuju tlo (pesticidi, umjetno gnojivo i sl). U pogledu zaštite mora, kao izrazito vrijednog razvojnog resursa LAGUR-a, potrebno je brinuti o odgovarajućoj odvodnji otpadnih voda i pristupiti rješavanju problema kanalizacijskog sustava određenih područja LAGUR-a.

Dodatno, kako proces zaštite mora ne bi negativno utjecao na razvoj ribarstvenog područja potrebno je revidirati NATURA 2000 područje na području LAGUR-a, posebice se to odnosi na morske bentose (poligon i točkasto područje).

Slika 2. Ocjena kakvoće mora za kupanje (2017.-2020., 2019.-2022.)

Izvor: www.izor.hr

Prema rezultatima praćenja kakvoće mora za kupanje, čistoća mora na cjelokupnom obalnom području LAGUR-a, iznimno je kvalitetna te je prema konačnoj ocjeni za 2017.-2020. i 2019.-2022. (konačna ocjena određuje se na kraju svake sezone ispitivanja na temelju rezultata kakvoće mora u protekloj i tri prethodne sezone ispitivanja i temelji se na prisutnosti mikroorganizama, indikatora fekalnog onečišćenja i na procjeni rizika onečišćenja), od uzetih uzoraka sa područja LAGUR-a, njih 100% ocijenjeno izvrsnom ocjenom. Iznimna kvaliteta morske vode jedan je od značajnijih razvojnih potencijala u području ribarstva, marikulture, turizma i popratnih djelatnosti, a zaštita, obnova i očuvanje morske bioraznolikosti i ekosustava prioritetna su zadaća područja LAGUR-a.

1.6. Stanje društvene i komunalne infrastrukture

Društvene djelatnosti su od javnog interesa svakog područja i pripadaju skupini središnjih uslužnih funkcija. Njihov razvoj, struktura, razmještaj i dimenzioniranje moraju slijediti potrebe korisnika, jer jedino tako doprinose podizanju i poboljšavanju standarda i kvaliteti života stanovništva. Komunalne djelatnosti su javna služba koju obavljaju JLS te pravne i fizičke osobe, a koje imaju zakonsku obvezu osigurati njihovo trajno i kvalitetno provođenje (održavanje komunalnih objekata i uređaja u stanju funkcionalne sposobnosti) sukladno načelima održivog razvoja.

1.6.1. Društvena infrastruktura

Kao kvalitetan temelj društveno-gospodarskog rasta i razvoja, društvena infrastruktura je na području LAGUR-a **zadovoljavajuće razvijena**. Ustanove iz područja kulture koje djeluju na području LAGUR-a su: gradske knjižnice i muzeji. Gradske knjižnice Ivan Palčić Novalja, Rab i Senj s ograncima u Svetom Juraju i Krasnom, osim osnovne djelatnosti posudbe knjiga i čitaonice, organiziraju razna kulturna, informativna i edukacijska događanja, poput stručnih skupova, predavanja, tečajeva, seminara, radionica i sličnih skupova s područja knjižnične djelatnosti. Osnovna zadaća muzeja je prikupljanje, čuvanje, sređivanje, proučavanje, obrađivanje, prezentiranje i objavljivanje muzejske i povijesno – kulturne građe, a na području LAGUR-a djeluju Gradski muzej Novalja i Gradski muzej Senj. Posebna zanimljivost je JUXTA MARE - virtualni muzej koji prikazuje povijest i kulturu brodogradnje, pomorstva i ribarenja na otoku Rabu na inovativan, dinamičan i zabavan način te projekt Rab Archaeological (T)races koji se razvio iz početne ideje muzeja na otvorenom, i prezentira 30-ak arheoloških lokaliteta (*in situ* - na izvornim lokacijama ili na vidikovcima koji ukazuju na njihov položaj, a označeni su na karti) na području otoka Raba koji su povezani trima poučnim

stazama koje se prostiru na području Kampora (staza Capo fronte), Lopara (staze Epario i Frux) i Supetarske Drage (staza Frux). Na području LAGUR-a djeluju i centri za kulturu, pučka otvorena učilišta (Pučko otvoreno učilište Rab) i kina, također ustanove koje, između ostalog, organiziraju kulturne aktivnosti. Posebno zanimljivim izdvaja se ljetno kino „Hollywood“ u gradu Novalji, koje osim kino predstava organizira i kazališne predstave te ljetno kino u gradu Rabu.

1.6.2. Zdravstvena infrastruktura

Prema podacima HZZO-a, zdravstvenu infrastrukturu na području LAGUR-a čini 14 ordinacija obiteljske (opće) medicine, 11 ordinacija dentalne medicine, dvije ordinacije za zdravstvenu zaštitu predškolske djece, dvije ordinacije za zdravstvenu zaštitu žena, četiri ugovorene medicinske sestre za zdravstvenu njegu u kući, 7 ugovorenih ljekarni, dva ugovorena tima u djelatnosti sanitetskog prijevoza, dva doma zdravlja (grad Senj i grad Novalja), jednu ispostavu doma zdravlja (ispostava Doma zdravlja Primorsko-goranske županije u gradu Rabu), jednu područnu ambulantu doma zdravlja (općina Karlobag), četiri ispostave Zavoda za hitnu medicinu (Karlobag, Novalja, Rab i Senj), jednu bolnicu (Županijska specijalna bolnica za psihijatriju i rehabilitaciju Insula), jednog isporučitelja ortopedskih i drugih pomagala u gradu Rabu i jednu ustanovu za fizikalnu terapiju u kući u gradu Senju.

Evidentno je kako stanje zdravstvene zaštite ne odgovara u potpunosti stvarnim potrebama što se očituje nedostatnim kapacitetima u provedbi zdravstvene zaštite predškolske djece i zdravstvene zaštite žena (grad Novalja), dentalne zdravstvene zaštite (općina Lopar) i nedovoljnom broju medicinskih sestara za zdravstvenu njegu u kući (grad Rab). Institucije iz područja socijalne skrbi koje djeluju na području LAGUR-a su Centar za socijalnu skrb Senj, a u gradu Rabu djeluje podružnica Centra za socijalnu skrb Crikvenica. Na području LAGUR-a djeluje jedan obiteljski dom za starije i nemoćne osobe (grad Novalja) i jedna Dislocirana jedinica Rab (grad Rab) doma u Krku.

1.7. Stanje komunalne infrastrukture

Analizom stanja cestovnog, željezničkog, zračnog i pomorskog prometa, informacijsko – komunikacijske i energetske infrastrukture te stanja vodoopskrbe, odvodnje i zbrinjavanja otpada, prikazat će se stanje komunalne infrastrukture područja LAGUR-a.

1.7.1. Prometna infrastruktura

Područje LAGUR-a prometno je dobro povezano državnim, županijskim i lokalnim cestama. Državne ceste povezuju RH u europski prometni sustav i područjem LAGUR-a prolaze sljedeće državne ceste: D106 (grad Novalja), **D8 - Jadranska magistrala** (grad Senj i općina Karlobag) i D105 (grad Rab i općina Lopar). Na državnu cestovnu mrežu naslanja se mreža županijskih cesta koje su u funkciji općinskog i međuopćinskog povezivanja, dok lokalne ceste preuzimaju funkciju povezivanja naselja unutar prostora. Posebno se ističe način povezivanja otoka s kopnom pa tako otok **Rab ima trajektno poduzeće** koje ga čini i jedinstvenim otokom („Rapska plovidba“). Naime, Rab je jedini jadranski otok čije je pitanje trajektne povezanosti riješeno poduzećem koje ima sjedište na samom otoku. **Pag** je s druge strane s **kopnom povezan trajektnom linijom**, ali i **Paškim mostom** (1969.).

Područjem LAGUR-a ne prolazi željeznička pruga stoga se **željeznički promet** prema ostatku Hrvatske i inozemstvu odvija preko Rijeke i Gospića. Područje LAGUR-a nema zračnih luka i **zračni promet** se uglavnom odvija putem Zračne luke Rijeka, Zračne luke Zadar i Zračne luke Zagreb.

U pogledu pomorskog prometa, morske luke se dijele na luke otvorene za javni promet i luke posebne namjene (sportske, ribarske, brodogradilišne i nautičke). Na području LAGUR-a

nalazi se ukupno **38 morskih luka** od županijskog i lokalnog značaja kojima upravljaju tri županijske lučke uprave.

Županijska lučka uprava Senj upravlja sa 13 luka na području Grada Senja i Općine Karlobag, luke od županijskog značaja Senj, Prizna, Stinica i Karlobag raspolažu sa ukupno 290 komunalnih vezova. Luke od lokalnog značaja su: Sveti Juraj, Lukovo, Lukovo Šugarje, Starigrad, Klada, Krivača, Jablanac, Karlobag, Baška Draga, Barić Draga.

Županijska lučka uprava Rab upravlja sa četiri luke od županijskog značaja - Rab, Mišnjak, Lopar i Supetarska Draga i sa 15 luka od lokalnog značaja - Sv. Grgur, Goli otok – Melna, Goli otok – Tetina, Pudarica, Kamporska Draga, Barbat, Grci, Janići, Banjol, Keki, Padova II, Palit, Sjeverni dio Sv. Eufemije, Dumići, Melak – Lopar i San Marino – Lopar.

Lučka uprava Novalja upravlja sa 6 luka od kojih su luke lokalnog značaja Tovarnele, Metajna i Stara Novalja sa ukupno 77 komunalnih i 15 nautičkih vezova (luka Stara Novalja nema nautičkih vezova), dok luke od županijskog značaja Novalja i Drljanda raspolažu sa 377 komunalnih i 8 nautičkih vezova, dok luka Žigljen nema ni nautičkih ni komunalnih vezova. Od svih navedenih morskih luka s područja LAGUR-a, zadovoljavajuću infrastrukturu imaju samo neke od njih. Posebice, luke Prizna, Žigljen i Stinica, trajektna pristaništa, koja su posljednjih godina rekonstruirana, izgrađena i uređena. Dok je u lukama lokalnog značaja infrastruktura nedostavno razvijena i kod većine nedostaje vezova, što ukazuje na potrebu izgradnje novih luka, posebice luka nautičkog turizma, jer su kapaciteti za prihvrat nautičara ograničeni.

Prema podacima Agencije za obalni linijski pomorski promet, promet putnika i vozila na državnim trajektnim linijama koje su prometovale na području LAGUR-a (Prizna-Žigljen, Mišnjak-Stinica i Lopar-Valbiska), u 2022. godini iznosio je 2.051.078 putnika (20,70% više u odnosu na 2021.) i 830.805 vozila (13,90% više u odnosu na 2021.). Promet putnika na državnoj brzo-brodskoj liniji (Novalja-Rab-Rijeka) u 2022. godini iznosio je 73.236 (35,67% više u odnosu na 2021.). U odnosu na zadnje podatke iz 2016. godine promet putnika je u 2022. godini porastao za 20,16%, a promet vozila za 25,41% na državnim trajektnim linijama, dok je na državnim brzo-brodskim linijama promet putnika porastao za 4,40%.

Nautički turizam na području LAGUR-a još uvijek je nedovoljno razvijen, no kako se određena područja LAGUR-a nalaze na nautičkoj ruti između gornjojadranskih, istarskih i srednjodalmatinskih nautičkih središta, često u njih svraćaju nautičari. Na području LAGUR-a rade dvije ACI marine specijalizirane za nautičare (Rab sa 134 veza i Supetarska Draga sa 363 veza). U području elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga na području LAGUR-a postignut je zadovoljavajući stupanj razvijenosti, posebice u razvoju nepokretne i pokretne elektroničke komunikacijske mreže. No, u pogledu pristupa internetu još uvijek nije postignuta dostatna infrastrukturna razvijenost. Određena naselja na području LAGUR-a nemaju pristup internetu, dok neka nemaju kvalitetan signal i brzinu interneta što smanjuje kakvoću života građana i onemogućuje daljnji razvoj gospodarstva.

Ribarska infrastruktura vezana za iskrcajna mjesta, prema podacima od ribara, izgrađena je na nepovoljnoj lokaciji koja je pod značajnim utjecajem valova, otežavajući tako iskrcaj ribarima, što je dugoročni problem. Ovaj problem s vjetrom na iskrcajnom mjestu posebno pogađa ribare s Raba, koji stoga nastavljaju iskrcavati ulov u luci u gradu Rabu, čija infrastruktura nije prilagođena za iskrcaj ulova. Dodatni problem je što je potrebno čistiti podmorje od naslaga mulja, u suprotnom se oštećuju plovila s dubljim gazom ili ribarska plovila koja uplovljavaju na iskrcaj. Također, ribari iz Novalje suočavaju se s izazovima tijekom ljetnih mjeseci u turističkoj sezoni, kada im pristup iskrcajnom mjestu s vozilima otežava prometne gužve i nedostatak parkirališta. Iako je uočen određeni napredak u odnosu na prethodno programsko

razdoblje, problem oko prostora između ribarskog sektora i ostalih nastavlja postojati bez značajnijih ulaganja.

1.7.2. Vodoopskrba, odvodnja i gospodarenje otpadom

Područje LAGUR-a karakterizira **visoka razina priključenosti stanovništva na vodoopskrbni sustav**. Sve JLS s područja LAGUR-a se opskrbljuju iz Hrvatskog primorja (južni ogranak) i djelomično iz vlastitih izvora. Tako su uglavnom zadovoljene postojeće potrebe u sezonskom i izvansezonskom opterećenju. Stanovništvo koje nije priključeno na vodovodnu mrežu opskrbljuje se putem cisterni. Na čitavom području LAGUR-a prisutan je problem **nedovoljne pokrivenosti kanalizacijskom mrežom** i opasnosti od njegovog negativnog utjecaja na okoliš. Gospodarenje otpadom podrazumijeva skupljanje, prijevoz, uporabu i zbrinjavanje otpada, uključujući nadzor nad tim postupcima i naknadno održavanje lokacija zbrinjavanja. Na području LAGUR-a gospodarenjem otpadom bave se poduzeća Komunalije Novalja d.o.o., Dundovo d.o.o. Rab, Gradsko komunalno društvo Senj d.o.o., Komunalno poduzeće Vegium d.o.o. Karlobag, Lopar Vrutak d.o.o. za komunalne djelatnosti. U gradu Senju je 2018. godine izgrađeno reciklažno dvorište kojim upravlja Gradsko komunalno društvo Senj d.o.o. U 2022. godini je u Novalji otvoreno postrojenje za sortiranje odvojeno prikupljenog komunalnog otpada i reciklabilnog otpada.

1.8. Gospodarske značajke područja

Razvoj gospodarstva na području LAGUR-a određen je prirodnim čimbenicima (geografski položaj, klima, prirodni resursi), tržišnim uvjetima, tehničko-tehnološkim napretkom i stupnjem razvoja infrastrukture. U Hrvatskoj se provodi postupak ocjenjivanja i razvrstavanja svih jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema indeksu razvijenosti za čiji se izračun koristi nekoliko pokazatelja (prosječni dohodak po stanovniku, prosječni izvorni prihodi po stanovniku, prosječna stopa nezaposlenosti, opće kretanje stanovništva, stupanj obrazovanosti stanovništva - tercijarno obrazovanje i indeks starenja). Na taj način je omogućeno mjerenje stupnja razvijenosti, a razvrstavanjem, odnosno kategoriziranjem teritorijalnih jedinica potiče se razvoj najmanje razvijenih područja, ali i cijele RH. Odlukom o razvrstavanju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema stupnju razvijenosti (NN br. 132/17), od pet jedinica lokalne samouprave na području LAGUR-a, jedna se nalazi u VIII. razvojnoj skupini JLS (JLS koje se prema vrijednosti indeksa nalaze u prvoj četvrtini iznadprosječno rangiranih jedinica lokalne samouprave), a po dvije u VII. (JLS koje se prema vrijednosti indeksa nalaze u drugoj četvrtini iznadprosječno rangiranih jedinica lokalne samouprave) i V. (JLS koje se prema vrijednosti indeksa nalaze u zadnjoj četvrtini iznadprosječno rangiranih jedinica lokalne samouprave), odnosno, grad Senj i općina Karlobag u V. skupni (prije su bili u III. i IV. skupini), grad Rab i Općina Lopar u VII. skupini (prije su bili u IV. skupini) i grad Novalja u VIII. skupini (prije je bila u V. skupini). Vrijednosti indeksa razvijenosti (iz javno dostupnih podataka Vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti prema novom modelu izračuna na lokalnoj razini (razdoblje 2014.-2016.) prema pojedinoj JLS LAGUR-a Tramuntana su: Senj 101,567, Karlobag 102,017, Rab 106,277, Lopar 106,834 i Novalja, 110,049. Iako se postupak ocjenjivanja i razvrstavanja svih jedinica lokalne samouprave prema indeksu razvijenosti treba provoditi svake tri godine, posljednje ocjenjivanje je provedeno krajem 2017. godine.

1.8.1. Glavne gospodarske djelatnosti

Prema podacima Hrvatske gospodarske komore, u 2022. godini je na području LAGUR-a bilo registrirano ukupno 680 tvrtki, od čega najviše u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (152), potom u građevinarstvu (105) i trgovini na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala (93). Najviše tvrtki je registrirano u gradovima Novalji (289), Rabu (225) i Senju (114), a manje u općinama Lopar (30) i Karlobag (22). Slijedom navedenog,

u 2022. godini je od ukupno 3.875 zaposlenika u tvrtkama na području LAGUR-a, najviše zaposlenih bilo u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (1.844), slijede trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala (404), prerađivačka industrija (355) i građevinarstvo (310). Najviše je zaposlenih u gradovima Rabu (1.917), Novalji (1.188) i Senju (512), dok je manje u općinama Karlobag (141) i Lopar (117).

Ukupni prihod ostvareni u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane u 2022. godini iznosili su 142.474.643,91 kn/18.909.634,87 EUR (preračun prema fiksnom tečaju konverzije 1 euro=7,53450 kuna), slijede djelatnosti opskrbe električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija s 100.353.594,15 kn/13.319.210,85 EUR (preračun prema fiksnom tečaju konverzije 1 euro=7,53450 kuna) i trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala s 62.570.376,83 kn/8.304.516,14 EUR (preračun prema fiksnom tečaju konverzije 1 euro=7,53450 kuna). Većina ostvarenih prihoda odnosi se na djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane i to 86.348.358,21 kn/11.460.396,60 EUR (preračun prema fiksnom tečaju konverzije 1 euro=7,53450 kuna) u gradu Rabu, 51.051.786,90 kn/6.775.736,53 EUR (preračun prema fiksnom tečaju konverzije 1 euro=7,53450 kuna) u gradu Novalji i općini Karlobag 2.243.961,39 kn/297.824,86 EUR (preračun prema fiksnom tečaju konverzije 1 euro=7,53450 kuna) te u gradu Senju 100.123.405,94 kn/13.288.659,62 EUR (preračun prema fiksnom tečaju konverzije 1 euro=7,53450 kuna) od djelatnosti opskrbe električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija i Općini Lopar 1.428.963,30 kn/189.656,02 EUR od djelatnosti prijevoza i skladištenja.

S obzirom da djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane prednjači po broju registriranih tvrtki, broju zaposlenih i ostvarenim prihodima u 2022. godini evidentno je da je gospodarstvo područja LAGUR-a najviše okrenuto turizmu koji povezuje brojne djelatnosti (proizvodne i uslužne) te potiče razvoj područja i ima ulogu plasirati domaći proizvod turistima.

1.8.2. Turizam

Područje LAGUR-a Tramuntana ima izrazito kvalitetne preduvjete za razvoj turizma s obzirom na geografski položaj koji objedinjuje prirodne značajke mediteranskog i dinarskog kruga, dobru prometnu povezanost, raznolike klimatsko temperaturne zone (mediteranska i planinska), bogatu kulturnu i pomorsku baštinu te prirodne ljepote.

Svim naseljima unutar LAGUR-a je dodijeljena kategorizacija prema Pravilniku o proglašavanju turističkih općina i gradova i o razvrstavanju naselja u turističke razrede sukladno propisanim kriterijima (kvantitativnim i kvalitativnim) te od ukupno 59 naselja unutar LAGUR-a, 8 naselja ima dodijeljenu A kategoriju, 7 ih ima dodijeljenu B kategoriju, za 17 naselja dodijeljena je C kategorija dok se 27 naselja nalazi u D kategoriji. Sve JLS (općine i gradovi) LAGUR-a imaju turističku zajednicu.

Plava zastava, kao najpriznatiji model ekološkog odgoja i obrazovanja i obavješćivanja javnosti po pitanju brige za more i obalni pojas, dodjeljuje se samo za jednu sezonu. U 2023. godini su, s područja LAGUR-a, tri plaže (plaža Padova, Rab i plaža autokampa Straško, Novalja, Plaža Planjka Trinćel, Stara Novalja) i jedna marina (ACI marina Rab), nagrađene **plavom zastavom**. Plaže Straško i Planjka Trinćel su u periodu od 2017.-2022. godine, također, bile nagrađivane plavom zastavom, što dokazuje da kontinuirano zadovoljavaju propisane visoke kriterije i standarde.

S obzirom da je održivo upravljanje i gospodarenje morem i obalnim pojasom prvenstveni cilj ovakvog ekološkog programa te je vezano uz porast razvoja svijesti o brizi o prirodi, ovakvo priznanje je i orijentir turistima prilikom odabira destinacije. Sve je više izražena potreba za osiguravanjem dodatnih sadržaja, budući da interesi gostiju postaju sve zahtjevniji i više im

samo sunce, more i ugodna klima nisu dovoljni, stoga je potrebno osigurati kvalitetnu ponudu i sadržaje kojima će im boravak biti potpuniji i ugodniji. Područje LAGUR-a **odlikuje se bogatom gastro i eno ponudom, prirodnim, kulturnim i tradicijskim vrijednostima i brojnim događanjima** poput Novaljskog kulturnog ljeta, Rapske fjere, Međunarodnog senjskog ljetnog karnevala, Karlobaškog ljeta, Loparske noći i dr. Osim toga, idealan preduvjet za razvoj sportskog turizma je činjenica da na području LAGUR-a postoji više od 300 km biciklističkih staza, uređene planinarske staze i sigurne ronilačke lokacije. Otoci Rab i Pag su zanimljivi nautičarima s obzirom na geografski položaj te turističke i gastronomske sadržaje. Na otoku Rabu se nalaze dvije ACI marine, Rab i Supertarska Draga. ACI marina Supetarska Draga otvorena je cijelu godinu i raspolaže sa 310 vezova u moru i 53 suha veza. **ACI marina Rab otvorena je od 01.04. do 31.10. i raspolaže sa 134 veza u moru, a** nalazi se u uvali grada Raba. Popunjenost marina je na razini cca 70%, a preostali dio kapaciteta se drži slobodnim zbog dnevnih tranzita i stalnih gostiju. Postoji **potreba za dodatnim vezovima**, poglavito u vrijeme ljetne sezone. Marine imaju odličnu suradnju sa lokalnim turističkim zajednicama i turističkim agencijama ukoliko gosti žele dodatne turističke sadržaje, s obzirom da ne organiziraju posebne izlete i turističke ture za svoje goste. Iako su gosti zadovoljni sadržajima marina, neprestano se **ističe problem nedostatka pomorskih benzinskih crpki**. Postojeća benzinska crpka u Rabu je udaljena od sjevernog dijela otoka na kojem je smještena marina Supertarska Draga što uzrokuje velike troškove točenja goriva, pa se nerijetko pomorci snalaze tako što gorivo prenose u kanisterima, što predstavlja ne samo potencijalnu ekološku katastrofu već i negativno utječe na sliku LAGUR-a kao turističke destinacije. Također, u kanisterima se gorivo prenosi i iz Punata na Krku. Pomorska benzinska crpka u Novalji je na dubini 1,5 m na molu te predstavlja problem za plovila čiji je gaz preko 1 metra. **S istim problemima nedovoljnog broja benzinskih crpki se susreće i GSR (jedina pomorska benzinska pumpa koja raspolaže s plavim dizelom je ona u Rabu)**. Taj problem je naglašen u prošlom i ovom razdoblju i ribari s područja LAGUR-a pokušavaju pronaći način kako bi im se olakšao pristup benzinskim crpkama i izvan okvira ove LRSR. Nastojat će profesionalnim i udruženim nastupom komunicirati s tvrtkama u čijem su vlasništvu benzinske crpke, pronaći rješenje pristupu i točenju goriva bez čekanja u redu (potencijalno putem aplikacija koje će se moći pratiti stanje/promet na pojedinoj benzinskoj crpki). U blizini ribarstvenog područja, ali izvan njegovih granica, nalazi se ACI marina Šimuni koja je smještena na zapadnom dijelu otoka Paga, u Maunskom kanalu i raspolaže sa 191 vezom u moru i 45 suhih vezova. Prema podacima Ministarstva turizma i sporta (izvor: <https://mint.gov.hr/kategorizacija-11512/11512>), na području LAGUR-a na dan 01.09.2023. godine se nalaze sljedeći kategorizirani turistički objekti:

- hoteli (28): tri hotela u kategoriji 2*, 8 hotela u kategoriji 3* i 14 hotela u kategoriji 4*, jedan aparthotel u kategoriji 4*(Novalja), jedan integralni hotel (Rab) i jedan heritage - hotel baština (Rab),
- turistička naselja (2): jedno u kategoriji 2* i jedno u kategoriji 3*,
- turistički apartmani (58): 17 studio apartmana (12 u kategoriji 3* i pet u kategoriji 4*) i 41 apartman (36 u kategoriji 3* i pet u kategoriji 4*)
- kampovi (10): pet kampova u kategoriji 2*, jedan u kategoriji 3* i četiri u kategoriji 4*
- marine (2): u III. kategoriji (ACI Supetarska Draga i ACI Rab).

U Primorsko-goranskoj županiji, odnosno ribarstvenom području LAGUR-a, gradu Rabu i Općini Lopar je ukupno 21 kategoriziranih objekata sa 5.293 smještajnih kapaciteta i 3.147 kreveta. U Ličko-senjskoj županiji, odnosno ribarstvenom području LAGUR-a, gradovima Novalji i Senju te Općini Karlobag, je ukupno 23 kategoriziranih objekata sa 6.837 smještajnih kapaciteta i 1.540 kreveta.

Prema dostupnim podacima Ministarstva turizma i sporta, u periodu od 2017.-2021. godine na području LAGUR-a Tramuntana gradovi Rab i Novalja te Općina Lopar su u I. kategoriji po indeksu turističke razvijenosti, a Grad Senj i Općina Karlobag u II.

Tablica 3. Indeks turističke razvijenosti 2017.-2021.

GRAD / općina	ŽUPANIJA	Indeks turističke razvijenosti				
		2021	2020	2019	2018	2017
RAB	Primorsko-goranska	33,59	32,94	33,65	33,60	33,52
Lopar	Primorsko-goranska	32,22	32,37	34,23	34,38	34,29
NOVALJA	Ličko-senjska	35,24	34,12	35,08	34,55	34,25
SENJ	Ličko-senjska	28,27	27,35	27,38	27,63	27,61
Karlobag	Ličko-senjska	29,49	28,50	25,40	25,31	25,14

Izvor: Ministarstvo turizma i sporta, <https://mint.gov.hr/otvoreni-podaci/22846>

Prema podacima DZS-a, najviše dolazaka turista u periodu od 2019.-2021. godine ostvareno je u Gradu Novalji, zatim u Gradu Rabu, a slijede Općina Lopar, Grad Senj i Općina Karlobag. Što se tiče **strukture gostiju** u svim promatranim godinama u dolascima prevladavaju **strani turisti**, s udjelom od 90,34%.

Tablica 4. Dolasci turista na području LAGUR-a Tramuntana u periodu od 2019.-2021.

Grad/općina	2019. Dolasci turista		2020. Dolasci turista		2021. Dolasci turista	
	Domaći	Strani	Domaći	Strani	Domaći	Strani
Lopar	4.535	90.333	4.055	45.439	5.862	69.221
Rab	17.304	166.436	14.464	80.605	19.151	129.240
Karlobag	2.843	33.322	2.541	13.262	2.864	23.553
Novalja	17.368	248.231	18.069	107.618	21.912	200.727
Senj	6.189	84.832	5.708	36.238	5.679	60.828
Ukupno	48.239	623.154	44.837	283.162	55.468	483.569

Izvor: DZS, Gradovi u statistici

Prema podacima DZS-a, najviše noćenja turista u periodu od 2019.-2021. godine ostvareno je u Gradu Novalji, zatim u Gradu Rabu, a slijede Općina Lopar, Grad Senj i Općina Karlobag. Što se tiče **strukture gostiju** u svim promatranim godinama u noćenjima prevladavaju **strani turisti**, s udjelom od 93,10%

Tablica 5. Noćenja turista na području LAGUR-a Tramuntana u periodu od 2019.-2021.

Grad/općina	2019. Noćenja turista		2020. Noćenja turista		2021. Noćenja turista	
	Domaći	Strani	Domaći	Strani	Domaći	Strani
Lopar	23.752	680.557	21.954	382.582	34.644	553.473
Rab	80.757	1.200.886	76.124	683.482	91.551	997.479
Karlobag	8.660	185.005	7.134	95.461	9.172	153.882
Novalja	89.233	1.587.714	99.576	786.080	114.768	1.346.045
Senj	15.784	363.223	15.198	187.909	14.386	282.023
Ukupno	218.186	4.017.385	219.986	2.135.514	264.521	3.332.902

Izvor: DZS, Gradovi u statistici

Turizam područja LAGUR-a je još uvijek ograničen na ljetne mjeseci, a s obzirom na sva bogatstva (ribarstvena, prirodna i kulturna), potrebno je osmisliti i implementirati način upravljanja turizmom koji bi se utkao u svakodnevni život stanovnika i povezao ribarstvenu (i poljoprivrednu) proizvodnju s visokoodrživim konceptom turizma.

1.8.3. Ribarstvo

Prva asocijacija na područje LAGUR-a s obzirom na prostorni položaj su more i ribarstvo. Još iz povijesti se područje LAGUR-a povezuje s morem, ribarstvom, brodogradnjom i trgovinom, ali i poljoprivredom (stočarstvo i šumska industrija). Trgovina solju, žitom, vinom i uljem

odvijala se preko trgovačke luke Senj, a trgovina drvetom i željezom, suknom, platnom, tkanom robom i svilom preko trgovačke luke Karlobag. Osim toga, Karlobag je bio važan i za uvoz vina, žita i drugih poljoprivrednih dobara iz unutrašnjosti. Pomorski promet tih dviju luka je bio važna spona trgovine prema Karlovcu, Zagrebu, Beču, Budimpešti i Bosni. **Statut iz 14. stoljeća** je sadržavao **propise kako promicati pomorstvo** (npr. „Senjski pučani“ su bili oslobođeni plaćanja naknada za sidrenje i privezivanje, što im je davalo svojevrstni monopol), čime je istaknuta važnost pomorskog prometa. Nadalje, **Senjani su bili vrsni brodograditelji** (u prošlosti se spominje i svojevrstna „senjska brodograđevna škola“ kao skup znanja senjskih brodograditelja), a **senjski grip iz 17. st.** se spominje kao tradicijsko plovilo. Danas na području Senja i Karlobaga nema brodograditelja. Razvoj pomorskih luka pratio je i **razvoj cestovne infrastrukture**, pa se povijesno ističu ceste koje se i danas koriste: **Jozefinska cesta** (Senj - Karlovac / 1770.-1779.), **Terezijanska i Karolinska cesta** (ceste Gospić – Karlobag, s dvije trase) **te Majstorska cesta** (od sela Sv. Roka do magistralne ceste za Obrovac / 1832.). Spomenute ceste imaju izniman turistički potencijal zbog svog specifičnog položaja i vizura. Ostaci ribarskih nastambi za motrenje tuna na poluotoku Malta (nepokretno pojedinačno kulturno dobro) - **Tunere u mjestu Lukovo**, potvrđuju postojanje malih primorskih mjesta okrenutih ribarstvu i pomorstvu kao gospodarskim temeljima življenja koji sežu još iz povijesnog razdoblja.

Otok Rab je još iz davnina prepoznat po stočarstvu (proizvodnja sira i prerada vune). Ime otoka Raba (Arba) dolazi najvjerojatnije od ilirskih liburna, najstarijih stanovnika tog grada za koje povijest zna, ali se proizvodila i vunena tkanina arbasius (iz koje se radila **odjeća za pomorce**) u čijem se nazivu također, iščitava ime Rab. Pomorski promet je bio dobro povezan sa susjednim otocima, ali i otočnim kopnom do tamošnjih luka. Tako je postojala **pomorska veza s Novaljom i uvalom Caska**, preko otoka Krka je otok Rab bio povezan s Istrom, a **preko kopnene luke Senj**, s unutrašnjošću Dalmacije. Trgovačkim brodovima su se dovozile amfore u luku Rab, a sigurna sidrišta su bila u Kamporskoj i Supetarskoj Dragi. **Brodarstvo i brodogradnja, ribarstvo i solarstvo**, doprinijeli su jačanju društveno-ekonomskih prilika te između **1234. i 1268. nastaje prvi Rapski statut** u kojem su sadržani **propisi o ponašanju mornara i vlasnika brodova** (primjerice, što u slučaju ako se mornari okrenu protiv vlasnika brodova; zabrana izlazaka u luku u koju se pristane; što sa stvarima koje se pronađu u moru; što sa stvarima predanim iz barke bez dozvole vlasnika; propisi o oružju kojim lađa mora biti naoružana). Ističe se podatak iz **1623. godine kada je Rabljanima dana koncesija za održavanje pomorskog prijevoza pošte na Jadranu**. Manja brojna brodogradilišta po otoku su se zadržala sve do konca 17.st., dok je poslovaio **škver** u uvali sv. Eufemije. **Jedrenjaci** su zabilježili rast lokalne i obalne plovidbe (usprkos pojavi parobroda) te je krajem 18. st. bilo 15 brodova na jedra (**bracera, peliga** i sl.), a veliki porast zabilježen je početkom 19. st. kada ih je bilo čak 70. Otok Rab je otok s **najviše malih brodogradilišta na cijelom Jadranu** u kojima se grade tradicijske brodice i jahte po mjeri modernih nautičara (Brodomehanika Brnabić, Brodogradnja Zdravko Pičuljan, Brodogradnja Pičuljan, Brodogradnja Petar Španjol i Tvrтка Kvarner). Shodno tome se održava i manifestacija Rab Nautic Passion.

Otok Pag - najrazvedeniji hrvatski otok. Svojim nazivom ističe se Grad Novalja, *lat. navalia* = luka. **Stanovništvo Novalje** još iz povijesti poznato je po poljoprivrednoj proizvodnji, posebice stočarstvu, ratarstvu, maslinarstvu (Lun), **ribarstvu (pretežito kočarenje)**. U uvali **Caska**, se nalazi njezin simbol Tunera iz 1888. godine - okrugli kameni toranj za promatranje kretanja tuna. **Do 1960. godine je na Caski i Zrću zabilježen unosan lov na tune**, pri čemu su se koristila plovila zvana **ladve** (duge i uske brodice izrađene od jednog komada drveta, kojima se upravljalo uz pomoć vesala postavljenih na dugačku poprečnu gredu zvanu jaram ili igo), koja se danas više ne koriste. Tijekom godina se razvio i turizam, a razvojem gospodarstva i **gastronomija** te su poznati različiti specijaliteti **proizvoda ribarstva i akvakulture**.

Područje LAGUR-a je tradicionalno ribarski kraj i s obzirom na čistoću mora i kvaliteti ulovljene ribe ima uvjete za daljnji razvoj i jačanje ribarskog sektora i gastronomije. Upravo je gastronomija, kao kanal distribucije ribe iz čistog mora krajnjem konzumentu, poveznica tih dvaju sektora – ribarstva i turizma.

LAGUR Tramuntana je osmislio elektronsku kuharicu „Sa zrnem soli“ (https://sazrnomsoli.com/wp-content/uploads/2020/02/sa_zrnem_soli_ebook-1.pdf), kojom je ribarstveno područje LAGUR-a predstavljeno kroz tradicionalna jela i/ili tradicionalne namirnice pripremljene na moderan način, a ujedno su predstavljeni i pojedini ugostiteljski objekti koji u svojoj ponudi imaju jela pripremljena od lokalno ulovljene ribe i lokalnih namirnica. Ponudom jela lokalno ulovljene ribe se promoviraju ribari, ribarnice i ugostiteljski obrti, ali i područje LAGUR-a kao **ribarstveno-gastronomska destinacija**. Promocijom područja kao gastro-destinacije se potiče ekonomsko okruženje koje izravno doprinosi održivom razvoju područja LAGUR-a. Neki od ribljih specijaliteta karakterističnih za obalno područje RH i ribarstveno područje LAGUR-a su Brudet od škampi ili rakova, Brudet od sipe, Novljanski brudet, Sušena hobotnica, Gulaš od sušene hobotnice, Salata od hobotnice, Hobotnica ispod peke, Hobotnica u ulju, Juha od kamena, Jadranske lignje punjene škampima, Škamp na buzaru, Usoljeni inćuni i dr. Razvojem područja LAGUR-a, kao turističke gastronomske destinacije, povećat će se i vrijednost kvalitetne lokalno ulovljene ribe čime će se izravno doprinijeti razvoju i jačanju ribarskog sektora kao osnove održivog plavog gospodarstva.

1.8.4. Broj gospodarskih subjekata u ribarstvu na ribarstvenom području LAGUR-a Tramuntana

Ribarstvo kao tradicionalnu djelatnost na području LAGUR-a, potvrđuje i broj od **268 ovlaštenika povlastica** za obavljanje gospodarskog ribolova na moru. **Aktivna ribarska plovila u gospodarskom ribolovu** (oni koji obavljaju gospodarski ribolov i imaju povlasticu) čine udio od **41,55%** u ukupnom broju aktivnih ribarskih plovila Ličko - senjske i Primorsko - goranske županije, odnosno **9,02%** na razini RH.

Pregledom po jedinicama lokalne samouprave, najviše registriranih aktivnih ribarskih plovila u gospodarskom ribolovu, na području LAGUR-a, ima Grad Rab (165), a najmanje Općina Karlobag (7).

Tablica 6. Registriran broj aktivnih ribarskih plovila u gospodarskom ribolovu na području LAGUR-a

Dužina plovila	< 12 m	12-24 m	> 24 m	Ukupno broj povlastica	< 20 kW	20-100 kW	100-300 kW	> 300 kW
Grad Novalja	36	2	0	38	13	20	5	0
Grad Rab	147	18	0	165	65	70	30	0
Grad Senj	25	0	0	25	9	15	1	0
Općina Karlobag	7	0	0	7	2	5	0	0
Općina Lopar	33	0	0	33	13	16	3	1
Ukupno LAGUR	248	20	0	<u>268</u>	102	126	39	1

Izvor: MP, Uprava ribarstva, rujan 2023.

Prema podacima Uprave ribarstva (MP) iz rujna 2023. godine, **ribolovnu flotu najvećim djelom čine plovila dužine do 12 m (< 12 m) i snage od 20-100 kW**, kojima se obavlja sezonski ribolov. Upravo je takva vrsta plovila sa pasivnim alatima karakteristična za Jadran, jer ribari ne love ciljane vrste već najčešće love blizu obale i mijenjaju alate ovisno o dijelu godine. Pravilnikom o granicama u ribolovnom moru Republike Hrvatske (NN br. 5/11),

ribolovno more je podijeljeno na niz zona i podzona. Pravo ribolova po pojedinoj povlastici je ograničeno u pisanim zonama i nije moguće upisati ostale. **Ribolovne zone kojima gravitiraju ribari s područja LAGUR-a Tramuntana su zone E i B.**

Prema podacima Uprave ribarstva (MP) iz rujna 2023. godine, na području LAGUR-a je **ukupno 12 registriranih iskrcajnih mjesta**: Jakišnica, Metajna, Novalja, Stara Novalja, Rab, Jablanac, Prizna, Senj, Sv. Juraj, Karlobag, Barić Draga i Lopar. Iskrcajno mjesto je dio lučkog područja operativne obale namijenjen iskrcaju ribe koji je osvjetljen i opremljen uređajima za privez te energetske (struja, voda), s pristupnom cestom odgovarajuće kategorije i prohodnom za transportna sredstva (kamioni – hladnjače), koji posjeduje prikladne prostorije za veterinarski i drugi inspekcijski nadzor. Prema podacima Uprave ribarstva (MP) iz rujna 2023. o iskrcaju ribe u iskrcajnim mjestima na području LAGUR-a, lukama Ličko – senjske i Primorsko – goranske županije, najviše ribe je iskrcano u 2020. godini (2.801.172,77 kg), od čega je najveći udio iskrcane ribe u Gradu Novalji (94,62%). U Gradu Novalji je kontinuirano, već godinama, najviše iskrcane ribe. I na razini RH je u 2020. godini bilo najviše iskrcane ribe u iskrcajnim mjestima, čak 70.320.139,96 kg, a udio područja LAGUR-a je bio 3,98%. L, Još uvijek je **primjetan nedostatak prostora za servisiranje i održavanje ribolovnog plovila, ribolovnih alata, opreme i sadržaja za zbrinjavanje otpada**. Potrebno je osuvremeniti iskrcajna mjesta, jer nezadovoljavajuća infrastrukturna opremljenost onemogućuje, ne samo udovoljavanje tehničkim, zdravstvenim i sigurnosnim standardima, već i učinkovitom izvršavanju popratnih radnji vezanih uz iskrcaj ribe. Također, gospodarski sektor ribarstva još uvijek ističe problem benzinskih crpki – nedovoljnog broja i otežanog pristupa.

Struktura ulova na području LAGUR-a se promijenila u odnosu na podatke iz LRSR za programsko razdoblje 2014. – 2020. kada su **najzastupljenije vrste** kod iskrcaja bile **glavonošci** (hobotnica, muzgavac, sipa i lignja), **bijela riba** (oslić, pišmolj i trlja blatarica) i **rakovi** (škamp). Naime, u periodu od 2019.-2022. godine na području LAGUR-a je najviše iskrcano **male plave ribe** (srdele i incuni), a zatim bijela riba. Područje LAGUR-a obiluje iznimno kvalitetnom ribom upravo zbog očuvanosti mora.

Zanimljivost, koju ribari naglašavaju i u ovom Programskom razdoblju je primjer Velebitskog škampa, kojeg love ribari s područja Senja i Karlobaga. Velebitski škamp je cjenjeniji od onog ulovljenog kočama, kako je istaknuto tijekom radionica. Ribari s područja naglasili su problem varanja kupaca tako što se škampi s drugih područja prodaju kao Velebitski škamp, ukazujući na postojeću prepoznatljivost ove namirnice i potrebu za boljom zaštitom. Tradicionalni proizvodi ribarstva i akvakulture poput sušene hobotnice, hobotnice u maslinovom ulju, mola, juhe od kamena i drugi, predstavljaju temelj za razvoj prepoznatljive gastro destinacije.

Na području LAGUR-a, najviše male plave ribe je iskrcano u Gradu Novalji, kontinuirano u razdoblju od 2019-2022. godine, a bijele ribe u Gradu Rabu.

Prema podacima Uprave za veterinarstvo i sigurnost hrane, u 2023. godini je u Upisniku registriranih objekata u poslovanju s hranom životinjskog podrijetla bilo registrirano **13 ribarnica** (jedna u mirovanju od 2020. godine iz Karlobaga) i **dvije pokretne ribarnice** (po jedna u gradovima Senj i Rab). Sedam je ribarnica u Gradu Rabu, tri u Gradu Senju i dvije u Novalji.

Prema podacima Uprave za veterinarstvo i sigurnost hrane, u 2023. godini su u Upisniku odobrenih objekata u poslovanju s hranom životinjskog podrijetla (Odjeljak VIII) **odobrena dva objekta** u Gradu Rabu (Sante djelatnosti CS-WM – hladnjača-veleprodajni objekti; FFPP-pogoni za preradu/proizvodnju).

Na ribarstvenom području LAGUR-a još uvijek **ne postoji registrirana ribarska zadruža, organizacija proizvođača u ribarstvu, klastera u ribarstvu ili marikulturi, što je na radionicama s ribarima prepoznato kao nedostatak.**

Na području LAGUR-a, kako je i ranije opisano, manifestacije poput Novaljskog kulturnog ljeta, Rapske fjere, Međunarodnog senjskog ljetnog karnevala, Karlobaškog ljeta i Loparskih noći, interpretiraju kulturne i tradicijske vrijednosti. Ovakva događanja su potencijal za otvaranje tržišne niše za ribarski sektor, **povezivanja ugostiteljskog i ribarskog sektora, odnosno otvaranja prodajnog kanala za plasman lokalno ulovljenih i/ili uzgojenih namirnica**, s obzirom da je mediteranska kuhinja na glasu kao najbolja za ljudsko zdravlje, prvenstveno zbog vrste i kvalitete namirnica te načina pripreme. Ukoliko je ribarstvo nedovoljno razvijeno i turistička ponuda će sukladno tome biti ograničena, ali će i ostati razvojni potencijal neiskorišten.

Marikultura, kao dio akvakulture, je umjetan uzgoj morskih organizama u moru ili bočatoj vodi, osobito riba i školjkaša u posebnim kavezima, bazenima i na konopcima, stupovima i košarama. Prema podacima Ministarstva poljoprivrede, u RH je ukupna proizvodnja u marikulturi u 2022. godini iznosila 23.039 tona i uključuje uzgoj bijele ribe, plave ribe (tuna) i školjkaša. Najznačajnije vrste riba u uzgoju su lubin, komarča i atlantska plavoperajna tuna, a od školjkaša dagnja i kamenica. U periodu od 2018.-2022. godine, uzgoj u moru i u kopnenim vodama je u porastu, ali **na području ne postoje uzgajivači proizvoda akvakulture niti uzgajališta.**

Razvojem turizma je ribarstvo na području LAGUR-a izgubilo na značaju, iako je to područje **oduvijek bilo orijentirano prema ribarstvu. Revitalizacija sektora ribarstva bila bi izuzetan doprinos i dopuna postojeće turističke ponude u vidu bogatijih i raznovrsnijih proizvoda.** Navedeno se može ostvariti povećanjem potrošnje lokalno ulovljene ribe, ali je u skladu s tim nužno povećati dostupnost i prepoznatljivost lokalnih proizvoda ribarstva i akvakulture, odnosno, moraju se stvoriti preduvjeti za ribarstvo koje će povezivati gospodarski i turistički sektor s ciljem održivog razvoja ribarstvenog područja LAGUR-a.

Potrošnja proizvoda ribarstva i akvakulture po glavi stanovnika (*per capita*) u Republici Hrvatskoj je u 2020. godini iznosila 19,30 kg *per capita*, a u 2021. godini 22,90 kg, što predstavlja značajno povećanje, osobito u odnosu na 2018. godinu kada je potrošnja iznosila 18,06 *per capita*, dok je prosjek Europske unije bio 25 kg po glavi stanovnika u 2021. godini.

Budući da je područje LAGUR-a poznato po čistoći mora, razvedenoj obali, rastu turističkog sektora i geoprometnom položaju, nužno je sve navedene prednosti usmjeriti i iskoristiti za **rast i razvoj ribarstva i akvakulture** tog područja. Prema podacima Hrvatskog saveza za sportski ribolov na moru na ribarstvenom području LAGUR-a se nalazi **6 športsko ribolovnih udruga** (društva ili klubovi). Iako nisu povezani sa sektorom ribarstva u užem smislu poput GSR-a, u kontekstu očuvanja tradicije i zaštite ribarstvenog okoliša, također su kompetentni sugovornici i poznavatelji lokalnog ribarstvenog područja.

1.8.5. Poljoprivreda

Prema sumarnim podacima o PG-ovima objavljenim na službenim mrežnim stranicama (<https://agronet.apprrr.hr/v1/Forms/PublicForms/PublicData.aspx>) Agencije za plaćanja, u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, na dan 01.09.2023. u Republici Hrvatskoj je bilo ukupno 166.742 poljoprivrednih gospodarstva, od čega najviše obiteljskih gospodarstava, prema organizacijskom obliku, dok je ukupna površina poljoprivrednog zemljišta 1.064.277,8715 ha. Na području LAGUR-a je bilo registrirano ukupno 993 poljoprivrednih gospodarstva, od čega je 613 (61,73%) obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, 347 samoopskrbnih poljoprivrednih gospodarstava (34,94%), 17 obrta (1,71%), 13 trgovačkih

društava (1,31%), 2 zadruge (0,20%) i 1 druge pravne osobe (crkva, vojska, obrazovne ustanove i dr. – 0,1%). Najviše poljoprivrednih gospodarstava ima u Gradu Rabu (435), slijede gradovi Novalja (250) i Senj (221) te općine Lopar (47) i Karlobag (40).

Ukupna površina poljoprivrednog zemljišta na području LAGUR-a iznosi 4.960,7737 ha (1.496,7979 ha u Gradu Senju, 1.323,2507 ha u Gradu Novalji, 1.196,0978 ha u Općini Karlobag, 911,3064 ha u Gradu Rabu i 33,3209 ha u Općini Lopar). Još uvijek je vrlo mali broj poljoprivrednih gospodarstava koji imaju registrirane dopunske djelatnosti pružanja ugostiteljskih, turističkih usluga na OPG-u, svega 9 PG-ova. Budući da područje LAGUR-a obiluje krškim pašnjacima, stočarska proizvodnja je izrazito zastupljena, posebice **ovčarstvo** te se na 280 PG nalazi 10.598 grla ovaca. Prema broju grla prednjače gradovi Novalja (5.200 grla na 115 PG-a) i Rab (2.483 grla na 98 PG-a) te Senj (1.486 grla na 40 PG-a). Unutar područja LAGUR-a pčelarstvom se bavi 89 PG-a, s 3.089 košnica, od čega je najveći broj košnica u gradovima Senju (1.339 na 40 PG-a), Rabu (528 na 16 PG-a) i Novalji (509 na 8 PG-a). Međ s područja LAGUR-a odlikuje se izvrsnom kvalitetom zbog prirodnog okruženja.

1.8.6. Stanje gospodarstva

Analiza podataka Hrvatske gospodarske komore o rezultatima poslovanja poduzetnika, u 2022. godini pokazuje porast gospodarske aktivnosti na području LAGUR-a u odnosu na 2021. godinu. Ostvareni su veći prihodi i povećan je broj zaposlenih (osim u Gradu Senju). Na području LAGUR-a je u 2022. godini bilo 680 poduzeća, koja su zapošljavala ukupno 3.875 zaposlenika. Prema veličini poduzeća, najviše je u 2022. godini bilo mikro poduzeća (90,15%). U 2022. godini, promatrano prema djelatnostima (NKD 2007), od ukupnog broja poduzeća na području LAGUR-a, najviše ih je registrirano u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (152), potom u građevinarstvu (105) i trgovini na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala (93).

Tablica 7. Broj poduzetnika prema području djelatnosti (NKD 2007)

Godina	Broj poduzetnika prema području djelatnosti – NKD 2007																	Broj poduzetnika ukupno za sva područja
	A	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	P	Q	R	S	
2022.	8	51	6	10	105	93	41	152	14	1	39	66	60	3	3	16	12	680
2021.	9	54	7	9	94	93	42	140	16	1	29	60	54	4	2	13	10	637
2020.	9	49	6	10	88	95	35	136	13	1	33	59	55	4	2	15	8	618
Ukupno	26	154	19	29	287	281	118	428	43	3	101	185	169	11	7	44	30	

Izvor: Hrvatska gospodarska komora, 2023.

Ukupno ostvaren prihod na području LAGUR-a u 2022. godini iznosio je 57.541.214,86 EUR. Najveći prihodi ostvareni su u gradovima Rab, Senj i Novalja.

Tablica 8. Broj poduzetnika i osnovni pokazatelji poslovanja u 2021. i 2022. godini

JLS	Broj poduzetnika		Broj zaposlenih		Ukupni prihodi (€)		Dobit ili gubitak razdoblja (€)	
					preračun prema fiksnom tečaju konverzije 1 euro = 7,54350		preračun prema fiksnom tečaju konverzije 1 euro = 7,54350	
	2021.	2022.	2021.	2022.	2021.	2022.	2021.	2022.
Novalja	261	289	1.001	1.188	10.082.594,13	15.161.709,92	599.650,11	1.234.162,05
Rab	223	225	1.540	1.917	13.742.155,81	20.405.360,19	719.595,30	758.496,15
Senj	111	114	533	512	5.477.906,41	20.320.081,17	-19.205,83	9.254.942,88
Karlobag	21	22	131	141	831.530,05	942.583,63	36.214,17	14.415,76
Lopar	22	30	87	117	416.335,94	711.479,95	43.313,03	25.771,72

UKUPNO	638	680	3.292	3.875	30.550.522,34	57.541.214,86	1.417.978,44	11.287.788,57
--------	-----	-----	-------	-------	---------------	---------------	--------------	---------------

Izvor: Hrvatska gospodarska komora, 2023.

Prema podacima Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja, na dan 10.10.2023. godine na području LAGUR-a je bilo registrirano 1.289 obrta (status 'u radu'). Najviše ih je u Gradu Rabu (593), zatim slijede Grad Novalja (329), Grad Senj (228), Općina Lopar (104) i Općina Karlobag (35). Prema NKD-u 2007, ukupno je 216 obrta registrirano za djelatnost 3. Ribarstvo, a kod 123 obrta je i pretežita djelatnost (najviše u Gradu Rabu 112, odnosno 61, a najmanje u Općini Karlobag 35, odnosno 7).

Prema podacima iz Jedinstvenog registra poduzetničke infrastrukture (definiran Zakonom o unapređenju poduzetničke infrastrukture NN 93/13, NN 114/13, NN 41/14, NN 57/18 i NN 138/21 i Napatkom o Jedinstvenom registru poduzetničke infrastrukture (NN 45/22), pri Ministarstvu gospodarstva i održivog razvoja, na području LAGUR-a se nalazi 6 poduzetničkih zona (po dvije u gradovima Novalja i Senj i po jedna u Gradu Rabu i Općini Karlobag).

1.8.7. Tržište radne snage

Radna snaga ili aktivno stanovništvo su zaposlene i nezaposlene osobe (DZS). Radno sposobno stanovništvo su osobe s navršenih 15 i više godina. Do 2020. zaposlene osobe su bile osobe s navršenih 15 godina i više, a od 2021. nadalje su to osobe u dobi od **15 do 89** godina. Prema podacima Popisa stanovništva iz 2021. godine, radno sposobnih stanovnika na području LAGUR-a je 11.166, odnosno 59,71% ukupnog broja stanovnika. U odnosu na podatke iz Popisa stanovništva 2011. udio radno sposobnih stanovnika je manji za 5,19%. Prema spolu, veći je udio muškog radno sposobnog stanovništva sa 50,25%, dok je udio ženskog radno sposobnog stanovništva 49,75%.

Prema Statističkim informacijama Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, Broj 7/23 iz kolovoza 2023. godine, broj osiguranih osoba na području LAGUR-a na dan 31.07.2022. je bio najveći u gradovima Rab (3.953) i Novalja (3.543), a najmanji u Općini Karlobag (301), a na dan 31.07.2023., opet najveći u gradovima Rab (4.136) i Novalja (3.819) i najmanji u Općini Karlobag (314). Gledajući na dan 31.07.2023. u odnosu na dan 31.07.2022. Grad Rab bilježi povećanje za 183 (4,63%), Grad Novalja za 276 (7,79%) i Općina Karlobag za 13 (4,32%) osiguranika. Prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, dan 31.08.2023. na području LAGUR-a, po osnovi osiguranja, je bilo najviše zaposlenih u pravnim osobama (68,82%), zatim kod fizičkih osoba (20,12%) i u obrtima (9,42%), a slijede samostalne profesionalne djelatnosti (0,64%) i poljoprivrede (0,63%), dok je osiguranika s produženim osiguranjem 0,37%. Usporedbom podataka na dan 31.08.2022. na istom području, po osnovi osiguranja, je bilo također, najviše zaposlenih u pravnim osobama (68,50%), zatim kod fizičkih osoba (20,44%), u obrtima (9,40%) i u poljoprivredi (0,67%), a potom slijede samostalne profesionalne djelatnosti (0,61%) i osiguranici s produženim osiguranjem (0,36%).

Promatramo li stanje zaposlenosti prema vodećim gospodarskim djelatnostima, vidljivo je da je **najveća zaposlenost na području LAGUR-a ostvarena u djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane, trgovini na veliko i malo i prerađivačkoj industriji.**

Nastavlja se trend pada stope nezaposlenosti na području LAGUR-a, prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje o registriranim nezaposlenim osobama (podaci osvježeni 11.09.2023.). Tako je u 2021. godini bilo 566 nezaposlenih, a 479 u 2022. i 425 u 2023. godini (zaključno s kolovozom). U ukupnom broju nezaposlenih (1.470) u promatranom periodu 2021.-kolovoz 2023., udio nezaposlenih žena je 54,76%, a muškaraca 45,24%. Najveći udio nezaposlenih u promatranom periodu čine osobe sa završenom srednjom školom (66,39%) i osobe sa završenom osnovnom školom (15,47%). U pogledu dobne strukture nezaposlenog stanovništva, u promatranom periodu, najveći je udio nezaposlenih osoba u skupini od 55-59

godina starosti (12,52%). Udio mladih osoba do 29 godina starosti u ukupnom broju nezaposlenih u promatranom periodu iznosi 16,31%, dok udio nezaposlenih starijih od 55 godina iznosi 20,56%.

Tablica 9. Nezaposlenost na području LAGUR-a Tramuntana na dan 31.08.2023.

JLS	Ukupan broj nezaposlenih	Broj nezaposlenih žena	Broj nezaposlenih mladih (do 29 godina starosti)
Novalja	58	30	11
Rab	139	65	28
Senj	210	117	48
Karlobag	11	6	1
Lopar	7	5	2
UKUPNO	425	223	90

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, Statistika on-line

Vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti prema novom modelu izračuna na lokalnoj razini (razdoblje 2014.-2016.), prema podacima Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije, prikazuju najviši indeks razvijenosti u Gradu Novalji, a najniži u Gradu Senju. Najniži dohodak po stanovniku je u Općini Lopar, a najviši u Gradu Senju, dok je prosječni izvorni prihod po stanovniku najveći u Gradu Novalji, a najniži u Gradu Senju.

Tablica 10. Vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti 2018.

JLS	Razvojni skupni na prema IR	Indeks razvijenosti JLS	Prosječan dohodak po stanovniku u (EUR)	Prosječni izvorni prihod po stanovniku u (EUR)	Prosječna stopa nezaposlenosti	Opće kretanje stanovništva (2016./2006)	Indeks starenja (2011.)	Stupanj obrazovanja (VSS, 20-65) (2011.)
Grad Novalja	8	110,049	3.407,48	1.202,81	0,0912	114,48	148,6	0,174
Općina Lopar	7	106,834	3.123,95	827,04	0,0345	104,72	130,7	0,1339
Grad Rab	7	106,277	3.975,94	533,97	0,0828	100,24	146,6	0,1752
Općina Karlobag	5	102,017	3.386,97	939,04	0,1419	103,93	292,9	0,1569
Grad Senj	5	101,567	4.050,01	423,66	0,1777	87,29	180,9	0,1841
Ukupno LAGUR	n/p	n/p	3.588,87	785,30	0,10562	102,132	179,94	0,16482

Izvor: Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije

1.9. Demografske i socijalne značajke ribarstvenog područja

Prema podacima DZS, Popis stanovništva 2021., na području LAGUR-a ima **18.701 stanovnika**, što u usporedbi s popisom iz 2011. godine **predstavlja pad broja stanovnika za 11,3%**. Najviše stanovnika broje gradovi Rab (7.161) i Senj (5.973), a najmanje općina Karlobag (780). U usporedbi s Popisom stanovništva iz 2001. godine primjetan, pad broja stanovnika je zabilježen u svim jedinicama lokalne samouprave LAGUR-a, osim u Gradu Novalji koji bilježi rast od 0,46%. **Prosječna gustoća naseljenosti na području LAGUR-a**, prema podacima Državnog zavoda za statistiku (Popis stanovništva 2021.) je **32,08 stanovnika/km²**. Najgušće je naseljen Grad Rab (69,63 st/km²), slijede Općina Lopar (41,88

st/km²) i Grad Novalja (37,04 st/km²), dok su najslabije naseljeni Grad Senj (9,08 st/km²) i Općina Karlobag (2,76 st/km²).

Područje LAGUR-a se iz godine u godinu susreće sa smanjenjem broja stanovnika što ukazuje na prijeku potrebu zadržavanja stanovnika na tom području, ali i motiviranja drugih na doseljavanje, a što je izvedivo poticanjem na različita ulaganja u svim sektorima, kroz različite projekte razvoja te pružanjem potpora. Jedan od najvažnijih pokazatelja vitalnosti i potencijala stanovnika određenog područja je dobna struktura stanovništva. Prema podacima DZS-a, Popisa stanovništva iz 2021. godine, na području LAGUR-a je bilo ukupno 18.071 stanovnika, a najviše u dobi od 15-64 godine (59,71%). U dobi od 0-14 godina ima 2.278 stanovnika, a u skupini 65 i više godina 5.257. Gledajući ukupan broj stanovnika, više ima žena 9.544 (51,03%), nego muškaraca 9.157 (48,97%), što zapravo prikazuje na rodnu uravnoteženost stanovnika LAGUR-a.

Tablica 11. Dobna struktura stanovništva na području LAGUR-a Tramuntana

Spol	Ukupno	0-14 godina	Radno sposobno stanovništvo (15-64 godine)	65 i više godina
Svi	18.701	2.278	11.166	5.257
M	9.157	1.150	5.611	2.396
Ž	9.544	1.128	5.555	2.861

Izvor: DZS, Popis stanovništva 2021.

Prosječna starost stanovništva na području LAGUR-a je 48,18 godina i najviša je u Općini Karlobag (54,4), a najniža u Općini Lopar (45). U usporedbi s podacima Popisa stanovništva 2011. prosječna starost se povećala za 6,59%. Sve jedinice lokalne samouprave s područja LAGUR-a imaju prosječnu starost stanovništva višu od nacionalnog prosjeka koji je u 2021. bio 44,3 godine. Osnovni pokazatelj starosti stanovništva je indeks starenja, koji predstavlja postotni udio osoba starih 60 i više godina u odnosu na broj osoba starih od 0-19 godina, a s obzirom da je prosječan indeks starenja **na području LAGUR-a 261,10** (u Općini Karlobag 503,8, Gradu Senju 275, Gradu Rabu 192,5, Gradu Novalji 178,6 i Općini Lopar 192,5), a na **nacionalnoj razini 156,2**, stanovništvo je u oba slučaja u procesu starenja.

Vitalni indeks (živorođeni na 100 umrlih), u 2021. godini za područje LAGUR-a iznosi prosječno 47,62 (najviši u Gradu Novalji 87 i najniži u Općini Karlobag 16,7), dok je prosjek prirodnog prirasta -44,8 (Grad Senj -107 i Grad Novalja -7). Negativni prirodni prirast u Republici Hrvatskoj (-26.204), ali i u svim jedinicama lokalne samouprave s područja LAGUR-a, posljedica je većeg broja umrlih u odnosu na živorođene. Dugotrajno iseljavanje stanovništva radno-sposobne i fertilne dobi, sve veća zaposlenost žena, gospodarski uvjeti, ali i suvremeni način života (manje djece) značajno utječu na smanjenje nataliteta. Budući da je natalitet temelj razvoja u svakom pogledu, neophodno je provoditi aktivnu populacijsku politiku koja će uvažavati specifične demografske i socioekonomske prilike područja LAGUR-a.

1.10. Obrazovna struktura stanovništva

Prema podacima DZS-a - Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. – stanovništvo po gradovima/općinama, na području LAGUR-a po obrazovnoj strukturi, tj. najvišoj završenoj školi, **najviše je osoba sa završenom srednjom školom (63%)**, slijede osobe sa završenom osnovnom školom (15,19%). Bez škole je 0,35% osoba, s tri razreda osnovne škole (1.-3.r.) je 0,20%, a s četiri razreda osnovno škole (4.-7.r.) 1,74%. Visoko obrazovanih je 19,42%, od čega je najviše osoba sa završenim sveučilišnim studijem 57,52%, sa završenim stručnim studijem je 41,82% i s doktoratom znanosti 0,66%. Za 0,10% osoba nije poznato koju su školu završili.

Ako se obrazovna struktura promatra po spolu, sa završenom srednjom školom je najviše muškaraca (34,33%), a sa završenom osnovnom školom, žena (9,99%). Vezano za visoko obrazovanje, stručni studij je završilo 4,21% žena i 3,92% muškaraca, sveučilišni studij je završilo 6,49% žena i 4,68% muškaraca, a doktorat znanosti 0,05% žena i 0,08% muškaraca. Usporedbom podataka Popisa stanovništva 2011 i 2021. **povećao se broj stanovnika sa završenom srednjom školom za 4,14%**, a za 2,9% smanjio sa završenom osnovnom školom.

1.11. Školstvo

Iznimno je važno osigurati kvalitetnu mrežu osnovnih škola kako bi svim učenicima bilo omogućeno redovito školovanje, jer se u školama učenici kontinuirano duhovno, tjelesno, moralno, intelektualno i društveno razvijaju. Infrastrukturna mreža predškolskog i osnovnoškolskog obrazovanja na području LAGUR-a je zadovoljavajuća, a obuhvaća **7 dječjih vrtića i drugih pravnih osoba** (po jedan u Općini Karlobag, gradovima Senj i Novalja i četiri u Gradu Rabu) i **16 osnovnih škola** (po jedna u općinama Lopar i Karlobag, po četiri u gradovima Novalja i Senj i 6 u Gradu Rabu) prema podacima DZS, Gradovi u statistici 2022./2023. Prema statističkim izvješćima DZS-a, primjetan je lagani pad broja upisane djece u osnovne škole i dječje vrtiće i druge pravne osobe koje ostvaruju programe predškolskog odgoja. Srednjoškolska infrastruktura obuhvaća **pet srednjih škola** (tri u Gradu Rabu i dvije u Gradu Senju), prema podacima DZS, Gradovi u statistici 2022./2023. Prema podacima Ministarstva znanosti i obrazovanja, na području LAGUR-a nema učeničkih domova. Također, na području LAGUR-a **nema visokoškolskih ustanova**, stoga zainteresirano stanovništvo gravitira prema većim središtima.

1.12. Organizacije civilnog društva (OCD)

Organizacije civilnog društva su organizacijske strukture čiji članovi imaju ciljeve i odgovornosti od općeg interesa te koji djeluju kao posrednici između javnih vlasti i građana (definirane od strane Europskog socijalnog i gospodarskog odbora). Civilno društvo predstavlja aktivan odnos građana prema javnim politikama, službama i poslovima. Misija organizacija civilnoga društva, općenito, je biti korektiv vlasti i veza između građana i javnog sektora. Najbrojnije organizacije civilnog društva su udruge. Prema podacima iz Registra udruga Republike Hrvatske, na području LAGUR-a registrirano je 274 udruga (status-aktivna) različitog područja djelovanja. Najviše udruga registrirano je u području sportskih i kulturnih aktivnosti. Problemi s kojima se udruge najčešće susreću su nedostatak sredstava za financiranje (puno ih se financira iz proračuna JLS), nedostatak prostora za obavljanje aktivnosti ili neadekvatan prostor te manjak stručnog osoblja koje bi moglo pripremati i provoditi projekte kojima bi se mogli financirati iz nacionalnih i europskih fondova. Kako bi se navedeni problemi uspješno riješili, neophodno je kontinuirano jačati kapacitete, znanja i vještine članova udruga, a što će doprinijeti razvoju OCD-a na području LAGUR-a.

2. REZULTATI PROVEDBE LRSR U RAZDOBLJU 2014.-2020.

LAGUR Tramuntana uspješno je implementirao niz inicijativa i projekata usmjerenih na održivi razvoj ribarstvenog područja. Ostvareni su pozitivni učinci na lokalnu ekonomiju i zaposlenost, te LAGUR i dalje planira nastaviti s radom na promociji održivog razvoja i lokalne proizvodnje. LAGUR Tramuntana je u prošlom programskom razdoblju (u okviru Operativnog programa za pomorstvo i ribarstvo Republike Hrvatske za razdoblje 2014. – 2020. – OPPRRH: 2014. – 2020.) objavio ukupno sedam natječajâ. Ukupna vrijednost odobrenih projekata nakon provjere Upravljačkog tijela iznosi 1,645.812,72 milijuna EUR. LAGUR Tramuntana se također bavi edukacijom i promocijom kroz razne radionice i sastanke te službenu web i Facebook stranicu.

Provedeni natječaji u okviru LRSR (OPPRRH: 2014.-2020.)

Mjera 1.A.1. – Povećanje vrijednosti tradicionalnim lokalnim proizvodima ribarstva i akvakulture: Odobren je projekt mobilne ribarnice vrijedan 31.385,38 EUR. Ulaganjem u nabavu i opremanje gospodarskog vozila u svrhu mobilne ribarnice formiran je novi način prodaje ribarstvenih i akvakulturnih proizvoda te je otvoren novi distribucijski kanal i proširen opskrbeni lanac. S obzirom da se radi o mobilnoj ribarnici, korisnicima koji do sada nisu imali mogućnost kupnje svježih proizvoda ribarstva i akvakulture u mjestu gdje žive, isto je provedbom ovog projekta omogućeno.

Mjera 1.B.1. - Radionice za ribarska plovila, opremu i alate: Odobrena su tri projekta ukupne vrijednosti 609.815,44 EUR. Kroz ovu Mjeru financirana su tri projekta. Prvim projektom je financirano ulaganje u opremu za transport ribarskih plovila, tj. samohodne prikolice s podmetačima za ribarska plovila. Navedena investicija omogućila je proširenje uslužnog asortimana na transport ribarskih plovila raznih veličina od mjesta izvlačenja brodice iz mora do prostora servisiranja ribarskih plovila, te je sklopljeno 10 ugovora o korištenju predmeta ulaganja s lokalnim ribarima. Drugim projektom financirano je ulaganje u nabavu vozila za vuču prikolice i transport plovila gospodarskog sektora ribarstva do servisa. Ovlaštenicima povlastice za obavljanje gospodarskog ribolova na moru, njih 11 omogućila se usluga transporta plovila od luke do prostora za adekvatan servis. Na taj način se pozitivno utječe na održavanje ribolovne flote koja se do sada odvijala na javnim površinama pod djelovanjem različitih vremenskih uvjeta i u stalnoj je koliziji s ostalim korisnicima javnih površina. Trećim projektom financirano je ulaganje u hidrauličnu transportnu dizalicu kojom se omogućila moderna i brža manipulacija i transport plovila, posebno većih ribarskih plovila, te izgradnja objekta za servis plovila – nadstrešnice. Potpisani su ugovori o korištenju predmeta ulaganja s lokalnim ribarima i to s njih 24. Na ovaj se način direktno smanjuju troškovi poslovanja ribara, okupljaju se i povezuju ribari na jedinstvenoj lokaciji brodogradilišta što u konačnici doprinosi stvaranju jedinstvenog centra koji okupljanjem profesionalnih ribara s ovog područja na prostoru renomiranog brodogradilišta stvara jedinstveni spoj i razmjenu ribarske i brodograđevno – servisne tradicije, iskustva, znanja i vještine čime se potiče ostvarenje cilja diverzifikacije izvan gospodarskog ribolova.

Mjera 2.A.1. - Razvoj turističkih sadržaja povezanih s tradicijom ribarskog kraja: Odobreno je šest projekata ukupne vrijednosti 965.818,23 EUR. Kroz ovu Mjeru financirani su projekti usmjereni na izgradnju interpretacijskog centra, vidikovca, tematske staze, virtualnog muzeja, muzeja na otvorenom te manifestacije. Kroz ovu Mjeru cilj je doprinijeti održivom razvoju ribarstvenog područja kroz povezivanje i promoviranje tradicionalnog ribarskog kraja, očuvati ribarsku i pomorsku tradiciju te potaknuti razvoj sektora ribarstva. Projektima se nastojalo doprinijeti zaštiti, očuvanju i vrednovanju kulturne i prirodne baštine kao temelja za održivi razvoj ribarstvenog i akvakulturnog područja te promovirati tradicionalni ribarski kraj,

ribarstvenu, akvakulturnu i pomorsku baštinu kao i ojačati i iskoristiti prednosti koje se odnose na okoliš u ribarstvenom i akvakulturnom području.

Mjera 2.B.1. - Održivi razvoj ribarstvenog područja: Odobrena su tri projekta ukupne vrijednosti 38.793,67 EUR. Kroz ovu Mjeru financirano je održavanje promotivnih aktivnosti sa svrhom jačanja i iskorištavanja prednosti koje se odnose na okoliš u ribarstvenim i akvakulturnim područjima, uključujući i operacije za ublažavanje klimatskih promjena. Sve promotivne aktivnosti usmjerene su prema lokalnom stanovništvu kako bi se ojačala svijest o značaju brige za okoliš, brige za zdravlje i kvalitetu života ljudi, te nabavljanje lokalnih proizvoda i usluga. Također projekti su usmjereni na zaštitu mora i priobalja te edukacijom i promocijom potrošnje lokalno ulovljene ribe želi se osigurati održivi razvoj ribarstvenog područja LAGUR-a Tramuntana. Nadalje, eko akcijama se promovirao tradicionalno ribarski kraj te poticala suradnja ribarskog i turističkog sektora. Ukazalo se na značaj ribarstvene i pomorske baštine te istovremeno promicao održivi razvoj, jačala svijest i podupirala prilagodba klimatskim i drugim okolišnim promjenama putem organiziranih edukativnih radionica za građane svih dobnih skupina te turističke djelatnike. Financirani su troškovi angažmana ronioca, osiguravanje opreme i okrijepe za volontere, troškovi marketinga i angažmani izvođača.

Stvoreno je 4 nova i zadržano 3 postojeća radna mjesta.

Projekti LAGUR-a Tramuntana financirani iz drugih izvora i provedeni tijekom prethodnog razdoblja

Cum grano salis/Sa zrnem soli

FLAG Tramuntana je 2017. pokrenuo projekt "**Cum grano salis/Sa zrnem soli**" s ciljem razvoja i promocije turističke gastronomske destinacije temeljene na lokalno ulovljenoj ribi, valorizacije kulturne baštine i povezivanja ribarskog i ugostiteljskog sektora kroz različite aktivnosti, uključujući web stranicu i web aplikaciju. Projekt je uključivao promociju lokalno ulovljene ribe i povezane ugostiteljske ponude. Razvijene su web stranica i web aplikacija te su promovirani lokalni ugostiteljski objekti i objedinjena turistička ponuda destinacije.

Održivi razvoj gastro destinacije

Nastavak je to prethodnog projekta čiji cilj je bio promocija ugostiteljskih objekata koji u ponudi imaju lokalno ulovljenu ribu, odnosno surađuju s ribarima s područja LAGUR-a Tramuntana. Kroz ovaj projekt izrađena je e - kuharica recepata karakterističnih za područje LAGUR-a Tramuntana koja je objavljena na web stranici LAGUR-a.

Sa zrnem soli – Kampanja za pomoć i podršku široj populaciji u stvaranju zdravih životnih navika

Ovaj projekt iniciran je kako bi potaknuo stvaranje zdravijih životnih navika, s posebnim fokusom na promociju nutritivnih beneficija ribe i ribljih proizvoda, posebno među mlađom populacijom. Projektnim aktivnostima obuhvaćena je široka populacija, uključujući vrtićku djecu i posjetitelje odabranih ugostiteljskih objekata promoviranih putem e-kuharice iz prethodnog projekta. Kroz različite aktivnosti, kreirani su raznovrsni promotivni materijali, infografike, ilustracije i bojanka. Poseban naglasak postavljen je na online promociju putem Facebook kampanje i objava na webu i Facebook stranici LAGUR-a, koje su postigle značajan učinak na promociju zdravih životnih navika.

Predstavljanje sustava kvalitete Sa zrnem soli / Cum grano salis

U sklopu ovog projekta, LAGUR Tramuntana usmjeren je na promociju održivog razvoja gastronomske destinacije temeljene na konzumaciji lokalnih morskih delicija, s ciljem jačanja gospodarskog sektora ribarstva na području LAGUR-a Tramuntana. LAGUR Tramuntana

planira razvoj regionalnog sustava kvalitete s ciljem povećanja prepoznatljivosti i konkurentnosti lokalnih proizvoda ribarstva, odnosno povezivanja gospodarskog sektora ribarstva i ugostiteljskih objekata.

Kapacitet za provedbu LRSR (2014.-2020.)

LAGUR-u Tramuntana je odobreno ukupno **1.690.000,00 EUR** za provedbu 5 operacija. Do 30. lipnja 2023. godine je objavljeno ukupno 7 natječaja za provedbu 4 operacije. Za natječaj za mjeru M1.A.2. Razvoj prepoznatljivosti gastro destinacije uvođenjem sustava kvalitete nije bio raspisan natječaj. Od ukupno alociranih sredstava, LAGUR Tramuntana je odobrio 13 projekata u ukupnoj vrijednosti od **1.668.137,15 EUR**, što predstavlja **98,71%** od alociranih sredstava za provedbu operacija (uključujući M 1.A.2.).

Daljnjom obradom, Upravljačko tijelo je odobrilo projekte u iznosu od 1.645.812,72 €, što iznosi 97,39% od ukupno alociranih sredstava.

LAGUR Tramuntana je efikasno upravljao dodijeljenim sredstvima. Nedostatak natječaja za mjeru M1.A.2 nije značajno utjecao na postotak odobrenih projekata u odnosu na ukupnu alokaciju sredstava, čime je LAGUR Tramuntana ostvario visoku razinu iskoristivosti dodijeljene alokacije za provedbu operacija.

Tablica 12. Rezultati provedbe projekata za programski period 2014.-2020.

Mjera	Broj natječaja	Ukupna alokacija (EUR)	Broj odobrenih projekata	Odobrio FLAG (EUR)	Postotak iskorištenih sredstava po Mjeri (FLAG)	Odobreno UT (EUR)	Postotak iskorištenih sredstava po Mjeri (UT)
1.A.1.	2,00	31.400,00	1,00	31.879,76	101,53%	31.385,38	99,95%
1.A.2.	n/p	40.000,00	n/p	n/p	0%	n/p	0,00%
1.B.1.	2,00	609.820,00	3,00	617.048,83	101,19%	609.815,44	99,99%
2.A.1.	2,00	966.350,00	6,00	980.397,53	101,45%	965.818,23	99,95%
2.B.1.	1,00	42.430,00	3,00	38.811,02	91,47%	38.793,67	91,43%
UKUPNO:	7,00	1.690.000,00	13,00	1.668.137,15	98,71%	1.645.812,72	97,39%

Izvor: Evidencija LAGUR-a Tramuntana, stanje na dan, 30. lipnja 2023.

3. OPIS PROCESA I POSTUPKA UKLJUČENOSTI LOKALNIH DIONIKA I ZAJEDNICE U PRIPREMI, IZRADI I PROVEDBI LRSR-A

LAGUR je aktivno surađivao s lokalnim dionicima iz različitih sektora sa svojeg područja. Komunikacija je ostvarena putem radnih sastanaka, prikupljanjem projektnih ideja, telefonske komunikacije te putem radio emisija, mrežne i Facebook stranice LAGUR-a. Kroz navedene kanale, uključena je i obaviještena šira javnost o nadolazećem programskom periodu i izradi LRSR. LAGUR je od kraja 2020. na svim sastancima s dionicima, kao i putem tijela LAGUR-a najavljivao proces izrade LRSR te pozivao dionike na aktivno uključivanje. Isto je vidljivo i u usvojenim programima rada udruge za 2021., 2022. i 2023. u kojima je planirana izrada LRSR.

Na početku 2023. godine, LAGUR je pokrenuo dodatne inicijative, pripremvši edukativne materijale poput prezentacija i obrazaca za projektne prijedloge. Organizirani su radni sastanci/radionice s lokalnim dionicima kako bi se prezentirala trenutna situacija u provedbi LRSR, raspravljalo o postojećim mjerama, podijelila iskustva i informacije o nadolazećem programskom razdoblju u okviru Programa za ribarstvo i akvakulturu Republike Hrvatske za razdoblje 2021.-2027. Na ovim radionicama, posebna pažnja posvećena je raspravi o novim projektnim prijedlozima za budući programski period. Ukupno je organizirano 13 takvih sastanaka kako slijedi:

- 04.04.2023. je održan radni sastanak u Gradu Senju, s gradonačelnikom i predstavnikom upravnih odjela, direktorom TZ grada Senja, ravnateljicom Gradskog muzeja i ravnateljem i predstavnicom Ustanove za razvoj grada Senja. Projektni prijedlozi su se odnosili na **obnovu ribarske kućice i tunera u Lukovu i na poluotoku Malta te uređenje okoliša i pristupnih puteva, manifestacije vezane za promociju velebitskog škampa (tehlike ulova, izrada/krpanje vrša),**
- 04.04.2023. je održan sastanak s predstavnicima sektora ribarstva s područja grada Senja. Projektni prijedlozi su se odnosili na **radionice za popravak ribarskih plovila, ribarske opreme i alata, ribolovni turizam, prodaju ribe s plovila, kušaonice, skladišta i preradu.**
- 12.04.2023. na radnom sastanku su sudjelovali predstavnici većine turističkih zajednica s područja LAGUR-a te predstavnici Općine Karlobag. TZ-ovi smatraju dosadašnju mjeru 2.A.1. Razvoj turističkih sadržaja povezanih s tradicijom ribarskog kraja i 2.B.1. Ulaganje u održivi razvoj ribarstvenog područja u skladu s ciljevima razvoja turističkih sadržaja i održivog razvoja ribarstvenog područja i skladu s budućim planiranim ulaganjima. Predložena je dorada prihvatljivih troškova na način da se **uključe troškovi plaća te je naglašena važnost poticanja razvoja sustava prepoznatljivosti kvalitete lokalnog ulova u svrhu razvoja gastrodestinacije.**
- 13.04.2023. je održan sastanak u Gradu Novalji na kojem su prisustvovali predstavnici gospodarskog sektora ribarstva, predstavnik ceha ribara i predstavnik Lučke uprave Novalja. Osim prezentiranih informacija u vezi provedbe LRSR i budućeg razdoblja ribarskom sektoru je prezentiran razvoj sustava prepoznatljivosti kvalitete lokalnog ulova u svrhu razvoja gastrodestinacije. Identificiran je problem sezonalnosti u potražnji proizvoda ribarstva i akvakulture (van ljetne sezone ugostitelji ne otkupljuju proizvode, a zimi je najveći ulov) rješenje vide u **skladištenju zamrznutih proizvoda ribarstva i akvakulture.** Također je izražen interes i **potreba za formalnim udruživanjem GSR-a.**
- 13.04.2023., isti dan je održan sastanak s predstavnicima Grada Novalje i TZM Stara Novalja. Grad planira **izgradnju ribarnice na svom području, obnovu tunera u**

Metajni, te poučnu stazu s vidikovcem. TZM Stara Novalja planira na vidikovcu staronovaljskih pošti (financirano iz LRSR 2014.-2020.) **izgraditi kupolu i postaviti zvjezdarnicu u svrhu edukacije o pomorskoj navigaciji, kretanju riba i mora** pod utjecajem kretanja planeta.

- 19.04.2023. održan je radni sastanak s načelnikom Općine Lopar. Ispred općine, načelnik je prezentirao ulaganja u sljedeće projekte: rekonstrukciju ribarske kućice u luci San Marino u **interpretacijski centar** (trenutno postoji problem nesređenog vlasništva objekta), **postavljanje montažne ribarnice s skladišnim prostorom, eko brod s pumpom za izmuljivanje** (problem ulaska mulja u lučicu tijekom zimskih mjeseci, što onda otežava manipulaciju ribarskim i ostalim plovilima. Tijekom ljetnih mjeseci bi se koristio za čišćenje plaža i sprječavanje/prevenciju ekoloških katastrofa), nabavka i montiranje **dizalice za ribarska plovila**.
- 19.04.2023. je također održan sastanak s predstavnicima Grada Raba i Komunalnim poduzećem Dundovo (Grad Rab). Planirana je **rekonstrukcija postojeće ribarnice** (neriješeni pravno-imovinski odnosi), nabava pultova za prodaju ribe i ribljih proizvoda, ledomata, frižidera za ribu, uređenje sanitarnog čvora, nabava zaštitne opreme za ribare (pregače) i **nabava mobilnog ledomata (za potrebe GSR)**, te **rekonstrukcija eko-broda** u smislu zamjene pogonskih motora i opremanja broda za potrebe prevencije i reakcije u slučaju ekoloških onečišćenja na području Raba.
- 19.04.2023. je održan i treći sastanak s predstavnicima GSR-a, s područja otoka Raba. Dodatno su upoznati s idejom razvoja gastrodestinacije uvođenjem sustava kvalitete. GSR je pozdravio ideju i izrazio trenutnu spremnost za suradnju s ugostiteljskim sektorom temeljenu na dosadašnjoj dobroj suradnji. Projektni prijedlozi su se odnosili na: **nabavu šokera za smrzavanje** (zbog produženog čuvanja proizvoda ribarstva i akvakulture) i **izgradnje prostora** u kojem bi se držao a kako bi svim ribarima šoker bio na raspolaganju predloženo je **osnivanje zadruge**, skladišta/hangari/prostori za servis opreme i skladištenje ribolovnih alata, iskazan je **interes za ribolovnim turizmom i nabavu kontejnera/spremnika za zbrinjavanje otpada prikupljenog prilikom ulova te za zauljene vode**.
- 21.04.2023 na sastanku su sudjelovali predstavnici GSR-a s područja općine Karlobag. Predstavnici GSR-a su iskazali interes, te naglasili kako je njima potrebna **mobilna dizalica za brodove te prostor za servisiranje plovila i čuvanje alata**.
- 12.05.2023. nakon kratke pauze, održan je radni sastanak s predstavnicima ŽLU Rab. Projektni prijedlog se odnosi na **nabavku spremnika za zauljene i otpadne vode s ribarskih plovila**. Dodatno, predložen je projekt izgradnje **hale za servis 6 plovila i popravak ribolovnih alata** te koja bi ujedno bila i **interpretacijski centar i mini burza ribe**. ŽLU planira nabavljati **ledomat za potrebe ribara**. Također planiraju nabavljati **robote za čišćenje podmorja** (i za čišćenje površine) i **spremišta za plutajuće brane** i općenito opremu za sprječavanje onečišćenja. Smatraju neophodnim mogućnost ulaganja u **odbojnice na rivi** kako bi se spriječilo oštećivanje brodova u slučaju juga. Prijedlog je i ulaganje u fotonaponske elektrane (punionice).
- 29.06.2023. nakon razmatranja svih dosadašnjih sastanaka, u Novalji je održan sastanak s predstavnicima ŽLU Novalja. Predlažu ulaganja u **fotonaponske elektrane za potrebe ribara** (za korištenje OIE za rasvjetu, frižidere, informatičku opremu i sl.). Prijedlozi se također odnose na **spremišta za plutajuće brane i plutajuće brane, spremnike za filtere, uljne spremnike i kontejnere za uljni otpad i filtere, roboti za čišćenje podmorja i morske površine**.
- 28.08.2023. godine na radnom sastanku su prisustvovali predstavnici GSR, javnog i civilnog sektora sa cijelog područja LAGUR-a. Nakon uvodne riječi i prezentacije mjera LAGUR-a Tramuntana (2014.-2020.) prezentiran je nacrt **SWOT analize za**

izradu LRSR za razdoblje 2020.-2027.. SWOT analiza je dorađena sukladno komentarima sudionika. Nakon SWOT analize na isti način, prema prijedlozima sudionika, su dorađene **mjere za buduće razdoblje**. Predstavnicima GSR-a u okviru mjere 1.A.1. (Povećanje vrijednosti tradicionalnim lokalnim proizvodima ribarstva i akvakulture) dodatno planiraju ulaganja u **kušaonice proizvoda ribarstva i akvakulture, komore, šokere, ledomate i maloprodaju s plovila**. U okviru mjere 1.B.1. (Radionice za ribarska plovila, opremu i alate) najveći interes postoji za **izgradnju hala za servis ribarskih plovila, opreme i alata, kao i za mobilne (samohodne) dizalice za plovila**. U sklopu mjere 2.A.1. (razvoj turističkih sadržaja povezanih s tradicijom ribarskog kraja) postoji interes kod GSR-a u okviru ulaganja koja se odnose na **mapiranje i valorizaciju rezultata istraživanja** temeljenih na ribarstvu. Mjera 2.B.1. Ulaganja u održivi razvoj ribarstvenog područja – GSR je iskazao zabrinutost zbog zbrinjavanja otpada prikupljenog prilikom ribolova i zbrinjavanja neupotrebljivih ribolovnih alata. Pozdravljene su prezentirane projektne ideje od ŽLU u vezi zbrinjavanja otpada i čišćenja mora. Naglašena je potreba za poticanjem formalnog udruživanja GSR-a s područja.

- 20.10.2023. godine je održana prezentacija nacrtu Lokalne razvojne strategije u ribarstvu pred članovima Skupštine LAGUR-a. Naglasak je bio stavljen na komentiranje mjera, financijskog i akcijskog plana. LRSR je dorađen sukladno komentarima.

LAGUR je na radionicama, putem e-mail, društvenih medija i na svojoj web stranici pozivao lokalne dionike za prikupljanje projektnih ideja. Za tu svrhu izrađen je poseban obrazac koji su zainteresirani mogli ispuniti i poslati ili su ga djelatnici LAGUR-a ispunjavali tijekom intervjua s lokalnim dionikom. U obrascu za projektne ideje su se tražile općenite informacije u vezi predlagatelja projekta (naziv projekta/projektne ideje/predlagatelja; tip fizičke pravne osobe; kontakata i potencijalnih partnera), i informacije u vezi projektne ideje (pozadina/problematika; ciljevi; planirane aktivnosti; stupnja pripremljenosti; početka i trajanja projekta i iznosa potrebnih sredstava).

Neki prijedlozi TZ-ova, JLS-ova i komunalnog poduzeća dostavljeni na obrascima su se raspravljali i na radionicama, ali na obrascima su detaljnije razrađeni. Putem obrazaca je zaprimljeno 25 projektnih ideja/prijedloga, 10 projektnih prijedloga je stiglo od GSR-a (gospodarskog sektora ribarstva), 7 od Turističkih zajednica, 6 od JLS-a i 3 od komunalnog poduzeća.

Ulaganja gospodarskog sektora su se odnosila na:

- izgradnju i opremanje kušaone (škampa), planirane su aktivnosti izgradnje, opremanja sanitarijama za posjetitelje i zaposlenike, nabave kuharske opreme, ugostiteljske opreme za držanje hrane i pića, vitrina za prezentaciju škampa;
- ribolovni turizam, a aktivnosti ulaganja bi osim uređivanja plovila uključivale opremanje plovila s kuhinjom, frižiderom, sanitarijama i ostalom opremom potrebnom za prijevoz putnika kao i ulaganja u promotivne aktivnosti;
- skladišta za potrebe skladištenja ulova, aktivnosti se odnose na izgradnju skladišnih prostora, opremanje komore, nabavu šokera;
- nabavu i opremanje mobilne ribarnice;
- izgradnju i opremanje prostora za servis plovila i alata, aktivnosti se odnose na nabavu samohodnih daljinski upravljanih kolica i visokotlačnog perača sa mogućnošću pjeskarenja, izgradnje i opremanje radionice.

Ulaganja TZ-ova, JLS-ova i komunalnih poduzeća se odnose na:

- eko manifestacije, festivali (Škamparijada). Aktivnosti se odnose na organizaciju: čišćenja podmorja u suradnji s ronilačkim klubovima, edukativnih radionica namijenjenih predškolskim i školskim uzrastima, radionicu vezane za lov škampa, edukativnog predavanja za zainteresiranu javnost, zabavnog programa s glazbenim koncertom, prezentaciju škampa. Definiranje menija manifestacije u suradnji s Udruženjem obrtnika i lokalnim ribarima i na promotivne aktivnosti;
- postavljanje keramičkih skulptura na morsko dno u svrhu promocije i zaštite prirodne baštine. Planirane aktivnosti se odnose na: stručni ronilački pregled predloženih lokacija, izradu i postavljanje keramičkih skulptura u podmorje ugroženih staništa, praćenje napretka naseljavanja morskih organizama kroz dvije godine, organizacija izložbe replike keramike postavljene na morsko dno i fotografija s terena, izrade elaborata nakon vremenskog perioda od dvije godine te promotivne aktivnosti;
- izgradnja, obnova, zaštita i opremanje tunera/ribarskih kuća. Aktivnosti se odnose na izradu projektno-tehničke dokumentacije, izvođenje radova (obnova tunera, izgradnja edukativne staze), nabava postava/tradicijskih predmeta povezanih s ribarstvom i pomorstvom (koji bi se izlagali u (obnovljenim tunerama), nabava info tabli i promotivne aktivnosti;
- promatračnica za praćenje pomorske navigacije. Aktivnosti se odnose na određivanje lokacije, izradu projektne dokumentacije, građevinske radove za uređenje promatračnice, nabavljanje opreme za promatranje zvijezda i planeta, odgovarajući teleskopi, kupole i slično;
- virtualni muzeji ribarstva, pomorstva i brodograditeljstva (proširivanje postojećeg - financiranog u okviru prošle LRSR i stvaranje novih). Aktivnosti se odnose na izradu: jezičnih i pojmovnih priloga iz područja lokalnog ribarstva, pomorstva i brodogradnje, toponimijskog i onomastičkog priloga, priloga narodnih običaja i predaje i priloga o tradicionalnom pjeskarenju, prikupljanje dostupne preživjele građe i sjećanja živih svjedoka, izrada prezentacijskih panoa i promotivne aktivnosti;
- promicanje lokalne baštine – pomorske ture (Barkarijol – „prevoznik putnika“). Aktivnosti se odnose na: provedba istraživanja i prikupljanje materijala (prikupljanje dokumentacije, razgovori s starijim stanovnicima), dizajn, lektoriranje i prijevod teksta, izrađivanje artefakta u umjetnoj stvarnosti;
- rekonstrukcija i opremanje gradskih ribarnica. Ulaganja uključuju aktivnosti uređenja svih prostora ribarnica, odnosno izgradnje, nabave ledomata/spreminka (mobilnih i/ili stacionarnih), za led, rashladnih uređaja, inox stolova, zračnih zavjesa, garderobe, sanitarne opreme, informativno-edukativne opreme;
- sanacija i popravak Eko Katamaran plovila (Eko brod) koji se koristi za čišćenje mora i priobalja od otpada, gašenje požara na nepristupačnim terenima i sprječavanja havarija na moru;
- nabavka opreme/mehanizacije/strojeva za izvlačenje plovila;
- izradu braceru u cilju upoznavanja javnosti s značenjem braceru, te korištenje iste za potrebe turističkih tura;
- izradu hale i platoa na kojem bi se spremale brodice i vršili popravci brodica.

3.1. Uključenost lokalnih dionika u provedbu LRSR

LAGUR Tramuntana u budućem razdoblju intenzivirat će suradnju s ključnim dionicima iz GSR-a te ostalim ključnim predstavnicima iz privatnog, civilnog i javnog sektora.

Putem redovitih radnih sastanaka te radionica prije svakog natječaja, kao i tijekom provedbe projekata osigurat će se bolje informiranje potencijalnih prijavitelja i pružanje prilike za postavljanje pitanja putem svih dostupnih komunikacijskih kanala (telefon, e-mail, web stranica, Facebook), te osigurati podršku korisnicima tijekom provedbe projekata.

Dodatno prilikom, sastanaka, posjeta operaciji i provedbi evaluacije, lokalnim dionicima/lokalnoj zajednici će se omogućiti uvid u uspješnost provedbe LRSR/mjera/operacija. Objave natječaja, pozivi na održavanje radionica, rezultati provedbe natječaja/ rezultati provedbe projekata će kao i do sada biti dostupni na web stranicama LAGUR-a. Cilj je osigurati transparentnost i učinkovitu provedbu mjera, omogućavajući lokalnoj zajednici procjenu uspješnosti LAGUR-ovih aktivnosti i aktivno sudjelovanje.

U narednom razdoblju, kao i do sada, fokus će biti na unaprjeđenju poslovnih procesa kroz uvođenje dobrih poslovnih praksi, osposobljavanje članova, djelatnika i volontera kroz sustavno prikupljanje povratnih informacija i praćenje učinaka projekata.

Naglasak će biti na edukaciji, jačanju upravljačkih vještina, razmjeni najboljih praksi i poticanju inovativnih ideja za razvoj područja i unaprjeđenje poslovanja.

Planovi za buduće aktivnosti temeljit će se na prethodnim iskustvima, uz transparentno informiranje zajednice o svim relevantnim aktivnostima. Za sve ove inicijative, LAGUR će koristiti sredstva predviđena za tekuće i upravljačke troškove.

Uz ovakav pristup, uključenost dionika neće biti samo formalnost, već će stvarno doprinijeti uspješnoj i održivoj provedbi LRSR-a, s naglaskom na transparentnost i stvaranje vrijednosti za cijelu zajednicu.

4. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA PODRUČJA (GOSPODARSKE, SOCIJALNE I OKOLIŠNE MEĐUPOVEZANOSTI), UKLJUČUJUĆI SWOT ANALIZU

4.1. SWOT ANALIZA

SNAGE	SLABOSTI
• Tradicija ribarstva kao jedan od primarnih izvora preživljavanja lokalnog stanovništva • Tradicija pomorstva • Čistoća, prozirnost i nezaagađenost mora • Razvedenost obale • Geoprometni položaj • Područje bogato prirodnom i kulturnom baštinom • Bogata turistička ponuda • Visoka kvaliteta ribljeg fonda • Kvaliteta podvelebitskog škampa prepoznata na tržištu • Rast turističkog sektora • Značajan broj očuvanih drvenih ribarskih plovila • Veća gustoća naseljenosti na otočnom području • Bogata gastro ponuda • Mediteranska prehrana na listi nematerijalne baštine UNESCO-a • Planina Velebit – UNESCO-ov program MaB • Raznolik riblji asortiman • Pogodne lokacije za razvoj OIE	• Nedostatak promocije kvalitete ribljeg fonda • Područje podložno čestom olujnom vjetru (buri) • Nedostatak lokalne suradnje između gospodarskih subjekata u ribarstvu • Nepostojanje ribarskih zadruga niti organizacija proizvođača u ribarstvu • Nerazvijeni distribucijski kanali za ulovljenu ribu • Nedostatak lokalne suradnje između ugostitelja i ribara • Nedovoljna turistička promocija o povijesti ribarenja te tradicijskim ribarskim alatima iz prošlosti • Nedovoljna promocija i prepoznatljivost podvelebitskog škampa kao iznimno kvalitetne i vrijedne namirnice • Problem sezonalnosti turizma • Nedostatak prostora i opreme za servisiranje plovila • Gubitak tradicionalnih vještina i znanja vezanih uz ribarstvo, brodogradnju i pomorstvo • Nepristupačnost benzinskih crpki za pripadnike sektora ribarstva • Nepovoljna demografska slika područja • Nedovoljan interes mladih za djelatnost ribarstva • Ne postoje tvrtke koje se bave uzgojem proizvoda ribarstva i akvakulture • Nezadovoljavajuće korištenje mogućnosti iz OIE, pogotovo za sektor ribarstva i pomorstva

PRILIKE	PRIJETNJE
• Kvalitetni preduvjeti za razvoj turizma (prirodne značajke mediteranskog i dinarskog kruga, dobra prometna povezanost, raznolike klimatsko temperaturne zone (mediteranska i planinska), bogata kulturna baština i prirodne ljepote) • Brojni kulturni događaji • Potencijal za razvoj turističke gastronomske destinacije • Podizanje svijesti potrošača o kakvoći proizvoda i zdravstvenoj koristi konzumiranja ribe • Podizanje svijesti o važnosti očuvanja ekološke održivosti ribolova i zaštiti morskog ekosustava • Bolja edukacija ribara i ostalih dionika u ribarstvu, turističkom sektoru i općenito stanovništva • Mogućnosti korištenja sredstava EU fondova • Osiguranje dugoročne i ekološke održivosti ribolova i akvakulture • Očuvanje te promocija ribarstvene i pomorske baštine • Podizanje svijesti o važnosti očuvanja ribarske i pomorske baštine kroz spajanje turizma i ribarstva • Bolja edukacija ribara i ostalih dionika u ribarstvu, turističkom sektoru i općenito stanovništva • Brendiranje podvelebitskog škampa • Brojne kulturne manifestacije • Tijekom ljetnih mjeseci u svim JLS-ovima ribarske fešte ili ribarske večeri • Diversifikacija turističke ponude i značajnije integriranje s ribarskim sektorom • Populariziranje ribolovnog turizma • Modernizacija infrastrukture i opreme za servisiranje ribarskih plovila, oprema i alata • Stvaranje preduvjeta za revitalizaciju tradicijskih znanja • Stvaranje preduvjeta za obnovu drvenih ribarskih plovila • Stvaranje boljih i povoljnijih uvjeta za prodaju ribe • Zadovoljavajuće razvijena društvena struktura	• Negativni demografski trendovi: starenje stanovništva, iseljavanje, nedovoljan interes mladih • Starost stanovništva iznad nacionalnog prosjeka • Gubitak tradicionalnih vještina i znanja o ribolovu i ribolovnim alatima • Upliv invazivnih vrsta ribe • Ograničena kupovna moć potrošača • Nedovoljno reguliran nautički turizam • Nedostatak vezova • Veliki udio plovila s područja LAGUR-a u odnosu na PGŽ i LSŽ do 12 metara • Potpuno nestajanje drvenih brodova • Nedostatak brodograditelja i kalafata • Nemogućnost osiguranja dostatne infrastrukture za servisiranje/skladištenje plovila, opreme i ribolovnih alata • Pad količine iskrcane ribe • Neadekvatne nacionalne mjere financiranja u odnosu na detektirane potrebe na području • Nestabilnost cijena energenata • Nedostatak potražnje određenih vrsta riba • Poremećaji cijena na tržištu (inflacija), pandemija • Neadekvatna prostorna rasprostranjenost zaštićenih morskih područja (Strategija GFCM 2023) • Opasnost od ekološkog onečišćenja uslijed povećanja pomorskog prometa

4.2. Rezultati analize stanja

Ovo područje je bogato prirodnim i kulturnim resursima. Tradicija ribarstva i pomorstva ne samo da daje lokalnom stanovništvu osjećaj identiteta, nego i pruža temelj za ekonomsku održivost. Čisto i nezagađeno more čini ovu regiju idealnom za ribarstvo i turizam. Razvedenost obale i kvaliteta ribljeg fonda, kao i posebnosti (poput podvelebitskog škampa), idu ruku pod ruku s turizmom, pogotovo s naglaskom na gastro-turizmu. Očuvana drvena ribarska plovila odražavaju autentičnu maritimnu baštinu. Mediteranska prehrana, koja je na listi nematerijalne baštine UNESCO-a, još je jedan adut.

Geoprometni položaj područja omogućuje lak pristup turistima i mogućnost izvoza morskih proizvoda. S obzirom na rast turističkog sektora, integracija ribarstva i turizma može donijeti obostrane koristi. Pogodne lokacije za razvoj obnovljivih izvora energije (OIE) dodatno pojačavaju ekonomski potencijal i nude perspektivu za održivi razvoj.

Među slabostima, nedostatak promocije ribarskog sektora, uključujući kvalitetu ribljeg fonda i podvelebitskog škampa, predstavlja značajan problem. To se povezuje i s nepostojanjem ribarskih zadruga i slabe lokalne suradnje, što otežava koordinaciju i učinkovitost.

Lokalna suradnja između ugostitelja i ribara, kao i između gospodarskih subjekata u ribarstvu, je nedovoljna. Nepristupačnost benzinskih crpki za ribare, nedovoljna turistička promocija o povijesti ribarenja i nezadovoljavajuće korištenje mogućnosti iz obnovljivih izvora energije (OIE) također predstavljaju izazove. Unatoč bogatoj maritimnoj baštini, gubitak tradicionalnih vještina i znanja vezanih uz ribarstvo, brodogradnju i pomorstvo je evidentan.

Nepovoljna demografska slika i slab interes mladih za ribarstvo mogu dovesti do gubitka tradicionalnih znanja i vještina. Česti olujni vjetrovi i sezonalnost turizma dodatno otežavaju održivost ovih sektora.

Područje LAGUR-a Tramuntana pruža brojne prilike za razvoj, uključujući izvrsne uvjete za turizam zahvaljujući prirodnim ljepotama, kulturnoj baštini i brojnim kulturnim događajima. Potencijal za razvoj gastronomske destinacije, podizanje svijesti o važnosti očuvanja ekosustava, bolja edukacija ribara i mogućnosti korištenja sredstava EU fondova predstavljaju temelj za dugoročnu održivost. Brendiranje podvelebitskog škampa, diversifikacija turističke ponude, populariziranje ribolovnog turizma i modernizacija infrastrukture su dodatne prilike koje podržavaju revitalizaciju tradicionalnih znanja i očuvanje ribarske i pomorske baštine, čime se stvaraju povoljniji uvjeti za prodaju ribe i unapređuje društvena struktura regije.

Demografski izazovi, uključujući starenje i iseljavanje stanovništva, mogu ozbiljno ugroziti budući razvoj. Ekološki rizici, poput invazivnih vrsta ribe i mogućeg onečišćenja uslijed povećanja pomorskog prometa, također su razlog za zabrinutost. Neadekvatne nacionalne mjere financiranja i prostorna rasprostranjenost zaštićenih morskih područja također su identificirane kao značajne prijetnje. Nemogućnost osiguranja dostatne infrastrukture za servisiranje i skladištenje plovila, opreme i ribolovnih alata ne doprinosi kvaliteti i prodaji finalnog proizvoda, povećava troškove održavanja i sveukupno stvara prijetnje održivosti.

S obzirom na demografske i ekološke izazove, održivost treba biti u središtu svih budućih napora. To uključuje investiranje u edukaciju, promociju ekološke održivosti i modernizaciju infrastrukture. Ukupno, postoji velika potreba za koordiniranim i međusektorskim pristupom kako bi se ove snage iskoristile, a slabosti i prijetnje adekvatno adresirale.

5. OPIS I HIJERARHIJA CILJEVA LRSR-A, UKLJUČUJUĆI JASNE I MJERLJIVE POKAZATELJE, ODNOSNO MJERLJIVE CILJNE VRIJEDNOSTI U POGLEDU OSTVARENJA ILI REZULTATA, TE POVEZANA PLANIRANA DJELOVANJA

5.1. Prikaz potreba LAGUR područja

Područje LAGUR-a Tramuntana je idealno za plavi rast, koncept koji se fokusira na održivo korištenje morskih i obalnih resursa. Unapređenje održivog ribarstva, turizma i vezanih sektora, uz istovremeno očuvanje ekoloških integritetaorskog okoliša, ključni su elementi za ostvarivanje plavog rasta. Ulaganjima u promicanje održivih praksi, modernizaciju infrastrukture i edukaciju lokalnog stanovništva o održivom upravljanju resursima cilj je potaknuti održivi razvoj i korištenje morskih resursa. Osim toga, promocija lokalnih proizvoda, kao što je podvelebitski škamp, ali i općenito kvalitetnih proizvoda ribarstva i revitalizacija tradicionalnih ribarskih i pomorskih vještina mogu dodatno potaknuti lokalnu ekonomiju. Suradnja među lokalnim dionicima u ribarstvu, turizmu i ostalim sektorima omogućava koordinirani pristup prema iskorištavanju prilika za plavi rast, dok se istovremeno adresiraju identificirane prijetnje, čime se potiče održivi razvoj područja LAGUR-a Tramuntana.

P1 Smanjenje depopulacije

Smanjenje depopulacije u području LAGUR-a Tramuntana ključno je za održivost ribarstva i lokalne zajednice. Depopulacija dovodi do gubitka tradicionalnih znanja i vještina, smanjuje radnu snagu i potiče ekonomsku stagnaciju. Privlačenje mladih u ribolov i srodne djelatnosti može revitalizirati lokalnu ekonomiju, očuvati kulturnu baštinu i potaknuti održivi razvoj. Ulaganja u edukaciju, infrastrukturu i promociju ribolovnog sektora, kao i poboljšanje životnih uvjeta, ključni su koraci prema adresiranju ovog problema i poticanju demografske obnove.

P2 Unapređenje infrastrukture za preradu, skladištenje i prodaju proizvoda ribarstva i akvakulture

Ova potreba se odnosi na poboljšanje infrastrukture i opreme potrebne za efikasniju preradu, skladištenje i prodaju proizvoda ribarstva i akvakulture, čime se omogućava bolje očuvanje kvalitete proizvoda, udovoljavanje higijenskim standardima i povećanje prodajnih kapaciteta. Unapređenje infrastrukture za preradu, skladištenje i prodaju proizvoda ribarstva i akvakulture može odgovarati na identificirane slabosti kao što su nedostatak modernizirane infrastrukture i opreme. Također, može pridonijeti suzbijanju prijetnji poput nesigurnosti u lancu opskrbe, poboljšanjem kapaciteta za skladištenje i preradu, čime se omogućava bolje upravljanje resursima i proizvodima ribarstva i akvakulture.

P3 Povećanje vrijednosti proizvodima ribarstva i akvakulture

Povećanje marketinške vrijednosti i brendiranje proizvoda ribarstva i akvakulture, u suradnji s sektorom ugostiteljstva, pridonosi obogaćivanju turističke ponude, čime se odgovara na identificirane slabosti u SWOT analizi, poput nedovoljne promocije autohtonih proizvoda kao što je podvelebitski škamp. Integracijom s lokalnim ugostiteljskim objektima, koji mogu u svojoj ponudi imati ove autentične proizvode, stvaraju se nove turističke atrakcije. To ne samo da promovira lokalnu kulturu i tradiciju, već i potiče ekonomski razvoj, dok istovremeno doprinosi diversifikaciji turističke ponude, što je prepoznato kao prilika u SWOT analizi. Također, poticanjem uspostavljanja kratkih lanaca opskrbe, lokalni proizvodi mogu brže (i svježiji) doći do potrošača, čime se povećava njihova marketinška vrijednost i smanjuje ugljični otisak područja.

P4 Poboljšanje infrastrukture za skladištenje, održavanje i servisiranje ribarskih plovila i opreme

Ulaganja u servisne radionice i prostore za skladištenje za ribarska plovila, opremu i ribolovne alate su kritična za adresiranje identificiranih slabosti u SWOT analizi, poput zastarjele infrastrukture i nedostatka adekvatnih servisnih centara i prostora za skladištenje opreme,

plovila i ribolovnih alata. Ovim unapređenjem se otvaraju prilike za lokalnu zapošljivost, modernizaciju ribarske industrije, te povećanje konkurentnosti i sigurnosti. Također, bolja infrastruktura za održavanje omogućava ribarima smanjenje vremena izvan operacija zbog popravaka, a skladištenjem se postiže manja izloženost nepovoljnim vremenskim utjecajima (olujnih vjetrova) i povećava trajnost opreme i plovila, što direktno utječe na njihovu zaradu (manje troškove) i održivost lokalne ribarske zajednice. Također, poboljšane radionice mogu doprinijeti očuvanju i prenošenju zanatskih vještina u ribarskoj industriji.

P5 Poticanje udruživanja pripadnika sektora ribarstva

Udruživanje pripadnika sektora ribarstva u zadruge može biti ključno za zajednički nastup na tržištu, razmjenu znanja i iskustava, te bolju organizaciju sektora. Ovo može dovesti do jačanja pregovaračke moći, bolje cijene proizvoda, te olakšane provedbe standarda i pravila u sektoru. Osim toga, zajedničko djelovanje može omogućiti pristup financiranju za zajedničke projekte (zajednički korisnik), što može doprinijeti održivosti i razvoju ribarstva i akvakulture na lokalnoj razini.

P6 Razvoj „ribarskog“ turizma

Razvoj ribarskog ili pomorskog turizma može pomoći u iskorištavanju bogate tradicije povezane s obalnim područjem i ribarstvenim zajednicama maritimne regije, a ujedno i u promicanju regije kao atraktivne turističke destinacije. Također, ribarski i slični turizmi mogu doprinijeti smanjenju sezonalnosti turizma i ekonomske ovisnosti o prirodnim resursima, omogućujući diverzifikaciju lokalnog gospodarstva i poticanje ekonomskog rasta.

P7 Revitalizacija ribarske i pomorske baštine kao turističke atrakcije

Kako bi se očuvala i promovirala bogata ribarska i pomorska tradicija i kulturna baština u svrhu poboljšanja turističke privlačnosti regije potrebno je iskoristiti povijesne i kulturne resurse za razvoj turističkih atrakcija koje odražavaju lokalnu ribarsku i pomorsku tradiciju. To uključuje restauraciju i očuvanje ribarske i pomorske baštine, kao i razvoj interpretacijskih centara koji educiraju posjetitelje o lokalnoj ribarskoj/pomorskoj povijesti.

P8 Organizacija tematskih događanja i manifestacija

Organizacija događanja koja promoviraju lokalnu ribarsku kulturu može povećati turistički promet i svijest o ribarskoj tradiciji regije. Aktivnosti mogu uključivati gastronomske manifestacije, tradicionalne ribarske festivale i natjecanja, koja će obogatiti turističku ponudu i stvoriti autentično iskustvo za posjetitelje.

P9 Promicanje ekološki održivih praksi u ribarstvu

Ulaganja u akcije čišćenja podmorja, recikliranje otpada, i edukaciju lokalnog stanovništva o očuvanju biološke raznolikosti, kao što je navedeno u SWOT analizi, pomažu u promicanju održivih praksi koje doprinose dugoročnoj održivosti ribarske zajednice.

P10 Unapređenje infrastrukture za ekološki održivo ribarstvo

Investicije u spremišta za plutajuće brane, spremnike i kontejnere za uljni otpad i filtere, te robote za čišćenje podmorja i morske površine, zajedno s višenamjenskim plovilima i ekološkim akcijama čišćenja, doprinose smanjenju negativnih utjecaja povećanog nautičkog prometa i ribarstva na okoliš, čime se dodatno promiče ekološka održivost. Povećanjem kapaciteta za zbrinjavanje otpada, adresira se identificirani nedostatak sadržaja za zbrinjavanje otpada.

P11 Poticanje upotrebe obnovljivih izvora energije za održivi razvoj ribarstvenog područja

Ulaganjima u obnovljive izvore energije može se pridonijeti smanjenju operativnih troškova i emisija CO₂, uz istovremeno povećanje energetske neovisnosti. Kroz integraciju solarnih i vjetroenergetskih sustava u ribarske, turističke i ugostiteljske aktivnosti, moguće je doprinijeti ekološkoj održivosti i ekonomskoj otpornosti regije. Također, ovo može privući ekoturiste i promovirati regiju kao ekološki odgovornu destinaciju, stvarajući dodatnu vrijednost za lokalne proizvode i usluge.

5.2. Opći ciljevi, prioriteti i mjere LRSR

Plavi rast ili plavo gospodarstvo označava održivi razvoj morskih i pomorskih sektora, uključujući ribarstvo, akvakulturu, pomorstvo, turizam i obnovljive izvore energije, te druge gospodarske djelatnosti povezane s morem i obalnim područjem. Cilj plavog rasta je očuvanje i održivo korištenje morskih resursa kako bi se potaknuo gospodarski rast, stvorila radna mjesta i smanjilo siromaštvo, uz istovremeno očuvanje i obnavljanje morskog ekosustava. Ovo područje je postalo sve važnije zbog njegovog potencijala kako bi se pridonijelo održivom razvoju i borbi protiv klimatskih promjena.

Održivi razvoj plavog gospodarstva u obalnim, otočnim i kopnenim područjima, kao i održivi razvoj ribarskih i akvakulturnih zajednica, zahtijeva koordiniranu strategiju koja obuhvaća ekološke, ekonomske i socijalne aspekte.

Temeljem SWOT analize i identificiranih potreba osmišljeni su sljedeći opći ciljevi, prioriteti i mjere:

C1: Unaprjeđenje održivog ribarstva i vezanih sektora (P2, P3, P4, P5)

Cilj 1: Unaprjeđenje održivog ribarstva, turizma i vezanih sektora ima za cilj odgovoriti na identificirane potrebe za unapređenjem infrastrukture, povećanjem vrijednosti proizvoda ribarstva i akvakulture te poticanjem suradnje i udruživanja u navedenim sektorima. Kroz prioritete i mjere, planira se ulagati u infrastrukturu za skladištenje, preradu i maloprodaju, brendiranje proizvoda, servisne prostore, te poticati udruživanja dionika u ribarstvu (i turizmu). U okviru C1 su temeljem potreba definirana dva prioriteta:

Prioritet 1.A: Poboljšanje infrastrukture i kapaciteta u ribarstvu i turizmu (P2, P3, P4)

Prioritet 1.A: Poboljšanje infrastrukture i kapaciteta u ribarstvu i turizmu cilja na unapređenje postojećih resursa i omogućavanje boljih uvjeta za preradu, skladištenje, prodaju, te brendiranje proizvoda ribarstva i akvakulture. Kroz ovaj prioritet, planirane su investicije u modernizaciju infrastrukture i opreme, kao i u aktivnosti brendiranja koje će omogućiti veću prepoznatljivost i marketinšku vrijednost lokalnih proizvoda, te tako doprinijeti većoj efikasnosti, kvaliteti proizvoda i konkurentnosti na tržištu.

U okviru Prioriteta 1.A, planiraju se sljedeće mjere:

M 1.A.1.: Povećanje vrijednosti tradicionalnim lokalnim proizvodima ribarstva i akvakulture, kroz ulaganja u infrastrukturu za preradu, skladištenje, maloprodaju i brendiranje proizvoda.

M 1.A.2.: Radionice za ribarska plovila, opremu i alate, uključujući investicije u servisne prostore i nabavu opreme za održavanje.

Ove mjere su usmjerene na optimizaciju resursa, uključujući bolje uvjete za servisiranje/skladištenje ribarskih plovila, opremu i alata, kako bi se osigurala održivost ribarskih zajednica i aktivnosti povezane s preradom, skladištenjem, prodajom, te brendiranjem proizvoda ribarstva i akvakulture. Sve u skladu s ciljem veće efikasnosti (kroz smanjenje troškova održavanja/servisiranja), veće kvalitete proizvoda i konkurentnosti na tržištu.

Prioritet 1.B Poticanje suradnje i udruživanja dionika u ribarstvu i vezanim sektorima (P5)

Poticanje suradnje i udruživanja dionika u ribarstvu i vezanim sektorima ima za cilj promovirati suradnju i organiziranje među akterima u ribarskom sektoru i povezanim industrijama. Kroz ovaj prioritet, namjera je olakšati zajedničke inicijative, razmjenu znanja i resursa, te poticati kolektivne strategije za tržišni nastup i upravljanje resursima. Ovaj prioritet također podržava stvaranje organizacija proizvođača, zadruga ili drugih oblika udruživanja koji mogu pomoći u rješavanju zajedničkih izazova, poboljšanju pregovaračke moći i omogućavanju bolje organizacije sektora ribarstva na lokalnoj razini.

U okviru Prioriteta 1.B: Poticanje suradnje i udruživanja dionika u ribarstvu i vezanim sektorima, planira se *Mjera M 1.B.1.: Poticanje udruživanja pripadnika sektora ribarstva*. Ova mjera ima za cilj jačanje suradnje i udruživanja među dionicima u sektoru ribarstva, što može doprinijeti boljoj organizaciji, razmjeni znanja i iskustava, te zajedničkom nastupu na tržištu. Kroz ovu mjeru, predviđa se podrška formiranju i radu zadruga, organizacija proizvođača ili drugih oblika udruživanja koji mogu unaprijediti konkurentnost i održivost ribarstvenog sektora.

C2: Očuvanje i promocija ribarske baštine i ekološke održivosti (P6, P7, P8, P9, P10):

C2: Očuvanje i promocija ribarske baštine i ekološke održivosti ima za cilj valorizirati kulturnu i prirodnu baštinu ribarskog kraja te promovirati ekološku održivost u ribarstvenim i turističkim sektorima. Temeljem identificiranih potreba osmišljeni su sljedeći prioriteti i mjere:

Prioritet 2.A. Očuvanje i promocija kulturne ribarske baštine (P6, P7, P8)

Prioritet 2.A: Očuvanje i promocija kulturne ribarske baštine se odnosi na očuvanje tradicionalnih znanja i vještina, te promociju ribarske kulture kao turističke atrakcije.

U okviru prioriteta 2.A su planirane sljedeće mjere

Mjera M 2.A.1. Razvoj turističkih sadržaja povezanih s tradicijom ribarskog kraja, kroz ulaganja u interpretacijske centre, edukativne staze i slično.

Mjera M 2.A.2.: Vizualni identitet i poticanje turizma povezanog s ribarstvom, kroz ulaganja u marketinške aktivnosti i prilagodbu ribarskih i/ili tradicionalnih plovila s područja za turističke svrhe.

Prioritet 2.B: Promicanje ekološke održivosti i upravljanja okolišem u ribarskom i turističkom sektoru (P9, P10)

Prioritet 2.B: Promicanje ekološke održivosti i upravljanja okolišem cilja na podizanje svijesti i kapaciteta za održivo upravljanje resursima u ribarstvu i turizmu.

U okviru prioriteta 2.B je planirana *Mjera: M 2.B.1. Ulaganje u održivi razvoj ribarstvenog područja*, kroz primjenu ekološki prihvatljivih tehnologija i praksi, edukaciju i osvještavanje zajednice.

C3: Suzbijanje depopulacije i poticanje korištenja OIE (P1 i P11):

C3: Suzbijanje depopulacije i poticanje korištenja OIE, horizontalno je usmjeren prema davanju prednosti mladim ribarima i projektima koji promiču zapošljavanje mladih osoba do 29 godina, te ulaganjima koja doprinose ekološkoj održivosti kroz korištenje obnovljivih izvora energije (OIE) u okviru svih mjera definiranih u C1 i C2. Ovaj cilj teži revitalizaciji demografske strukture, smanjenju depopulacije, privlačenju mladih u ribarstveni sektor i promicanju ekološke odgovornosti kroz ulaganja u OIE, što direktno doprinosi ublažavanju klimatskih promjena i dugoročnoj održivosti ribarstvenog sektora.

5.3. Opis mjera LRSR

CILJ 1. Unaprjeđenje održivog ribarstva, turizma i vezanih sektora

Prioritet: P 1.A. Poboljšanje infrastrukture i kapaciteta u ribarstvu i turizmu

Mjera: M 1.A.1 Povećanje vrijednosti tradicionalnim lokalnim proizvodima ribarstva i akvakulture

Opis mjere: Svrha ove mjere je poticanje inovativne pripreme i plasmana tradicionalnih proizvoda ribarstva i akvakulture specifičnih za ribarstveno područje LAGUR-a Tramuntana. Namijenjena je ulaganjima u objekte i opremu za tradicionalnu preradu proizvoda, razvoj novih proizvoda i lanaca opskrbe na lokalnoj razini. Ova mjera također cilja na jačanje prepoznatljivosti ribarstvenog područja kroz razvoj turističke gastronomske destinacije, te povećanje konkurentnosti i prihoda gospodarskog sektora ribarstva. Provedba mjere nastavlja aktivnosti iz prethodno provedenih projekata LAGUR-a Tramuntana, doprinoseći turističkoj ponudi i interesu za autohtone proizvode. Mjera primarno odgovara na potrebe **P2 i P3**, a davanjem prednosti mladima i prihvatljivim aktivnostima u OIE, stvaraju se nove prilike za zapošljavanje i poslovni razvoj, ova mjera može doprinijeti demografskoj obnovi, dok ulaganja u obnovljive izvore energije u ribarskom i vezanim sektorima pomažu u promicanju ekološke održivosti i ekonomskog rasta na lokalnoj razini što je u skladu s horizontalnim Ciljem 3 i potrebama **P1 i P11**. Na razini podmjera je napravljena jasna distinkcija između prihvatljivih korisnika, (odnosno pripadnika GSR-a i svih ostalih s područja), prihvatljivih aktivnosti te na razini kriterija prihvatljivosti, .

Podmjera: M 1.A.1.1 Povećanje vrijednosti tradicionalnim lokalnim proizvodima ribarstva i akvakulture (GSR)

prihvatljivi korisnici (konačni prihvatljivi korisnici će biti definirani FLAG natječajem):

- pravne ili fizičke osobe koje su vlasnici ribarskog plovila i/ili ovlaštenici važeće povlastice za obavljanje gospodarskog ribolova, nositelj dozvole za akvakulturu, subjekti u poslovanju s hranom sukladno posebnom propisu koji su korisnici odobrenih odnosno registriranih objekata u poslovanju s hranom životinjskog podrijetla za žive školjkaše i/ili proizvode ribarstva odnosno preradu proizvoda ribarstva te organizacije proizvođača, udruženja organizacija proizvođača, međusektorske organizacije i ribarske zadruge priznate po posebnim propisima, udruge, klasteri i ostali oblici udruživanja iz područja ribarstva (GSR)

Indikativne prihvatljive aktivnosti (konačne prihvatljive aktivnosti će biti definirane FLAG natječajem):

- a) Izgradnja i/ili rekonstrukcija i/ili adaptacija i/ili opremanje malih objekata za preradu i/ili skladištenje i/ili sušenje i/ili čišćenje proizvoda ribarstva i sl.
- b) Izgradnja i/ili rekonstrukcija i/ili adaptacija i/ili opremanje malih objekata za preradu i/ili skladištenje u svrhu udovoljavanja higijenskih standarda, udovoljavanju uvjeta rada, opremanje skladišnih prostora, opreme za čišćenje, opreme za hlađenje, opreme za preradu, nabavka ambalaže (za staklenke i sl.) i sl.
- c) Nabava i/ili opremanje specijaliziranih vozila za prijevoz proizvoda ribarstva i akvakulture
- d) Izgradnja i/ili rekonstrukcija i/ili opremanje ugostiteljskih objekata uključujući nabavu opreme za pripremu i/ili obradu i/ili očuvanje i/ili skladištenje i/ili prezentaciju proizvoda ribarstva
- e) Izgradnja i/ili rekonstrukcija i/ili adaptacija i/ili opremanje objekata i/ili plovila u svrhu maloprodaje proizvoda ribarstva i akvakulture
- f) Nabava opreme za (dodavanje) očuvanje vrijednosti proizvoda ribarstva i akvakulture (ledomati i sl.)
- g) Nabava i/ili opremanje mobilnih ribarnica ili mobilnih objekata brze prehrane (specijalizirana vozila i sl.)
- h) Nabava i/ili opremanje montažnih objekata za maloprodaju proizvoda ribarstva ili montažnih objekata brze prehrane (kontejnerskog tipa i sl.)
- i) Izrada mrežne stranice i/ili aplikacije i/ili ostalih digitalnih platformi i/ili proizvoda za prodaju lokalnih proizvoda ribarstva i akvakulture, te oprema za informatičku podršku korištenju mrežne stranice i/ili aplikacije
- j) Ulaganja u OIE
- k) Ulaganja u marketinške aktivnosti (komunikacijski i/ili marketinški plan, dizajn, lektoriranje, prijevod, logo, izrada foto i video materijala, izrada promidžbenog materijala, nastupi na sajmovima/manifestacijama, oprema za marketinške aktivnosti i sl.)
- l) Opći troškovi (uključivo troškovi rada)

Kriteriji prihvatljivosti:

- Ulaganje temeljem prihvatljivih aktivnosti može provoditi subjekt sa ribarstvenog područja pripadnik GSR-a
- Ulaganje temeljem prihvatljivih aktivnosti može se odnositi samo na skupinu 1.7 „Svježa riba, mekušci i rakovi te proizvodi dobiveni od njih“ iz popisa poljoprivrednih proizvoda namijenjenih prehrani ljudi navedeni u Prilogu I. Ugovora o funkcioniranju EU
- Ostali uvjeti propisani natječajem

Kriteriji odabira - prilikom ocjenjivanja projekta, prednost će se dati:

- projektima koje provode „mladi ribari“
- za ulaganje koje doprinosi očuvanju okoliša (ublažavanju klimatskih promjena)
- za ulaganja koja doprinose promicanju primijenjenog istraživanja i inovacija

- za ulaganja koja doprinose promicanju partnerstva između znanstveno-istraživačkih organizacija/institucija i poduzetnika
- za ulaganja koja doprinose promicanju digitalnih proizvoda i platformi kroz promicanje razvoja i primjene digitalnih rješenja
- projektima koji rezultiraju povećanju broja radnih mjesta
- ostali kriteriji propisani natječajem

Indikativni intenzitet potpore (konačni intenzitet potpore će biti definiran FLAG natječajem):

Intenzitet potpore iznosi 50%.

Povećanje intenziteta potpore se može ostvariti sukladno odredbama čl. 14., st. 2. Pravilnika o provedbi mjere III.3. „Provedba i upravljanje LRSR – provedba LRSR“, odnosno kako je propisano Prilogom I. predmetnog Pravilnika.

Maksimalni iznosi potpore po mjeri/ indikativan udio u ukupnoj alokaciji za provedbu operacija: odredit će se natječajem /9,42% (160.000,00 €) **Predviđeni broj projekata:** 4

Predviđeni broj zadržanih radnih mjesta: 4

Podmjera: M 1.A.1.2 Povećanje vrijednosti tradicionalnim lokalnim proizvodima ribarstva i akvakulture (osim GSR)

Indikativni prihvatljivi korisnici (konačni prihvatljivi korisnici će biti definirani FLAG natječajem):

- JLS / komunalno poduzeće / koncesionar / ustanove u javnom vlasništvu / FLAG / zadruge / Obrtnička komora / Gospodarska komora
- Fizičke i pravne osobe u rangi mikro i malih poduzeća sukladno definiciji u Preporuci Komisije 2003/361/EZ (isključujući pripadnike GSR-a)

Indikativne prihvatljive aktivnosti(konačne prihvatljive aktivnosti će biti definirane FLAG natječajem):

- Izgradnja i/ili rekonstrukcija i/ili adaptacija i/ili opremanje malih objekata za preradu i/ili skladištenje i/ili sušenje i/ili čišćenje proizvoda ribarstva i sl.
- Izgradnja i/ili rekonstrukcija i/ili adaptacija i/ili opremanje malih objekata za preradu i/ili skladištenje u svrhu udovoljavanja higijenskih standarda, udovoljavanju uvjeta rada, opremanje skladišnih prostora, opreme za čišćenje, opreme za hlađenje, opreme za preradu, nabavka ambalaže (za staklenke i sl.) i sl.
- Nabava i/ili opremanje specijaliziranih vozila za prijevoz proizvoda ribarstva i akvakulture
- Izgradnja i/ili rekonstrukcija i/ili adaptacija i/ili opremanje objekata i/ili plovila u svrhu maloprodaje proizvoda ribarstva i akvakulture
- Nabava opreme za (dodavanje) očuvanje vrijednosti proizvoda ribarstva i akvakulture (ledomati i sl.)
- Nabava i/ili opremanje mobilnih ribarnica ili mobilnih objekata brze prehrane (specijalizirana vozila i sl.)
- Nabava i/ili opremanje montažnih objekata za maloprodaju proizvoda ribarstva ili montažnih objekata brze prehrane (kontejnerskog tipa i sl.)
- Brendiranje proizvoda ribarstva i akvakulture, te ugostiteljskih objekata koji u ponudi imaju lokalno ulovljene proizvode ribarstva i akvakulture
- Ulaganja u certificiranje i korištenje postojećih oznaka kvalitete proizvoda ribarstva i akvakulture, i/ili oznaka kvalitete za ugostiteljske objekte koji u ponudi imaju lokalno ulovljene proizvode ribarstva i akvakulture
- Opremanje ugostiteljskih objekata uključujući nabavu opreme za prihvata i/ili pripremu i/ili obradu i/ili očuvanje i/ili skladištenje i/ili prezentaciju proizvoda ribarstva i akvakulture
- Izrada mrežne stranice i/ili aplikacije za prodaju lokalnih proizvoda ribarstva i akvakulture i/ili ostalih digitalnih platformi i/ili proizvoda, te oprema za informatičku podršku korištenju mrežne stranice i/ili aplikacije
- Ulaganja u OIE
- Ulaganja u marketinške aktivnosti (komunikacijski i/ili marketinški plan, dizajn, lektoriranje, prijevod, logo, izrada foto i video materijala, izrada promidžbenog materijala, nastupi na sajmovima/manifestacijama, oprema za marketinške aktivnosti i sl.)
- Opći troškovi (uključivo troškovi rada)

Kriteriji prihvatljivosti:

- Ulaganje temeljem prihvatljivih aktivnosti može provoditi subjekt sa ribarstvenog područja
- Ulaganje temeljem prihvatljivih aktivnosti može se odnositi samo na skupinu 1.7 „Svježa riba, mekušci i rakovi te proizvodi dobiveni od njih“ iz popisa poljoprivrednih proizvoda namijenjenih prehrani ljudi navedeni u Prilogu I. Ugovora o funkcioniranju EU
- Ostali uvjeti propisani natječajem

Kriteriji odabira - prilikom ocjenjivanja projekta, prednost će se dati:

- za ulaganje koje doprinosi očuvanju okoliša (ublažavanju klimatskih promjena)
- za ulaganja koja doprinose promicanju primijenjenog istraživanja i inovacija

- za ulaganja koja doprinose promicanju partnerstva između znanstveno-istraživačkih organizacija/institucija i poduzetnika
- za ulaganja koja doprinose promicanju digitalnih proizvoda i platformi kroz promicanje razvoja i primjene digitalnih rješenja
- projektima koji rezultiraju povećanju broja radnih mjesta
- ostali kriteriji propisani natječajem

Indikativni intenzitet potpore (konačni intenzitet potpore će biti definiran FLAG natječajem):

Intenzitet potpore iznosi 50%.

Povećanje intenziteta potpore se može ostvariti sukladno odredbama čl. 14., st. 2. Pravilnika o provedbi mjere III.3. „Provedba i upravljanje LRSR – provedba LRSR“, odnosno kako je propisano Prilogom I. predmetnog Pravilnika.

Maksimalni iznosi potpore po projektu/ indikativan udio u ukupnoj alokaciji za provedbu operacija: odredit će se natječajem /11.18% (190.000,00 €) **Predviđeni broj projekata:** 1

Predviđeni broj zadržanih radnih mjesta: 3

Aktivnosti suradnje među dionicima: 4

Mjera: M 1.A.2. Radionice za ribarska plovila, opremu i alate

Opis mjere: Mjera primarno odgovara na potrebu **P4** "Poboljšanje infrastrukture za skladištenje, održavanje i servisiranje ribarskih plovila i opreme". Kroz ovu mjeru, cilj je adresirati identificirane slabosti kao što su zastarjela infrastruktura i nedostatak adekvatnih servisnih prostora, omogućavajući ribarima smanjenje vremena izvan ribolova zbog popravaka. Ulaganjem u prihvatljive aktivnosti kao što su oprema za dizanje, spuštanje, izvlačenje i transport plovila, planiraju se stvoriti prostori za servisiranje plovila, opreme i alata. Dodatno, mjera otvara mogućnost razvoja novog turističkog sadržaja u sklopu radionica, doprinoseći očuvanju i prenošenju zanatskih vještina u ribarskoj industriji, što indirektno doprinosi održivosti lokalne ribarske zajednice. Također adresira potrebe **P1** "Smanjenje depopulacije" i **P11** "Poticanje upotrebe obnovljivih izvora energije za održivi razvoj ribarstvenog područja" kroz poticanje ulaganja u obnovljive izvore energije i davanje prednosti mladim poduzetnicima. Kroz ovu mjeru se istovremeno potiče demografska obnova i održivi razvoj lokalne zajednice.

Indikativni prihvatljivi korisnici (konačni prihvatljivi korisnici će biti definirani FLAG natječajem):

- Fizičke i pravne osobe u rangu mikro i malih poduzeća sukladno definiciji u Preporuci Komisije 2003/361/EZ ;
- JLS / komunalno poduzeće / koncesionar / Županijske lučke uprave / zadruge / Obrtnička komora / Gospodarska komora

Indikativne prihvatljive aktivnosti (konačne prihvatljive aktivnosti će biti definirane FLAG natječajem):

- Izgradnja i/ili rekonstrukcija i/ili adaptacija prostora za servis i/ili skladištenje plovila i/ili ribarske opreme i/ili alata
- Nabava opreme za servisiranje i/ili održavanje plovila i/ili ribarske opreme i/ili alata, udovoljavanju uvjeta rada ili sl.
- Ulaganja u građenje i/ili rekonstrukciju i/ili nabavu i/ili opremanje prostora/objekata privezišta, istezališta, lučica i gatova uključujući specijalizirane dizalice
- Nabava i/ili montaža i/ili ugradnja opreme za dizanje i/ili spuštanje i/ili izvlačenje plovila, odnosno ulaganja u takvu opremu
- Nabava i/ili ulaganja u opremu za transport plovila i/ili ribarske opreme i/ili alata
- Ulaganja povezana sa razvojem integriranog turističkog sadržaja i prilagodbom objekta za pristup posjetiteljima
- Ulaganja u marketinške aktivnosti (komunikacijski i/ili marketinški plan, dizajn, lektoriranje, prijevod, logo, izrada foto i video materijala, izrada promidžbenog materijala, nastupi na sajmovima/manifestacijama i sl.)
- Ulaganja u OIE
- Opći troškovi

Kriteriji prihvatljivosti:

- Ulaganje temeljem prihvatljivih aktivnosti može provoditi subjekt sa ribarstvenog područja
- Ulaganje temeljem prihvatljivih operacija mora biti unutar ribarstvenog područja
- Ulaganje temeljem prihvatljivih operacija rezultira povećanju broja radnih mjesta i/ili se zadržavaju postojeća
- Ulaganjem temeljem prihvatljivih operacija i aktivnosti se neće provoditi na operativnoj ili manipulativnoj obali i ne smije se odnositi na aktivnosti koje su obuhvaćene mjerom I.23. Ribarske luke i iskrcajna mjesta u okviru Programa za ribarstvo i akvakulturu Republike Hrvatske za programsko razdoblje 2021.-2027. godine
- Predmet potpore ne uključuje ulaganja u postojeće ribarske luke i iskrcajna mjesta, infrastrukturu i opremanje (postojeća ribarska luka je luka posebne namjene koja služi za prihvat i smještaj ribarskih plovila, te je ujedno i iskrcajno mjesto za ribarska plovila)
- Ostali uvjeti propisani natječajem

Kriteriji odabira – prilikom ocjenjivanja projekta, prednost će se dati:

- Projektima koje provode „mladi ribari“
- za ulaganje koje doprinosi očuvanju okoliša (ublažavanju klimatskih promjena)
- za ulaganja koja doprinose promicanju primijenjenog istraživanja i inovacija
- za ulaganja koja doprinose promicanju partnerstva između znanstveno-istraživačkih organizacija/institucija i poduzetnika
- za ulaganja koja doprinose promicanju digitalnih proizvoda i platformi kroz promicanje razvoja i primjene digitalnih rješenja
- projektima koji rezultiraju povećanju broja radnih mjesta
- ostali kriteriji propisani natječajem

Indikativni intenzitet potpore (konačni intenzitet potpore će biti definiran FLAG natječajem):

Intenzitet potpore iznosi 50%.

Povećanje intenziteta potpore se može ostvariti sukladno odredbama čl. 14., st. 2. Pravilnika o provedbi mjere III.3. „Provedba i upravljanje LRSR – provedba LRSR“, odnosno kako je propisano Prilogom I. predmetnog Pravilnika.

Maksimalni iznosi potpore po projektu/ indikativan udio u ukupnoj alokaciji za provedbu operacija:
odredit će se natječajem /52,39% (890.000,00 €) **Predviđeni broj projekata: 6**

Predviđeni broj zadržanih radnih mjesta: 6

Aktivnosti suradnje među dionicima: 70

Prioritet: P 1.B. Poticanje suradnje i udruživanja dionika u ribarstvu i vezanim sektorima
Mjera: M 1.B.1.: Poticanje udruživanja pripadnika sektora ribarstva
Opis mjere: Planiranim ulaganjima u okviru ove mjere se nastoji odgovoriti na potrebu P5 „Poticanje udruživanja pripadnika sektora ribarstva“. Aktivnosti su osmišljene kako bi se olakšalo udruživanje, promicala suradnja među dionicima u sektoru ribarstva te omogućila bolja organizacija i resursi za ribarske zajednice unutar područja LAGUR-a Tramuntana. Davanjem prednosti ulaganjima koje provode „mladi ribari“ i omogućavanjem ulaganja u OIE se odgovara na potrebe P1 i P11 .
Indikativni prihvatljivi korisnici (konačni prihvatljivi korisnici će biti definirani FLAG natječajem): - formalno osnovana udruženja u ribarstvu sa sjedištem na području LAGUR-a Tramuntana i minimalnim udjelom članstva GSR od 51%,
Indikativne prihvatljive aktivnosti (konačne prihvatljive aktivnosti će biti definirane FLAG natječajem): - Troškovi osnivanja i registracije udruženja (zadruga ili drugih organizacija udruživanja) u sektoru ribarstva. - Operativni troškovi poslovanja (plaće zaposlenika na temelju ugovora o radu/ugovora o obavljanju studentskog posla, uključujući i doprinose iz i na plaće zaposlenika te pripadajuće poreze i prireze, trošak prijevoza na posao i s posla za zaposlenike, najam i režijski troškovi ureda, uredski namještaj i oprema, uključujući informatičku opremu, programe i licence te uključujući dostavu i montažu, računovodstvene usluge, članarine u mrežnim i interesnim organizacijama i slično) - Organizacija radionica, seminara i mrežnih događaja za poticanje suradnje i udruživanja. - Troškove izrade i distribucije promotivnih materijala, uključujući izradu web stranice te zakup domene i hostinga. - Troškove pravne i stručne podrške za udruživanje, izradu strateških programa i financijskih planova rada i slično. - Ulaganja u OIE - Opći troškovi
Kriteriji prihvatljivosti: - Ulaganje temeljem prihvatljivih aktivnosti može provoditi subjekt sa ribarstvenog područja - Udruženje u svom sastavu mora imati najmanji udjel od 51% pripadnika GSR-a s područja LAGUR-a Tramuntana - Predmet potpore ne uključuje aktivnosti iz Mjere IV.1. „Planovi proizvodnje i stavljanja na tržište organizacija proizvođača“, odnosno predmet potpore ne uključuje aktivnosti u pripremi i provedbi planova proizvodnje i stavljanja na tržište proizvoda ribarstva i akvakulture od strane organizacija proizvođača priznatih po posebnim propisima - Ostali uvjeti propisani natječajem
Kriteriji odabira - prilikom ocjenjivanja projekta, prednost će se dati: - projektima koje provode „mladi ribari“ - za ulaganje koje doprinosi očuvanju okoliša (ublažavanju klimatskih promjena) - za ulaganja koja doprinose promicanju primijenjenog istraživanja i inovacija - za ulaganja koja doprinose promicanju partnerstva između znanstveno-istraživačkih organizacija/institucija i poduzetnika - za ulaganja koja doprinose promicanju digitalnih proizvoda i platformi kroz promicanje razvoja i primjene digitalnih rješenja - projektima koji rezultiraju povećanju broja radnih mjesta - ostali kriteriji propisani natječajem
Indikativni intenzitet potpore (konačni intenzitet potpore će biti definiran FLAG natječajem): Intenzitet potpore iznosi 50%. Povećanje intenziteta potpore se može ostvariti sukladno odredbama čl. 14., st.2. Pravilnika o provedbi mjere III.3. „Provedba i upravljanje LRSR – provedba LRSR“, odnosno kako je propisano Prilogom I. predmetnog Pravilnika.
Maksimalni iznosi potpore po projektu/ indikativan udio u ukupnoj alokaciji za provedbu operacija: odredit će se natječajem /0,59% (10.000,00 €) Predviđeni broj projekata: 1 Predviđeni broj zadržanih radnih mjesta: 1 Aktivnosti suradnje među dionicima: 1

CILJ 2. C2: Očuvanje i promocija ribarske baštine i ekološke održivosti

Prioritet: P 2.A. Očuvanje i promocija kulturne ribarske baštine

Mjera M 2.A.1. Razvoj turističkih sadržaja povezanih s tradicijom ribarskog kraja

Opis mjere: Na temelju identificiranih potreba (P7 i P8), mjera M 2.A.1. nastoji integrirati ribarski sektor s turizmom kako bi se očuvala i promovirala ribarska i pomorska tradicija te tradicionalna brodogradnja. Kroz ulaganja u izgradnju i opremanje muzeja, edukativnih i multimedijalnih centara, tematskih ruta, izložbi, manifestacija, natjecateljskih događanja i drugih turističkih sadržaja, ova mjera teži oživljavanju lokalne baštine. Ova mjera će omogućiti bolje iskorištavanje lokalne baštine, promoviranje održive prakse ribarstva i akvakulture, te educiranje i angažiranje lokalne zajednice i posjetitelja. Također, mjera potiče inovacije i ulaganja koja doprinose lokalnom gospodarstvu, privlačenju mladih i očuvanju okoliša (P1 i P11).

Indikativni prihvatljivi korisnici (konačni prihvatljivi korisnici će biti definirani FLAG natječajem):

- JLS / komunalno poduzeće / koncesionar / ustanove u javnom vlasništvu
- Fizičke i pravne osobe u rangu mikro i malih poduzeća sukladno definiciji u Preporuci Komisije 2003/361/EZ
- Organizacije civilnog društva, TZ, zadruge

Indikativne prihvatljive aktivnosti (konačne prihvatljive aktivnosti će biti definirane FLAG natječajem):

- a) Osmišljavanje te i/ili izgradnja i/ili rekonstrukcija i/ili adaptacija i/ili opremanje malih ribarskih i/ili pomorskih „muzeja“, tematskih i/ili edukativnih i/ili interpretacijskih/multimedijalnih centara, tematskih ruta, javne turističke infrastrukture povezane s baštinom temeljenom na ribarstvu, maloj brodogradnji, pomorstvu, marikulturi i životu uz more i na moru, uključivo na kopnu (otoku) i pod vodom i sl.
- b) Aktivnosti očuvanja i vrednovanja nasljeđa ribarske tradicije (kao primjerice gradnja i/ili restauracija i/ili zaštita/konzervacija predmeta i plovila, uvođenje inovativnih sustava interpretacije, razvoj audio-vizualnih i umjetničkih rješenja, izrada knjiga, publikacija, brošura i drugo.)
- c) Osmišljavanje, organiziranje i opremanje natjecateljskih događanja u svrhu promocije morskog i priobalnog područja te ribarstvene i pomorske baštine (natjecanja u pripremi tradicionalnih jela od proizvoda ribarstva i akvakulture i sl.)
- d) Osmišljavanje, organiziranje i opremanje ribarskih i/ili pomorskih manifestacija (prikaz tradicionalnih običaja, prikaz ribarskih tehnika, prikaz pomorske tradicije, gastronomske manifestacije i sl.)
- e) Troškovi nabave opreme za osiguravanje održivosti natjecateljskih događanja i ribarskih i/ili pomorskih i/ili gastronomskih manifestacija iz prethodne dvije točke (pozornica, razglas, rasvjeta, prezentacijska oprema, kuharska oprema, tehnička oprema i slično povezano sa natjecateljskim događanjima i manifestacijama...)
- f) Osmišljavanje i izrada edukativnih materijala, edukacija i podizanje svijesti stanovništva, posjetitelja i/ili turista o ribarskoj tradiciji
- g) Informacijsko-edukacijske, promotivne i sl. aktivnosti promicanja materijalne i nematerijalne lokalne baštine temeljene na ribarstvu, maloj brodogradnji, marikulturi i životu uz more i na moru, kao što su izrada video, audio i tiskanih materijala, radionice pripreme ribljih proizvoda i jela za djecu, mlade, mlade obitelji, građanstvo, posjetitelje i sl.
- h) Istraživanja, mapiranja, valorizacija, predstavljanje i promocija rezultata istraživanja lokalne materijalne i nematerijalne baštine temeljene na ribarstvu, maloj brodogradnji, marikulturi i životu uz more i na moru i sl.
- i) Troškovi nabave ili najma opreme i potrošnog materijala za prezentaciju proizvoda ribarstva i akvakulture (štandovi, stolovi, kućice, šatori, proizvodi ribarstva i akvakulture i sl.)
- j) Troškovi nabave ili najma opreme te potrošnog materijala za pripremu lokalnih proizvoda ribarstva i akvakulture (roštilj, kotlić, lonci i padele (posude) s plamenicima lokalni proizvodi ribarstva i akvakulture i slično povezano sa pripremom lokalnih proizvoda ribarstva i akvakulture)
- k) Ulaganja u marketinške aktivnosti (komunikacijski i/ili marketinški plan, dizajn, lektoriranje, prijevod, logo, izrada foto i video materijala, izrada promidžbenog materijala, nastupi na sajmovima/manifestacijama, oprema za marketinške aktivnosti i sl.)
- l) Opći troškovi (uključujući troškove rada)

Kriteriji prihvatljivosti:

- Ulaganje temeljem prihvatljivih aktivnosti može provoditi subjekt sa ribarstvenog područja
- Ulaganje temeljem prihvatljivih aktivnosti mora biti unutar ribarstvenog područja
- Ulaganje temeljem ovih aktivnosti mora se odnositi na teme promoviranja društvene dobrobiti i kulturne baštine, uključujući ribarstvenu, akvakulturnu, pomorsku i brodograditeljsku kulturnu baštinu
- Manifestacije se mogu održavati samo na javnim površinama unutar ribarstvenog područja
- Ostali uvjeti propisani natječajem

Kriteriji odabira - prilikom ocjenjivanja projekta, prednost će se dati:

- za ulaganje koje doprinosi očuvanju okoliša (ublažavanju klimatskih promjena)
- za ulaganja koja doprinose promicanju primijenjenog istraživanja i inovacija
- za ulaganja koja doprinose promicanju partnerstva između znanstveno-istraživačkih organizacija/institucija i poduzetnika
- za ulaganja koja doprinose promicanju digitalnih proizvoda i platformi kroz promicanje razvoja i primjene digitalnih rješenja
- ulaganjima koja promoviraju ribarstvenu baštinu
- ulaganjima koja imaju edukativan sadržaj pripreme proizvoda ribarstva i akvakulture
- za ulaganja koja su posjetiteljima dostupna tokom cijele godine ovisno o tipu ulaganja
- ostali kriteriji propisani natječajem

Indikativni intenzitet potpore (konačni intenzitet potpore će biti definiran FLAG natječajem):

Intenzitet potpore iznosi 50%.

se može ostvariti sukladno odredbama čl. 14., st.2. Pravilnika o provedbi mjere III.3. „Provedba i upravljanje LRSR – provedba LRSR“, odnosno kako je propisano Prilogom I. predmetnog Pravilnika.

Maksimalni iznosi potpore po projektu/ indikativan udio u ukupnoj alokaciji za provedbu operacija: odredit će se natječajem /22,37% (380.000,00 €) **Predviđeni broj projekata: 2**

Predviđeni broj zadržanih radnih mjesta: 10

Aktivnosti suradnje među dionicima: 2

Mjera: M 2.A.2. Vizualni identitet i poticanje turizma povezanog s ribarstvom

Opis mjere: Mjera je usmjerena na podršku razvoju turizma povezanog s ribarstvenim (obalnim) područjem, s ciljem iskorištavanja bogate ribarske tradicije područja te promocije regije kao atraktivne turističke destinacije (što je u skladu s identificiranom potrebom **P6**). Ova mjera naglašava turizam povezan s ribarstvom i potencira oblike turizma koji uključuju upotrebu plovila u smislu izletničkih i sl. tura, pa se na taj način, u okviru ove LRSR naziva „ribarstveni“ turizam. Ribarstveni turizam, odnosno oblici turizma povezani s ribarstvenim/obalnim područjem, mogu biti ključni za razvoj regije jer doprinose smanjenju sezonalnosti turizma, smanjuju ekonomsku ovisnost o ribarstvu, smanjuju upotrebu resursa te potiču diverzifikaciju lokalnog gospodarstva i ekonomski rast. U okviru ove mjere, podržava se razvoj vizualnog identiteta, koji doprinosi prepoznatljivosti regije i njenih turističkih atrakcija. Davanjem prednosti projektima koji provode mladi i omogućavanjem ulaganja u OIE se odgovara na potrebe **P1** i **P11**.

Indikativni prihvatljivi korisnici (konačni prihvatljivi korisnici će biti definirani FLAG natječajem):

- fizička ili pravna osoba u rangu mikro ili malog poduzeća sukladno definiciji iz Preporuke Komisije 2003/361/EZ od 6. svibnja 2003. o definiciji mikro, malih ili srednjih poduzeća (Službeni list Europske unije L 124, 20.05.2003.) vlasnik plovila
- JLS, TZ

Indikativne prihvatljive aktivnosti (konačne prihvatljive aktivnosti će biti definirane FLAG natječajem):

- Ulaganja u ne-ribolovnu opremu na plovilima za potrebe „ribarstvenog“ turizma u skladu s definiranim vizualnim identitetom
- Nabavu i postavljanje unificiranih oznaka, logoa ili boja u skladu s definiranim vizualnim identitetom
- Nabavu i postavljanje uniformiranih tendi ili zaštitnih navlaka u skladu s definiranim vizualnim identitetom
- Izradu i postavljanje informativnih tabla ili oznaka koje promoviraju zajednički vizualni identitet
- Ulaganja u vanjsko osvjetljenje plovila u skladu s definiranim vizualnim identitetom
- Ulaganja u digitalne platforme za promociju zajedničkog vizualnog identiteta plovila
- Ulaganja u OIE
- Ulaganja u marketinške aktivnosti (dizajn, lektoriranje, logo, izrada foto i video materijala i sl.)
- Opći troškovi

Kriteriji prihvatljivosti:

- Ulaganje temeljem prihvatljivih aktivnosti može provoditi subjekt sa ribarstvenog područja
- Ulaganje temeljem prihvatljivih aktivnosti mogu se provoditi samo unutar ribarstvenog područja i na području s kojima graniči ribarstveno područje, ali ne izvan ribolovnih zona B i E
- Ulaganje temeljem prihvatljivih aktivnosti ne uključuju radove na popravku (osim za potrebe bojanja), ulaganja u opremu kojom se povećava sposobnost ribarskog plovila za pronalazak ribe (u slučaju ribarskih plovila, ako je primjenjivo), ribarske alate ili rekonstrukcijske radove koji povećavaju kapacitet ribarskog plovila (ako je primjenjivo)
- Ulaganjem temeljem prihvatljivih aktivnosti ne smije se odnositi na istraživački ribolov
- Ulaganjem temeljem prihvatljivih aktivnosti na ribarskim plovilima (odnosno ako se odnose na ribarska plovila) nisu prihvatljiva na ribarskim plovilima koja su obavljala ribolovne aktivnosti manje od 60 ribolovnih dana godišnje tijekom dvije kalendarske godine koje su prethodile godini u kojoj je podnesen zahtjev za potporu

- Ostali uvjeti propisani natječajem

Kriteriji odabira - prilikom ocjenjivanja projekta, prednost će se dati:

- projektima koje provode mladi ribari
- za ulaganje koje doprinosi očuvanju okoliša (ublažavanju klimatskih promjena)
- za ulaganja koja doprinose promicanju primijenjenog istraživanja i inovacija
- za ulaganja koja doprinose promicanju partnerstva između znanstveno-istraživačkih organizacija/institucija i poduzetnika
- za ulaganja koja doprinose promicanju digitalnih proizvoda i platformi kroz promicanje razvoja i primjene digitalnih rješenja
- projektima koji se provode na tradicionalnim (drvenim) plovilima
- za ulaganje u OIE
- projektima koji provode pripadnici GSR-a
- ostali kriteriji propisani natječajem

Indikativni intenzitet potpore (konačni intenzitet potpore će biti definiran FLAG natječajem):

Intenzitet potpore iznosi 50%.

Povećanje intenziteta potpore se može ostvariti sukladno odredbama čl. 14., st.2. Pravilnika o provedbi mjere III.3. „Provedba i upravljanje LRSR – provedba LRSR“, odnosno kako je propisano Prilogom I. predmetnog Pravilnika.

Maksimalni iznosi potpore po projektu/ indikativan udio u ukupnoj alokaciji za provedbu operacija:

odredit će se natječajem /1,41% (23.877,66 €) **Predviđeni broj projekata: 3**

Predviđeni broj zadržanih radnih mjesta: 1

Prioritet: P 2.B. Promicanje ekološke održivosti i upravljanja okolišem u ribarskom i turističkom sektoru

Mjera: M 2.B.1. Ulaganje u održivi razvoj ribarstvenog područja

Opis mjere: Svrha ove mjere je promicanje ekološki održive upotrebe resursa u gospodarskom razvoju ribarskog područja. Sredstva su predviđena za sufinanciranje planiranja, organizacije i provedbe aktivnosti povezanih s održivim razvojem ribarskih i akvakulturnih sektora, uključujući ekološke akcije (čišćenje podmorja), edukacije, sajmove, koncerte i druge javne događaje. Mjera također obuhvaća poboljšanje opreme/infrastrukture, edukativne programe, inovacije i promociju lokalne ribarske baštine kako bi se potaknula ekonomska održivost i očuvanje kulturne i prirodne baštine. Ovom mjerom se odgovara na potrebe prepoznate pod oznakama **P9** i **P10**, a davanjem prednosti mladim ribarima i ulaganjima u OIE se odgovara na **P1** i **P11**.

Indikativni prihvatljivi korisnici (konačni prihvatljivi korisnici će biti definirani FLAG natječajem):

- JLS / ŽLU / LU / koncesionari / TZ / komunalno poduzeće / vatrogasna društva
- Organizacije civilnog društva / ronilački klubovi

Indikativne prihvatljive aktivnosti (konačne prihvatljive aktivnosti će biti definirane FLAG natječajem):

- a) Troškovi organiziranja akcija čišćenja podmorja i/ili priobalja (vreće za sakupljanje otpada, opskrba hranom i pićem sudionika volontera, troškovi angažiranja hitne pomoći i sl.)
- b) Troškovi zbrinjavanja otpada
- c) Uključivanje lokalnog stanovništva i posjetitelja u aktivnosti očuvanja biološke raznolikosti kroz njihovu edukaciju, prikupljanje otpada, ponovnu uporabu i/ili reciklažu istoga
- d) Recikliranje otpada, odnosno podrška stvaranju inovativnih proizvoda iz otpada prikupljenog iz mora
- e) Troškovi najma ili nabave ronilačke i popratne opreme
- f) Troškovi najma ili nabave opreme za pružanje prve pomoći te opreme za spašavanje za potrebe provođenja akcija čišćenja podmorja i/ili priobalja
- g) Troškovi izgradnje i/ili rekonstrukcije i/ili adaptacije i/ili uređenja prostora u kojem se čuva oprema nabavljena kroz operaciju/projekt
- h) Nabava i/ili održavanje i/ili opremanje višenamjenskog plovila za održavanje eko-akcija čišćenja mora i priobalja i/ili održavanje luka i/ili održavanje znanstveno stručnih aktivnosti, i/ili monitoring, i/ili radionice za jačanje svijesti o potrebi zaštite mora i priobalja i promicanja istog
- i) Troškovi ulaganja povezanih sa prevencijom i sanacijom onečišćenja podmorja i/ili priobalja (plutajuće brane, tlačne šprice za aplikaciju disperzanta i odmašćivača i sl.)
- j) Osmišljavanje i organiziranje edukativnih/promotivnih kampanja, sajмова, koncerata i drugih javnih događanja (troškovi angažmana profesionalnih umjetnika, animatora i sl., troškovi prehrane i noćenja za sudionike, troškovi nagrada, troškovi osmišljavanja i izrade edukativnih materijala i sl.)
- k) Troškovi osmišljavanja, organizacije i provedbe gastronomskih događanja

l) Ulaganja u marketinške aktivnosti (komunikacijski i/ili marketinški plan, dizajn, lektoriranje, prijevod, logo, izrada foto i video materijala, izrada promidžbenog materijala, nastupi na sajmovima/manifestacijama, oprema za marketinške aktivnosti i sl.) h) Opći troškovi
Kriteriji prihvatljivosti: - Ulaganje temeljem prihvatljivih aktivnosti može provoditi subjekt sa ribarstvenog područja - Ulaganje temeljem prihvatljivih operacija mora biti unutar ribarstvenog područja - Ostali uvjeti propisani natječajem
Kriteriji odabira – prilikom ocjenjivanja projekta, prednost će se dati: - za ulaganje koje doprinosi očuvanju okoliša (ublažavanju klimatskih promjena) - za ulaganja koja doprinose promicanju primijenjenog istraživanja i inovacija - za ulaganja koja doprinose promicanju partnerstva između znanstveno-istraživačkih organizacija/institucija i poduzetnika - za ulaganja koja doprinose promicanju digitalnih proizvoda i platformi kroz promicanje razvoja i primjene digitalnih rješenja - za provedbu edukativnih aktivnosti - projektima koji svojim aktivnostima promoviraju očuvanje ribljeg fonda - projektima koji promoviraju lokalni ulov - ostali kriteriji propisani natječajem
Indikativni intenzitet potpore (konačni intenzitet potpore će biti definiran FLAG natječajem): Intenzitet potpore iznosi 50%. Povećanje intenziteta potpore se može ostvariti sukladno odredbama čl. 14., st.2. Pravilnika o provedbi mjere III.3. „Provedba i upravljanje LRSR – provedba LRSR“, odnosno kako je propisano Prilogom I. predmetnog Pravilnika.
Maksimalni iznosi potpore po projektu/ indikativan udio u ukupnoj alokaciji za provedbu operacija: odredit će se natječajem /2,65 % (45.000,00 €) Predviđeni broj projekata: 3 Predviđeni broj zadržanih radnih mjesta: 3 Aktivnosti suradnje među dionicima: 3

5.4. Projekti suradnje

LAGUR Tramuntana, je usmjeren jačanju svojih kapaciteta i uloge u ribarstvenoj/obalnoj zajednici. Kako bi to postigli LAGUR Tramuntana planira sudjelovati u projektima suradnje u svrhu poboljšavanja nacionalnog i međunarodnog iskustva. U središtu ovih napora je osiguranje kvalitetnog transfera znanja unutar obalnih zajednica, odnosno sektora ribarstva i srodnih djelatnosti te plave ekonomije. Projekti suradnje pružit će primjere dobre prakse te će biti temeljeni na inovacijama i partnerskoj provedbi. Ključna točka ovih napora je suradnja među LAGUR-ima. Kroz umrežavanje, LAGUR Tramuntana teži prijenosu i razmjeni znanja i iskustava koji su od presudne važnosti za razvoj ribarskih zajednica u partnerkom duhu. U nastavku su navedena tematska područja koja su prepoznata kao ključna za projekte suradnje:

Povezivanje sektora ribarstva i turizma: fokus je na kratkim lancima opskrbe, razvoju gastronomske ponude te promociji kvalitetnih autohtonih proizvoda. Cilj je integrirati sektore ribarstva i turizma na način koji je održiv i koristan za lokalnu zajednicu.

Razmjena iskustava i umrežavanje: ovo područje se fokusira na razmjeni iskustava i umrežavanju s ciljem jačanja sektora ribarstva, uspostavljanja kratkih lanaca opskrbe i promicanju održivog razvoja područja.

Edukacija i osposobljavanje: planirane aktivnosti unutar ovog tematskog područja su usmjerene na edukaciju ribara, mladih, nezaposlenih te promicanje samozapošljavanja i razvoja digitalnih vještina.

Očuvanje i valorizacija ribolovne i maritimne baštine: prijenos znanja i vještina u sektorima ribarstva turizma i povezanih sektora kroz valorizaciju ribolovne i maritimne baštine te inovativne oblike prezentacije.

Očuvanje okoliša: fokusiranje na kružno gospodarstvo, smanjenje otpada, očuvanje bioraznolikosti i investiranje u prirodne resurse.

Klimatska prilagodba: projekti će poticati prilagodbu klimatskim promjenama i jačati otpornost obalnih područja.

Energetska efikasnost: uspješna primjena energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije u sektorima ribarstva i srodnim sektorima.

Ciljevi klimatske neutralnosti: fokus je na razvoju obnovljivih izvora energije, dekarbonizaciji pomorskog prometa i ribarstva te ozelenjivanju luka.

Kroz ovakve projekte suradnje, LAGUR Tramuntana teži ostvarivanju dugoročne suradnje s ostalim LAGUR-ima unutar zemlje i Europske unije, pružajući priliku za zajednički razvoj i održivi napredak, a u skladu s plavim rastom.

5.5. Dodjeljivanje većeg intenziteta potpore

Povećanje intenziteta potpore se može ostvariti sukladno odredbama čl. 14., st.2. Pravilnika o provedbi mjere III.3. „Provedba i upravljanje LRSR – provedba LRSR“, odnosno kako je propisano Prilogom I. predmetnog Pravilnika (LRSR Pravilnik).

U slučaju dodjeljivanja većeg intenziteta potpore, korisnik je obavezan omogućiti javni pristup rezultatima projekta sukladno odredbama LRSR Pravilnika. Ako je dodijeljen veći intenzitet potpore, odnosno udovoljeno je predloženim uvjetima, intenzitet potpore može biti 100%, neovisno o sektoru kojem pripada korisnik.

5.6. Sinergijski karakter LRSR-a

5.6.1. Plavo gospodarstvo i doprinos ciljevima iz članka 29. Uredbe (EU) br. 2021/1139 i PRARH

Lokalni razvoj pod vodstvom zajednice se provodi u okviru Prioriteta 3. Omogućivanje održivog plavoga gospodarstva u obalnim, otočnim i kopnenim područjima te poticanje održivog razvoja ribarskih i akvakulturnih zajednica i istoimenog Specifičnog cilja kako je definirano u članku 29. Uredbe (EU) br. 2021/1139 i u okviru Programa za ribarstvo i akvakulturu Republike Hrvatske za programsko razdoblje 2021.-2027. godine.

Program naglašava kako lokalne zajednice trebaju optimizirati mogućnosti održivog plavog gospodarstva, posebno u ribarstvu i akvakulturi. Planirana je podrška za inovativne pristupe, dodavanje vrijednosti proizvodima, diversifikaciju aktivnosti i razvoj male infrastrukture. Naglasak je na jačanju okolišnih, kulturnih, socijalnih i ljudskih resursa, kao i poticanju uključivanja obitelji i zajednice.

Doprinos Prioritetu 3. Omogućivanje održivog plavoga gospodarstva u obalnim, otočnim i kopnenim područjima te poticanje održivog razvoja ribarskih i akvakulturnih zajednica se postiže prihvatljivim ulaganjima/aktivnostima u okviru planirani mjera, prioriteta, odnosno ciljeva.

Kvalitetni lokalni proizvodi ribarstva i akvakulture često nemaju prepoznatljiv identitet na tržištu. Unaprjeđenje brendiranja može pomoći u diferencijaciji tih proizvoda, povećanju njihove prepoznatljivosti i marketinške vrijednosti, te omogućavanju veće konkurentnosti na tržištu. Ulaganjima u malu infrastrukturu/opremanje kao i ulaganja kojima se omogućava održivost ribolova se stvaraju preduvjeti za kvalitetni proizvod. Takva ulaganja su planirana u

Mjeri M 1.A.1.: Povećanje vrijednosti tradicionalnim lokalnim proizvodima ribarstva i akvakulture i Mjeri: M 1.A.2. Radionice za ribarska plovila, opremu i alate.

Uzajamna suradnja i udruživanje dionika u ribarstvu može pridonijeti jačanju pregovaračke moći, boljoj organizaciji i zajedničkom nastupu na tržištu, čime se doprinosi održivosti i konkurentnosti sektora, što se pokušava postići prihvatljivim aktivnostima/ulaganjima u okviru Mjere M 1.B.1.: Poticanje udruživanja pripadnika sektora ribarstva.

Očuvanje tradicije, znanja i kulture ribarstva je ključno za očuvanje identiteta ribarskih zajednica. Promoviranje ribarske baštine kroz turizam i edukaciju može dodatno valorizirati ovu baštinu i pridonijeti ekonomskom razvoju zajednica. Osim prihvatljivih ulaganja/aktivnosti u okviru mjera planiranih u okviru Cilja 2. Očuvanje i promocija ribarske baštine i ekološke održivosti omogućavanjem većeg intenziteta potpore prijaviteljima koji spadaju u kategoriju „mladih ribara“ kako je opisano u ovoj strategiji doprinosi se smanjivanju depopulacije i potiče interes mladih za uključivanje u sektor ribarstva.

Na takav način se direktno stvaraju preduvjeti za očuvanje tradicije, znanja i kulture ribarstva odnosno održivog razvoja ribarskih i akvakulturnih zajednica.

Održivi pristup ribolovu, zaštita morskog okoliša i promocija ekološki prihvatljivih praksi su ključni za dugoročnu održivost sektora. Kroz mjere poput primjene ekološki prihvatljivih tehnologija, edukacije i osvještavanja, te ulaganja u obnovljive izvore energije, ribarstvene zajednice mogu biti predvodnici u očuvanju morskih resursa i borbi protiv klimatskih promjena.

U zaključku, svi navedeni prioriteti i mjere direktno doprinose osnovnom cilju omogućavanja održivog plavoga gospodarstva u obalnim, otočnim i kopnenim područjima i poticanju održivog razvoja ribarskih i akvakulturnih zajednica. Svaka od ovih mjera adresira ključne izazove i prilike u ribarstvenom sektoru i pomaže u postizanju sveobuhvatnog pristupa održivom razvoju.

5.6.2. Usklađenost s županijskim Planovima razvoja (Primorsko-goranske i Ličko-senjske županije)

LRSR LAGUR-a Tramuntana predstavlja ključni instrument za promicanje održivog razvoja lokalne ribarske zajednice na području LAGUR-a Tramuntana. Iako se LRSR prvenstveno temelji na potrebama lokalnog razvoja, treba biti usklađen s ostalim bitnim dokumentima o razvoju kao što su županijske razvojne strategije, u kontekstu održivog razvoja, razvoja malog i srednjeg poduzetništva, turizma, itd.).

LRSR LAGUR-a Tramuntana je usko povezana s Planom razvoja Primorsko-goranske županije (PRPGŽ) i Planom razvoja Ličko-senjske županije (PRLSŽ) i posebnim ciljevima (PC) kroz sljedeće aspekte:

Demografski oporavak: LRSR LAGUR-a Tramuntana u okviru Cilja 3. daje važnost smanjenju depopulacije. Cilj 3. je bitan horizontalni Cilj i naglašen je davanjem prioriteta projektima koji stvaraju nova radna mjesta i daje veći intenzitet potpore korisnicima u LRSR kategoriji „mladi ribar“. (Cilj 3 LRSR= PC 2.2. PRPGŽ = PC7 PLLSŽ).

Održivo korištenje prirodnih resursa: Svi dokumenti naglašavaju važnost očuvanja i održivog korištenja prirodnih resursa, (posebno morskih), radi očuvanja bioraznolikosti i održivog razvoja ribarskih zajednica. (Cilj 2 LRSR = PC 3.3 PRPGŽ= PC2 i PC3 PRLSŽ).

Ekonomski razvoj: LRSR LAGUR-a Tramuntana teži promociji lokalnog gospodarstva kroz ribarstvo, akvakulturu i povezane aktivnosti. Ovo se uklapa u širi okvir razvojnih Planova koji potiču ekonomski razvoj županija kroz različite sektore, uključujući ribarstvo. (Cilj 1 LRSR = PC 1.1.,1.2. i 1.3 PRPGŽ = PC1 i PC2 PRLSŽ).

Socijalna kohezija i uključenost: Svi dokumenti prepoznaju važnost socijalne kohezije i potrebu za integracijom svih članova društva u procese razvoja, pružajući jednake prilike i potičući aktivno sudjelovanje građana. (Svi ciljevi LRSR= svi posebni ciljevi PRPGŽ i PRLSŽ).

Edukacija i osposobljavanje: LRSR LAGUR-a Tramuntana naglašava važnost edukacije i osposobljavanja lokalnih ribara i dionika u ribarstvenom sektoru. To je u skladu s Planovima razvoja koji potiču kontinuirano obrazovanje i osposobljavanje građana u svim sektorima. (Cilj 2 LRSR = 4.1. PRPGŽ = PC6 PRLSŽ).

Suradnja i partnerstvo: LRSR LAGUR-a Tramuntana promiče suradnju među lokalnim dionicima i partnerstva s drugim sektorima. To je usklađeno s Planovima razvoja koji također teže jačanju partnerstava i umrežavanju na različitim razinama.

Očuvanje kulturne i prirodne baštine: Svi dokumenti naglašavaju važnost očuvanja i valorizacije kulturne i prirodne baštine regije, te promicanje turizma temeljenog na baštini. (Cilj 2 LRSR= PC 3.1. PRPGŽ= PC4, PC5, PC 9 PRLSŽ)

Ekološka održivost: LRSR LAGUR-a Tramuntana i Planovi razvoja promiču ekološke prakse, očuvanje okoliša i smanjenje utjecaja na klimatske promjene. (Svi ciljevi LRSR =PC 3.1. i 3.2. PRPGŽ = PC3 PRLSŽ)

LRSR Tramuntana dopunjuje i podržava šire ciljeve i prioritete postavljene u Planu razvoja Primorsko-goranske županije i Planu razvoja Ličko-senjske županije, stvarajući koherentan i sinergijski okvir za održivi razvoj regija.

5.6.3. Jačanje veza između različitih sektora i različitih vrsta dionika u okviru ribarstvenog područja

Jačanje veza između različitih sektora i različitih vrsta dionika unutar ribarstvenog područja ključno je za postizanje sveobuhvatne i koherentne lokalne razvojne strategije (u ribarstvu). LAGUR Tramuntana je jačanje tih veza, ostvario sljedećim pristupom:

Međusektorski radni sastanci: Prilikom izrade ove LRSR, LAGUR je organizirao 15 radnih sastanaka/radionica na kojima su sudjelovali predstavnici različitih sektora (ribarstvo, turizam, ugostiteljstvo, civilni i javni sektor). Radni sastanci su se održavali po cijelom području i omogućili su razmjenu informacija (putem rasprava), usklađivanje inicijativa/projektnih prijedloga (grupiranje po prioritetima) i razvoj zajedničkog/povezanog cilja što je doprinijelo smanjivanju sukoba interesa između različitih sektora unutar istog područja i određivanje područja kao gastronomske destinacije. Na takav način LAGUR je **promicao važnost sektorske suradnje i prednosti koje donosi**, a što je direktno rezultiralo osmišljavanjem mjere M 1.B.1. *Poticanje udruživanje pripadnika sektora ribarstva*.

Osim toga na svim radionicama djelatnici LAGUR-a su educirali sve sudionike o dosadašnjoj provedbi LRSR, rezultatima provedenih projekata, o nacionalnim mjerama i budućem Programskom razdoblju 2021.-2027. Time je **zajednički educirao/obučavao/podizao svijest** svih zainteresiranih (različitih) sudionika (u smislu različite sektorske pripadnosti) dodatno pridajući važnost pripadnosti lokalnoj obalnoj zajednici i time potencirajući međusobno jačanje veza.

Mrežne platforme: LAGUR na svojoj mrežnoj stranici i Facebook profilu redovito objavljuje različite informacije o natječajima, zanimljivostima s područja, relevantnim nacionalnim mjerama/natječajima/zakonodavstvu, stanju provedbe, pitanja i odgovore, kontakt podatke, različite ankete (putem obrazaca), rezultate evaluacija, rasprave i sl. Održavanjem online platformi gdje dionici mogu dobiti i dijeliti informacije, najbolje prakse, istraživanja i druge relevantne informacije se potiče suradnja i inovacije među različitim sektorima.

Mjere LRSR: LAGUR mjere su osmišljene sukladno SWOT analizi i identificiranim potrebama, pri čijoj su izradi u potpunosti sudjelovali pripadnici različitih sektora s područja

što se vidi iz prihvatljivih aktivnosti i prihvatljivih korisnika. Prilikom određivanja intenziteta potpore i raspodjele sredstava prihvaćen je zajednički konsenzus što je također potaknulo zajedništvo i ojačalo veze između različitih sektora i različitih vrsta dionika unutar ribarstvenog područja.

Redovito praćenje i evaluacija: LAGUR ima uspostavljene mehanizme (OO sastavljen od pripadnika različitih sektora s područja i transparentne procedure) za redovito praćenje i evaluaciju učinkovitosti provedbe LRSR te ih po potrebi prilagođava s ciljem prilagodbe aktivnosti prema stvarnim potrebama i izazovima. Rezultati evaluacije su javno dostupni i prezentiraju se na skupštini LAGUR-a (i svim zainteresiranima putem mrežnih platformi), a koja se sastoji od predstavnika različitih sektor koji zajednički raspravljaju i pronalaze rješenja za svoje područje i zajednicu.

Kroz ove pristupe, LAGUR jača veze između različitih sektora i dionika, čime se osigurava koherentan i sveobuhvatan pristup održivog razvoja ribarstvenog područja.

5.6.4. Doprinos održivom plavom gospodarstvu i prioritetnim područjima strategije pametne specijalizacije (S3)

LRSR doprinosi održivom plavom gospodarstvu i prioritetnim područjima strategije pametne specijalizacije (S3) na sljedeće načine.

Uspostavljanjem partnerstava: LRSR djeluje kao katalizator u uspostavljanju partnerstava između znanstvenih institucija te industrijskih i poslovnih sektora. Kroz ovakve partnerstva, gospodarski sektor će dobiti pristup najnovijim znanstvenim istraživanjima i tehnološkim inovacijama, dok znanstvene institucije mogu primijeniti svoja istraživanja u stvarnom svijetu, što rezultira opipljivim inovacijama. Inovacijama se daje prednost u svim mjerama davanjem većeg intenziteta potpore.

Istraživački i razvojni projekti: Ova LRSR, u okviru svih mjera podržava suradničke istraživačke i razvojne projekte koji su usredotočeni na izazove i mogućnostima plavog gospodarstva. Ovi projekti mogu biti usmjereni na razvoj održivih tehnologija ribolova, akvakulture, obnovljivih izvora energije s mora i drugih relevantnih područja.

Promicanje digitalizacije: U današnjem dobu digitalne transformacije, primjena digitalnih rješenja u plavom gospodarstvu može dovesti do veće efikasnosti, smanjenja troškova i boljeg praćenja i upravljanja resursima. LRSR može promicati razvoj i implementaciju digitalnih platformi i alata koji mogu pomoći u praćenju ribljih stokova, optimizaciji lanca opskrbe i mnogim drugim aspektima.

Edukacija i osposobljavanje: LRSR podržava programe edukacije i osposobljavanja koji se usredotočuju na prenošenje znanja i vještina potrebnih za plavo gospodarstvo. Ovo uključuje tehničke vještine, znanje o održivim praksama, kao i vještine potrebne za korištenje i implementaciju digitalnih alata i platformi.

Poticanje poduzetništva: LRSR podržava ulaganja koji se usredotočuju na start-upe i poduzetnike u plavom gospodarstvu. Kroz ovakva ulaganja, poduzetnici mogu dobiti pristup mentorstvu, financiranju, mrežnim resursima i drugim potrebama kako bi razvili i skalirali svoje inovacije.

6. MEHANIZMI I NAČINI UPRAVLJANJA, PRAĆENJA I EVALUACIJE (NAČIN UPRAVLJANJA PROVEDBOM, NADZORA PROVEDBE I OCJENJIVANJA USPJEŠNOSTI PROVEDBE STRATEGIJE), KOJIMA SE DOKAZUJU KAPACITETI LOKALNE AKCIJSKE SKUPINE ZA PROVEDBU LRSR-A

6.1. Opis partnerstva

LAGUR Tramuntana osnovan je 14.12.2016. i od tada implementira CLLD pristup. Svoj rad organizira sukladno zakonskim propisima i Statutu. U početku je imao 12 članova iz različitih sektora - javnog, civilnog i gospodarskog sektora ribarstva (GSR). Danas, broj članova je narastao na 25, uključujući 14 predstavnika GSR, 5 iz javnog i 6 iz civilnog sektora.

Upravni odbor se sastoji od 7 članova, podijeljenih na:

3 člana iz gospodarskog sektora

2 člana iz civilnog sektora

2 člana iz javnog sektora

LAGUR Tramuntana lokanim dionicima stoji na raspolaganju za različite usluge, od savjetodavne pomoći do osiguranja protoka informacija i održavanja komunikacije s nadležnim tijelima. Također, angažiran je u osposobljavanju lokalnih dionika kroz edukacije i promociju održivog razvoja ribarstvenog područja. Ured LAGUR-a je smješten u Karlobagu na adresi Trg dr. Franje Tuđmana 2, 53288 Karlobag, zaposleno je troje ljudi i voditeljica koji provode niz kontinuiranih aktivnosti tijekom godine. To uključuje informiranje o financiranju iz EU fondova, praćenje pravne regulative, raspisivanje natječaja, kao i kontinuiranu komunikaciju s javnošću putem društvenih medija i vlastite mrežne stranice.

U svojoj višesektorskoj strukturi, LAGUR Tramuntana zastupa interese različitih dionika i služi kao most između lokalne zajednice i institucionalnih tijela. LAGUR se trudi ostvariti održiv razvoj ribarstvenog sektora i povećati znanje i svijest o održivim praksama u lokalnoj zajednici.

6.2. Kapacitet LAGUR-a za provedbu LRSR

6.2.1. Ljudski kapacitet

Predsjednik i Voditelj LAGUR-a zaduženi su za zastupanje i predstavljanje LAGUR-a, kao i za organizaciju i koordinaciju rada LAGUR-a i njegovog Upravnog odbora. Oni su odgovorni za izvršenje usvojenog plana rada i provedbu odluka koje donose ostala tijela LAGUR-a.

Operativni rad LAGUR-a povjeren je stručnim zaposlenicima koji se brinu za opće, stručne, administrativne i druge aspekte funkcioniranja organizacije. Na čelu tima je je voditeljica LAGUR-a, koja ima dugogodišnje iskustvo u provedbi CLLD pristupa i provedbi LRSR-a. Ostali ključni zaposlenici uključuju jednu stručnu suradnicu za LRSR, te dva zaposlenika, koji obavljaju dužnosti administratora za LRSR.

Osim zaposlenika, LAGUR se oslanja i na rad volontera koji dodatno promoviraju vrijednosti LAGUR-a i doprinose održivom razvoju ribarstvenog područja. Njihov angažman ima posebnu ulogu u podizanju svijesti o ciljevima i aktivnostima LAGUR-a te uključivanju šire lokalne zajednice u te napore.

Upravni odbor je upravljačko tijelo LAGUR-a i zadužen je za **provođenje odluka** koje su donesene na Skupštini i od strane drugih tijela organizacije. Upravni odbor **brine o** primjeni LEADER načela te **izrađuje godišnji plan rada i financijski plan** za sljedeću kalendarsku godinu. Upravni odbor se sastoji od: 7 članova od kojih su **3 predstavnici gospodarskog**

sektora ribarstva, 2 su predstavnika javnog sektora i 2 predstavnika civilnog sektora, te se vodilo računa o tome da su u Upravnom odboru zastupljene sve JLS.

Skupština LAGUR-a usvaja godišnji plan rada i financijski plan, kao i godišnje izvješće o radu. Osim toga, Skupština **odlučuje o promjeni ciljeva, djelatnosti, prestanku rada i raspodjeli preostale imovine** LAGUR-a. Skupština se sastoji od 25 članova od kojih je **14 članova iz gospodarskog sektora ribarstva, 5 članova iz javnog sektora i 6 članova iz civilnog sektora.**

Predstavnici javnog sektora u LAGUR-u su iskusni predstavnici lokalnih samouprava. Gospodarski sektor čine ribari i ugostitelji, dok predstavnici civilnog sektora promoviraju održivi i ekološki razvoj te očuvanje tradicijske baštine.

Sastav LAGUR-a, na razini donošenja (Skupština) i provođenja odluka (Upravni odbor) jasno prikazuje tripartitno partnerstvo sastavljeno od relevantnih lokalnih dionika i jasno su podijeljene zadaće među tim tijelima u svrhu uspješne i transparentne provedbe LRSR.

Za obavljanje poslova računovodstva angažiran je računovodstveni tim koji ima iskustvo u radu s organizacijama civilnog društva koje provode EU projekte.

LAGUR Tramuntana, djelujući kao info točka, pruža savjete lokalnim dionicima o financiranju iz relevantnih EU programa. Djelatnici LAGUR-a nose bogato iskustvo iz prošlog programskog razdoblja temeljeno na uspješno provedenim mjerama u i izvan okvira LRSR. U okviru aktivnosti LAGUR-a organizirane su razne edukacije, radionice i konferencije, te su podržani brojni projekti koji su u skladu s razvojnim ciljevima. Kroz edukacije, radionice i savjetovanja, djelatnici i volonteri LAGUR-a prenose svoja znanja i iskustva na lokalne dionike, s ciljem podizanja gospodarske aktivnosti i korištenja EU fondova.

Ovo sveukupno iskustvo djelatnika sada se prenosi i u novom programskom periodu i koristi za poticanje održivog lokalnog razvoja.

6.2.2. Financijski kapacitet

U dosadašnjem razdoblju, LAGUR je svoje poslovanje financirao uglavnom iz OPPRRH (iz mjere III.3. »Provedba strategija lokalnog razvoja – operacije koje podupiru FLAG-ovi (uključujući tekuće troškove i troškove vođenja)), iz vlastitih izvora, konkretno iz članarina, kao i iz različitih dostupnih financijskih instrumenata. Iznosi članarina su utvrđeni odlukom Skupštine LAGUR-a i prilagođeni su financijskim mogućnostima članova. Na godišnjoj razini, gradovi doprinose s iznosom od približno 1.327,23 EUR, općine s 929,06 EUR, dok gospodarski i civilni sektor plaćaju 26,54 EUR.

LAGUR će i u budućem periodu za potrebe svog rada koristiti sredstva namijenjena tekućim troškovima i upravljanju LRSR u okviru Programa za ribarstvo i akvakulturu Republike Hrvatske (PRARH). Maksimalan iznos sredstava za tekuće troškove i troškove vođenja je 25% ukupnih javnih izdataka planiranih u okviru LRSR-a. Osim tih izvora, LAGUR također planira koristiti financijska sredstva dobivena članarinom i provedbom različitih projekata koji su financirani iz EU i nacionalnih izvora. U slučaju potrebe dostupne su različite kreditne linije. Na taj način, LAGUR nastoji osigurati stabilnost i održivost svog financijskog kapaciteta.

6.3. Praćenje i evaluacija LRSR

Odbor za praćenje i evaluaciju LRSR (OPE) nosi ključnu odgovornost praćenja i evaluacije LRSR. Odbor se sastoji od zaposlenika i članova LAGUR-a i po potrebi uključuje vanjske stručnjake. Članovi su educirani za praćenje i evaluaciju te prate jasne procedure izvještavanja. OPE će voditi detaljnu bazu podataka koja prati sve aspekte LAGUR natječaja, uključujući opće informacije, podatke o podnositeljima i projektima, rezultate projekata, posjete operacijama, odluke i status projekata. Osim toga, dodatne informacije bit će prikupljene

tijekom aktivnosti kao što su edukacije i promocije LRSR, te vanjski podaci relevantni za projekt. Svi prikupljeni podaci bit će periodički prezentirani, a izvještaji odbora bit će javno dostupni.

6.3.1. Indikatori za Mjerenje Učinka LRSR

Za praćenje učinkovitosti LRSR koriste se specifični indikatori navedeni u Prilogu 3. Oni brojčano i postotno prikazuju ciljne vrijednosti i očekivane rezultate do kraja provedbe LRSR.

6.3.2. Vrednovanje LRSR

Podaci prikupljeni za LRSR koriste se za izradu različitih izvještaja propisanih od strane Upravljačkog tijela. Izvještaje pripremaju zaposlenici LAGUR-a, a neki od njih uključuju informacije o kontrolama, sastancima, aktivnostima i financijskim detaljima projekta. Evaluacija LRSR je odgovornost OPE-a. Ako se identificira potreba za dodatnom evaluacijom, provodit će se što je brže moguće, a nalazi će se prezentirati na sjednicama LAGUR-a.

6.4. Opis postupka odabira projekta na razini LAGUR-a

Prilikom definiranja tijela za odabir projekata, naglasak je stavljen na razdvajanje funkcija. Detalji su opisani u Priručniku procedura, usklađenom s LRSR Pravilnikom, a informacije o natječajima dostupne su na mrežnim stranicama LAGUR-a.

Ključna tijelo je Upravni odbor LAGUR-a (UO koji vrši konačan odabir. Ako postoji sukob interesa, odlučuje drugo nadležno tijelo ili Skupština LAGUR-a. Nakon odobrenja LRSR, LAGUR priprema Priručnik procedura i natječaje. Prijave prolaze administrativnu provjeru, ocjenjuju ih FLAG Administratori, a rezultati odabira se objavljuju online. Projekti moraju biti u skladu s LRSR Pravilnikom, a određena ulaganja nisu dopuštena. Opći troškovi su definirani prema nacionalnim pravilnicima i prema potrebi se prilagođavaju za svaki natječaj.

Kroz sve aktivnosti, zaposlenici FLAG-a igraju ključnu ulogu u osiguravanju da proces odabira projekata na razini LAGUR-a bude proveden na način koji je u skladu s načelima dobrog upravljanja, transparentnosti i jednakosti šansi za sve prijavitelje.

6.4.1. Opis postupka odabira projekta kada je nositelj projekta LAGUR

LAGUR može biti nositelj projekta i provoditi ga prema LRSR. Detaljan opis postupaka odabira projekta kada je nositelj projekta LAGUR bit će definiran Priručnikom procedura. Voditelj FLAG-a osigurava razdvajanje uloga kako bi se izbjegla sukobi interesa.

7. FINANCIJSKI PLAN PROVEDBE LRSR-A I RADA FLAG-A

7.1. Financijski plan

Planiranjem indikativnog financijskog plana se nastojala ostvariti ravnoteža između ulaganja u dva definirana cilja. Ova ravnoteža bazirana je na analizi projektnih prijedloga, razgovorima s potencijalnim prijaviteljima iz LAGUR-a Tramuntana te prepoznatim potrebama na tom području. Pri tom se vodilo računa o kompleksnosti provedbe, planiranoj visini ulaganja i spremnosti projekta (ishođena građevinska dozvola, pripremljene projektna dokumentacija, sređeni pravno imovinski odnosi).

Sredstva za LRSR (2023. - 2027.) dolaze iz kombinacije javnih i privatnih izvora. Javna potpora će biti 65% iz EU proračuna i 35% iz proračuna RH. Privatna sredstva predstavljaju iznose koje korisnici projekata osiguravaju sami, ili putem kredita, temeljem određenog intenziteta potpore.

Kako bi se osigurala pravovremena provedba, sredstva za financiranje tekućih troškova, LAGUR će osigurati putem članarina i po potrebi kredita.

Indikativni financijski plan, koji je detaljnije prikazan u tablici 13 i 14, pokazuje predviđeni završetak i isplatu projekata. Očekuje se da će ugovaranje biti dovršeno 2-3 godine prije finalne isplate svakog projekta.

Za ostvarivanje općeg cilja C1, koji se odnosi na Poboljšanje infrastrukture i kapaciteta u ribarstvu i turizmu u okviru Prioriteta 1.A i Poticanje suradnje i udruživanja dionika u ribarstvu i vezanim sektorima u okviru Prioriteta 1.B je raspoređeno 55,18% od ukupnih sredstava. Opći cilj C2, u okviru Prioriteta 2.A je usmjeren na očuvanje i promociju kulturne ribarske baštine s udjelom od 17,83%, a u okviru Prioritet 2.B.: Promicanje ekološke održivosti i upravljanja okolišem u ribarskom i turističkom sektoru, udio je 1,99%. Sredstva za upravljanje strategijom, njezino praćenje i evaluaciju te vođenje, uključujući olakšavanje razmjena među dionicima iznose 25% ukupnih sredstava.

Tablica 13. Financijski plan provedbe LRSR

Cilj / mjera	Financijska alokacija (EUR)	Udio u alokaciji za operacije	Udio u ukupnoj alokaciji
Cilj 1	1.250.000,00	73,58%	55,18%
M 1.A.1.1	160.000,00	9,42%	7,06%
M 1.A.1.2	190.000,00	11,18%	8,39%
M 1.A.2.	890.000,00	52,39%	39,29%
M 1.B.1.	10.000,00	0,59%	0,44%
Cilj 2	448.877,66	26,42%	19,82%
M 2.A.1.	380.000,00	22,37%	16,78%
M 2.A.2.	23.877,66	1,41%	1,05%
M 2.B.1.	45.000,00	2,65%	1,99%
Ukupno operacije	1.698.877,66	100,00%	75,00%
Tekući troškovi i troškovi vođenja	566.292,55	n/p	25,00%
UKUPNO	2.265.170,21	n/p	100,00%

U tablici su prikazane indikativne financijske alokacije po godinama, a točni iznosi će biti predmet odluke Upravnog odbora prilikom objave FLAG natječaja.

Tablica 14. Planirani Financijski plan provedbe LRSR po godinama

Mjera LRSR	Financijska alokacija (EUR)							
	2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	Ukupno
Provedba projekata (operacija)	0	0	1.475.000,00	223.877,66	0	0	0	1.698.877,66
Tekući troškovi i troškovi vođenja	17.500,00	91.465,43	91.465,43	91.465,43	91.465,43	91.465,43	91.465,43	566.292,55
UKUPNO	17.500,00	91.465,43	1.566.645,43	315.343,09	91.465,43	91.465,43	91.465,43	2.265.170,21

7.2. Akcijski plan

Akcijski plan provedbe LRSR je indikativan te donesen sukladno financijskom planu i određen prema potrebama različitih sektora (ciljanih korisnika). Planirano je objaviti ukupno 28 natječaja. Planira se objaviti po jedan natječaj godišnje za svaku mjeru u periodu od 2024. do 2027. godine. Takav način planiranja objave LAGUR natječaja omogućuje transparentnu podršku različitim sektorima i inicijativama, a istovremeno osigurava optimalno iskorištenje raspoloživih financijskih sredstava za ostvarenje postavljenih ciljeva LRSR-a i ne stavlja nikoga u povlaštenu položaj. Akcijski plan LAGURA-a odražava predanost podršci raznolikim projektima i aktivnostima koje doprinose omogućivanju održivog plavoga gospodarstva u obalnim, otočnim i kopnenim područjima te poticanje održivog razvoja ribarskih i akvakulturnih zajednica.

Tablica 15. Planirani Akcijski plan provedbe LRSR

Mjera LRSR	2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	Ukupno
M 1.A.1.1	0	0	X	X	X	0	0	3
M 1.A.1.2	0	0	X	X	X	0	0	3
M 1.A.2.	0	0	X	X	X	0	0	3
M 1.B.1.	0	0	X	X	X	0	0	3
M 2.A.1.	0	0	X	X	X	0	0	3
M 2.A.2.	0	0	X	X	X	0	0	3
M 2.B.1.	0	0	X	X	X	0	0	3
UKUPNO	0	7	7	7	7	0	0	21

8. PRILOZI

8.1. Prilog 1. Popis Natura 2000 (Ekološka mreža) unutar područja LAGUR-a

PODRUČJA EKOLOŠKE MREŽE RH (EU EKOLOŠKE MREŽE NATURA 2000) na području Općine Lopar			
R.br.		Naziv područja	Oznaka
1.	Područja očuvanja značajna za ptice - POP (Područja posebne zaštite - SPA)	Kvarnerski otoci	HR1000033
2.	Područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove - POVS (Područja od značaja za Zajednicu - SCI)	Šuma crnike na Grguru	HR2000898
3.		Podmorje otoka Grgur i Goli	HR3000022
4.		Supetarska draga na Rabu	HR3000024
5.		Podmorje poluotoka Lopar - Rab	HR3000468
6.		Otok Rab	HR2001359
PODRUČJA EKOLOŠKE MREŽE RH (EU EKOLOŠKE MREŽE NATURA 2000) na području Grada Novalje			
R.br.		Naziv područja	Oznaka
1.	Područja očuvanja značajna za ptice - POP (Područja posebne zaštite - SPA)	SZ Dalmacija i Pag	HR1000023
2.		Kvarnerski otoci	HR1000033
3.	Područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove - POVS (Područja od značaja za Zajednicu - SCI)	Kolansko blato - Blato Rogoza	HR2000911
4.		Lun	HR2001021
5.		Uvale Svetojanj V. i M.; uvala Lusk	HR3000038
6.		Uvala Caska - od Metajne do rta Hanzina	HR3000039
7.		Pag - od uvale Luka V. do rta Krištofor	HR3000040
8.		Lun - podmorje	HR3000179
9.		Uvala Stara Novalja	HR3000180
10.		Paške stijene Velebitskog Kanala (Rt Deda - Rt Krištofer)	HR4000019
11.		Otoci Škrda i Maun	HR3000059
12.		Paška vrata	HR3000041
PODRUČJA EKOLOŠKE MREŽE RH (EU EKOLOŠKE MREŽE NATURA 2000) na području Grada Raba			
R.br.		Naziv područja	Oznaka
1.	Područja očuvanja značajna za ptice - POP (Područja posebne zaštite - SPA)	Kvarnerski otoci	HR1000033
2.	Područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove - POVS (Područja od značaja za Zajednicu - SCI)	Otok Dolin - J	HR2001419
3.		Supetarska draga na Rabu	HR3000024
4.		Zaljev Kampor na Rabu	HR3000025
5.		Zaljev Sv. Eufemije na Rabu	HR3000417
6.		Podmorje poluotoka Lopar - Rab	HR3000468
7.		Otok Rab	HR2001359

PODRUČJA EKOLOŠKE MREŽE RH (EU EKOLOŠKE MREŽE NATURA 2000) na području Grada Senja			
R.br.		Naziv područja	Oznaka
1.	Područja očuvanja značajna za ptice - POP (Područja posebne zaštite - SPA)	Velebit	HR1000022
2.		Gorski kotar i sjeverna Lika	HR1000019
3.	Područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove - POVS (Područja od značaja za Zajednicu - SCI)	Park prirode Velebit	HR5000022
4.		Gorski kotar i sjeverna Lika	HR5000019
5.		Nacionalni park Sjeverni Velebit	HR2000605
6.		Lasića špilja	HR2001442
7.		Orlovac špilja	HR2001154
8.		Podbilo	HR2001301
9.		Cret kod Klepine dulibe	HR2001317
10.		Sv. Juraj - otočić Lisac	HR3000031
11.		Uvala Ivanča	HR3000032
12.		Uvala Malin; uvala Duboka	HR3000033
13.		Uvala Zavrtnica	HR3000034
14.		Uvala Krivača	HR3000035
15.		Uvala Vrulja u Velebitskom kanalu	HR3000036
PODRUČJA EKOLOŠKE MREŽE RH (EU EKOLOŠKE MREŽE NATURA 2000) na području Općine Karlobag			
R.br.		Naziv područja	Oznaka
1.	Područja očuvanja značajna za ptice - POP (Područja posebne zaštite - SPA)	Velebit	HR1000022
2.	Područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove - POVS (Područja od značaja za Zajednicu - SCI)	Park prirode Velebit	HR5000022
3.		Uvala Jurišnica	HR3000037

Izvor: <https://www.biportal.hr/gis/>

8.2. Prilog 2. Sektor ribarstva

Tablica 16.Registriran broj aktivnih ribarskih plovila u gospodarskom ribolovu

Dužina plovila	< 12 m	12-24 m	> 24 m	Ukupno broj povlastica	< 20 kW	20-100 kW	100-300 kW	> 300 kW
Republika Hrvatska (broj plovila)	2.541	349	81	2.971	964	1.204	628	175
Ličko-senjska županija (broj plovila)	75	1	0	76	28	43	5	0
Primorsko-goranska županija (broj plovila)	510	47	12	569	164	264	119	22
Područje LAGUR-a (broj plovila)	248	20	0	268	102	126	39	1
Udio plovila LAGUR-a u LS i PG županiji	42,39%	41,67%	0,00%	41,55%	53,13%	41,04%	31,45%	4,55%
Udio (%) plovila LAGUR-a u RH	9,76%	5,73%	0,00%	9,02%	10,58%	10,47%	6,21%	0,57%

Izvor: MP, Uprava ribarstva, rujan 2023.

Tablica 17. Iskrcaj ribe u iskrcajnim mjestima na području LAGUR-a

JLS	Iskrcajno mjesto	Iskrcaj (kg) 2019.	Iskrcaj (kg) 2020.	Iskrcaj (kg) 2021.	Iskrcaj (kg) 2022.
Novalja	Jakišnica	3.476,45	3.843,25	20.083,75	8.504,60
	Metajna	2.257,10	3.500,90	931,50	786,30
	Novalja	2.529.064,33	2.650.516,23	2.438.331,68	1.796.598,92
	Stara Novalja	17.312,85	12.765,42	20.952,28	97.934,85
Rab	Rab	83.990,67	85.848,36	77.325,97	80.281,03
Senj	Jablanac	1.150,80	4.670,00	4.093,30	7.599,55
	Prizna	177,50	119,50	157,00	24,50
	Senj	16.697,10	22.591,10	11.535,50	6.040,94
	Sv. Juraj	7.589,10	6.649,30	9.871,19	10.299,44
Karlobag	Karlobag	832,60	2.273,50	13.372,20	491,60
	Barić Draga	1.249,70	1.736,68	2.801,73	4.531,95
Lopar	Lopar	3.604,35	6.658,53	10.202,52	11.647,29
UKUPNO		2.667.402,55	2.801.172,77	2.609.658,62	2.024.740,97
PGŽ		3.369.643,77	3.435.370,27	4.056.977,27	4.065.235,58
LSŽ		2.579.438,82	2.706.840,38	2.522.810,03	1.933.915,15
RH		63.225.175,27	70.320.139,96	61.149.617,06	62.605.560,71

Izvor: MP, Uprava ribarstva, rujan 2023.

Tablica 18. Iskrcaj morskih organizama (2019.-2022.) za područja: RH, PGŽ, LSŽ i LAGUR-a

Iskrcaj morskih organizama (kg)									
2019.									
Područje	Bijela riba	Glavonošci	Hrskavična riba	Mala plava riba	Ostalo	Rakovi	Školjkaši	Velika plava riba	Ukupno
RH	3.580.883,76	787.779,01	228.148,09	56.919.676,42	217.595,70	1.015.886,00	253.754,15	221.452,14	63.225.175,27
PGŽ	285.382,30	105.569,50	28.538,38	2.832.816,07	39.608,10	63.404,24	4.827,80	9.497,38	3.369.643,77
LSŽ	23.592,90	8.495,56	617,19	2.520.077,10	13.258,40	10.036,90	1.589,00	1.771,77	2.579.438,82
LAGUR	65.904,33	35.733,36	3.160,49	2.526.610,45	13.624,90	18.358,75	1.589,00	2.421,27	2.667.402,55
2020.									
	Bijela riba	Glavonošci	Hrskavična riba	Mala plava riba	Ostalo	Rakovi	Školjkaši	Velika plava riba	Ukupno
RH	3.625.592,57	932.225,25	257.421,51	64.027.968,23	186.217,95	924.503,27	175.888,93	190.322,25	70.320.139,96
PGŽ	328.705,59	137.332,62	36.494,50	2.820.309,61	35.318,50	66.172,91	1.392,80	9.643,74	3.435.370,27
LSŽ	23.804,31	16.114,64	772,10	2.647.079,65	9.460,20	6.695,93	535,20	2.378,35	2.706.840,38
LAGUR	65.728,54	51.467,96	3.169,40	2.651.343,98	11.419,20	14.735,49	573,20	2.735,00	2.801.172,77
2021.									
	Bijela riba	Glavonošci	Hrskavična riba	Mala plava riba	Ostalo	Rakovi	Školjkaši	Velika plava riba	Ukupno
RH	3.461.216,03	655.169,75	279.513,82	54.918.724,34	406.406,32	1.020.949,40	211.228,99	196.408,41	61.149.617,06
PGŽ	242.530,09	109.904,90	28.518,20	3.540.915,38	52.320,81	77.047,04	1.681,60	4.059,25	4.056.977,27
LSŽ	24.617,47	12.329,46	849,60	2.414.922,05	50.395,30	15.356,65	2.313,90	2.025,60	2.522.810,03
LAGUR	62.736,31	46.039,43	3.453,02	2.417.938,30	50.399,90	24.231,54	2.320,90	2.539,22	2.609.658,62
2022.									
	Bijela riba	Glavonošci	Hrskavična riba	Mala plava riba	Ostalo	Rakovi	Školjkaši	Velika plava riba	Ukupno
RH	3.404.013,17	665.426,16	270.076,58	56.244.848,85	457.630,86	1.074.374,99	194.462,31	294.727,79	62.605.560,71
PGŽ	248.705,26	109.736,05	35.054,07	3.574.827,94	11.805,40	79.563,80	1.135,55	4.407,51	4.065.235,58
LSŽ	24.389,88	14.254,04	1.125,55	1.845.338,75	27.518,50	15.142,13	3.226,00	2.920,30	1.933.915,15
LAGUR	61.999,79	50.484,03	4.138,13	1.848.497,43	27.641,80	25.281,44	3.242,10	3.456,25	2.024.740,97

Izvor: MP, Uprava ribarstva, rujan 2023.

Tablica 19. Iskrcaj morskih organizama (2019.-2022.) za područje LAGUR-a

Iskrcaj morskih organizama (kg)									
2019.									
JLS	Bijela riba	Glavonošci	Hrskavična riba	Mala plava riba	Ostalo	Rakovi	Školjkaši	Velika plava riba	Ukupno
Novalja	19.797,98	8.024,34	472,39	2.507.261,25	12.725,80	1.759,80	1.351,50	717,67	2.552.110,73
Rab	40.992,45	26.087,87	2.484,60	6.505,45	369,00	6.802,10	-	749,20	83.990,67
Senj	3.273,90	561,50	117,50	12.597,55	105,10	7.878,55	159,00	921,40	25.614,50
Karlobag	520,55	131,95	2,00	69,60	425,00	850,70	78,50	4,00	2.082,30
Lopar	1.319,45	927,70	84,00	176,60		1.067,60	-	29,00	3.604,35
Ukupno	65.904,33	35.733,36	3.160,49	2.526.610,45	13.624,90	18.358,75	1.589,00	2.421,27	2.667.402,55
Udio (%)	2,47%	1,34%	0,12%	94,72%	0,51%	0,69%	0,06%	0,09%	-
2020.									
JLS	Bijela riba	Glavonošci	Hrskavična riba	Mala plava riba	Ostalo	Rakovi	Školjkaši	Velika plava riba	Ukupno
Novalja	21.580,86	15.153,04	534,30	2.623.714,20	5.623,00	1.581,25	204,70	2.234,45	2.670.625,80
Rab	38.560,04	31.725,69	2.288,60	4.107,02	1.959,00	6.812,46	38,00	357,55	85.848,36
Senj	2.786,80	994,50	195,30	23.355,20	2.555,20	4.006,90	43,00	93,00	34.029,90
Karlobag	880,40	338,60	-	62,90	1.282,00	1.156,78	287,50	2,00	4.010,18
Lopar	1.920,44	3.256,13	151,20	104,66	-	1.178,10	-	48,00	6.658,53
Ukupno	65.728,54	51.467,96	3.169,40	2.651.343,98	11.419,20	14.735,49	573,20	2.735,00	2.801.172,77
Udio (%)	2,35%	1,84%	0,11%	94,65%	0,41%	0,53%	0,02%	0,10%	-
2021.									
JLS	Bijela riba	Glavonošci	Hrskavična riba	Mala plava riba	Ostalo	Rakovi	Školjkaši	Velika plava riba	Ukupno
Novalja	19.758,62	11.279,91	481,80	2.414.344,50	28.513,30	1.879,98	2.134,40	1.906,70	2.480.299,21
Rab	34.760,71	29.505,62	2.360,20	2.908,40	4,60	7.252,42	7,00	527,02	77.325,97
Senj	3.908,25	1.233,60	324,30	276,95	9.519,50	10.318,09	-	76,30	25.656,99
Karlobag	345,10	18,55	19,50	86,20	12.362,50	3.158,58	179,50	4,00	16.173,93
Lopar	3.963,63	4.001,75	267,22	322,25		1.622,47	-	25,20	10.202,52
Ukupno	62.736,31	46.039,43	3.453,02	2.417.938,30	50.399,90	24.231,54	2.320,90	2.539,22	2.609.658,62
Udio (%)	2,40%	1,76%	0,13%	92,65%	1,93%	0,93%	0,09%	0,10%	-
2022.									
JLS	Bijela riba	Glavonošci	Hrskavična riba	Mala plava riba	Ostalo	Rakovi	Školjkaši	Velika plava riba	Ukupno
Novalja	18.141,53	13.393,94	600,05	1.844.936,00	19.402,30	1.754,55	2.779,00	2.817,30	1.903.824,67
Rab	35.059,89	31.304,87	2.651,16	2.999,25	123,30	7.565,71	16,10	560,75	80.281,03
Senj	4.456,35	1.074,75	511,60	263,25	8.116,20	9.202,28	308,50	31,50	23.964,43
Karlobag	568,00	25,75	-	35,90	-	4.255,40	138,50	-	5.023,55
Lopar	3.774,02	4.684,72	375,32	263,03	-	2.503,50	-	46,70	11.647,29
Ukupno	61.999,79	50.484,03	4.138,13	1.848.497,43	27.641,80	25.281,44	3.242,10	3.456,25	2.024.740,97
Udio (%)	3,06%	2,49%	0,20%	91,30%	1,37%	1,25%	0,16%	0,17%	-

Izvor: MP, Uprava ribarstva, rujan 2023.

8.3. Prilog 3. Indikatori za mjerenje učinka provedbe LRSR Tramuntana

Prioritet LRSR	Mjera LRSR	Pokazatelj ostvarenja	Ciljana vrijednost	Pokazatelji rezultata	Ciljana vrijednost	Pokazatelji uspješnosti
1.A. - 1.B.	M 1.A.1.1	CO01 Broj operacija	4	CR07 Očuvana radna mjesta (br. osoba)	14	• Omogućen plavi rast • Smanjena depopulacija • Povećan interes mladih za bavljenje ribolovom i srodnim djelatnostima • Unaprjeđena infrastruktura za preradu, skladištenje i prodaju proizvoda ribarstva i akvakulture • Smanjena nesigurnost u lancima opskrbe • Poboľjšani kapaciteti za skladištenje i preradu • Povećana vrijednost proizvodima ribarstva i akvakulture • Integrirani lokalni ugostiteljski sektor i sektor ribarstva
	M 1.A.1.2	CO01 Broj operacija	1	CR10 Djelovanja kojima se doprinosi dobrom stanju okoliša, uključujući obnovu priroda, očuvanje, zaštitu ekosustava, bioraznolikost, zdravlje i dobrobit životinja (br. djelovanja)	0	
				CR13 Aktivnosti suradnje među dionicima (br. djelovanja)	75	
	M 1.A.2.	CO01 Broj operacija	6	CR14 Omogućene inovacije (broj novih proizvoda, usluga, procesa, poslovnih modela ili metoda)	3	
				LRSR01 Broj mladih ribara	6	
	M 1.B.1.	CO01 Broj operacija	1	LRSR02 Broj projekata koji uključuju ulaganja u OIE	8	
				LRSR 02 Broj certificiranih objekata	4	

2.A. – 2.B.	M 2.A.1.	CO01 Broj operacija	2	CR07 Očuvana radna mjesta (br. osoba)	14	- Poboljšana infrastruktura za skladištenje, održavanje i servisiranje ribarskih plovila - Doprinos očuvanju i prenošenju zanatskih vještina u ribarskoj industriji - Stvorena udruženja pripadnika sektora ribarstva - Omogućen zajednički nastup i plasman sektora ribarstva - Revitalizirana ribarska i pomorska baština kao turistička atrakcija područja - Organizirani tematski događaji i manifestacije u svrhu promoviranja i zaštite lokalne ribarske kulture i podizanja svijesti o ribarskoj tradiciji područja - Unaprijeđena infrastruktura za ekološki održivo ribarstvo - Očišćeno podmorje područja - Smanjen negativna utjecaj povećanog nautičkog prometa i ribarstva na okoliš - Potaknuta uporaba obnovljivih izvora energije za održivi razvoj ribarstvenog područja
				CR10 Djelovanja kojima se doprinosi dobrom stanju okoliša, uključujući obnovu priroda, očuvanje, zaštitu ekosustava, bioraznolikost, zdravlje i dobrobit životinja (br. djelovanja)	13	
	M 2.A.2.	CO01 Broj operacija	3	CR13 Aktivnosti suradnje među dionicima (br. djelovanja)	5	
				CR14 Omogućene inovacije (broj novih proizvoda, usluga, procesa, poslovnih modela ili metoda)	9	
	M 2.B.1.	CO01 Broj operacija	3	LRSR01 Broj mladih ribara	3	
				LRSR02 Broj projekata koji uključuju ulaganja u OIE	16	